

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία

**«Εισοδηματική Ανισότητα και Ανάπτυξη στις ΗΠΑ»
«Income Inequality and Economic Growth in the USA»**

ΤΟΥ

Αθανασίου Κρανιώτη

Επιβλέπων Καθηγητής: Χάρρυ Παπαπανάγος

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Αθανάσιος Κρασιώτης

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισοδηματική ανισότητα είναι ένα από τα θέματα που απασχολεί έντονα τις οικονομικές συζητήσεις τα τελευταία χρόνια. Επιφανείς οικονομολόγοι προσπάθησαν να αναλύσουν το εν λόγω θέμα συνδυάζοντάς το με την οικονομική ανάπτυξη. Ειδικότερα στις ΗΠΑ, η εισοδηματική ανισότητα έχει ξεπεράσει τα κοινωνικά αποδεκτά όρια και συνιστά μία παθογένεια της αμερικάνικης κοινωνίας. Αν και η ανάπτυξη στις ΗΠΑ συνεχίζει να έχει θετικό πρόσημο, δυστυχώς δεν έχει επιτευχθεί παράλληλη μείωση της εισοδηματικής ανισότητας. Η παρούσα εργασία εστιάζει στην ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν τις δύο έννοιες, επιχειρώντας να αναδείξει ενδεχόμενη σχέση μεταξύ τους, με απώτερο σκοπό την προσπάθεια κατάθεσης ρεαλιστικών προτάσεων άμβλυνσης της εισοδηματικής ανισότητας.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

SYNOPSIS

Income inequality is an issue that has been the main subject of many economic debates over the last years. Prominent economists have attempted to analyze the issue by connecting it with economic growth. In the US in particular, income inequality has transcended the socially acceptable limits and is considered to be a pathogenesis of the American society. Although growth in the US continues to have a positive route, unfortunately there has been no reduction of income inequality. The present paper, focuses on the analysis of the factors affecting the two concepts, attempting to identify a possible relationship between them, with ultimate aim, a number of realistic proposals for reducing income inequality.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	11
1. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	15
1.1 Εισοδηματική Ανισότητα στον Κόσμο και Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	15
1.2 Εισοδηματική Ανισότητα στις ΗΠΑ και Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	16
1.3 Ανάπτυξη στον Κόσμο και Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	23
1.4 Ανάπτυξη στις ΗΠΑ και Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	25
2. Μεθοδολογία και δεδομένα	29
2.1 Μεθοδολογία Μελέτης της Εισοδηματικής Ανισότητας.....	29
2.2 Μεθοδολογία Μελέτης της Ανάπτυξης	34
2.3 Ιστορικά Δεδομένα Εισοδηματικής Ανισότητας στις ΗΠΑ	37
2.4 Ιστορικά Δεδομένα Ανάπτυξης στις ΗΠΑ	41
3. Ανάλυση	43
3.1 Ανάλυση Εισοδηματικής Ανισότητας	43
3.2. Ανάλυση της Ανάπτυξης	51
3.3 Σχέση Εισοδηματικής Ανισότητας και Ανάπτυξης κατά Kuznets.....	58
3.4 Σχέση Εισοδηματικής Ανισότητας και Ανάπτυξης στις ΗΠΑ.....	59
4. Συστάσεις Πολιτικής	65
4.1 Εκπαίδευση.....	65
4.2 Κοινή Πολιτική Αντιμετώπιση	66
4.3 Εφαρμογή Παρεμβατικής Πολιτικής.....	67
4.4 Αναδιάρθρωση Φορολογικής Πολιτικής.....	67
4.5 Εφαρμογή Κοινωνικής Εταιρικής Πολιτικής	68
4.6 Διατήρηση της Οικονομικής Ανάπτυξης.....	69
Συμπεράσματα – Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΜΕΛΕΤΕΣ - ΑΝΑΦΟΡΕΣ	73
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	76
ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	78

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Εισαγωγή

Στόχος όλων των επιστημών θα πρέπει να είναι η βελτίωση και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων. Παρόλα αυτά στο πεδίο της οικονομίας, η παραπάνω επιδίωξη δεν μπορούμε να πούμε ότι επιτυγχάνεται πλήρως, αν λάβουμε υπόψη τις οικονομικές μελέτες διαχρονικά των αιώνων, καθόσον είναι προφανές ότι υπάρχουν επιμέρους οικονομικοί τομείς που χρήζουν βελτίωσης. Σύμφωνα με τον Adam Smith «Όπου υπάρχει μεγάλη περιουσία, υπάρχει μεγάλη ανισότητα» (Σμίθ, 1776). Η OXFAM (Oxford Committee For Famine Relief) ανέφερε ότι οι οκτώ πλουσιότεροι άνθρωποι στον κόσμο ελέγχουν περίπου τον ίδιο πλούτο με το φτωχότερο 50% του παγκόσμιου πληθυσμού.

Ένα από τα ζητήματα που έχει απασχολήσει τα τελευταία χρόνια τους οικονομολόγους είναι η σχέση της εισοδηματικής ανισότητας και της ανάπτυξης. Ενώ τα κράτη αναπτύσσονται, μελετώντας τα οικονομικά κριτήρια που προσδιορίζουν την ανάπτυξη, παρατηρείται μια αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας παγκοσμίως. Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum - WEF) αναγνωρίζει την εισοδηματική ανισότητα ως ένα από τα πιο δύσκολα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο κόσμος. Κατά το έτος 2015, ένα από τα θέματα που κυριάρχησαν στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός ήταν η αυξανόμενη ανισότητα. Τονίστηκε η ανάγκη λήψης δραστικών μέτρων διότι μέχρι σήμερα το μόνο που παρατηρούνταν ήταν ένα τεράστιο χάσμα ανάμεσα στα λόγια και στις πράξεις (Byanyima, 2015).

Στις μελέτες των οικονομολόγων, κεντρικό σημείο της έρευνας ήταν το κατά πόσο η ανισότητα αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη συσσώρευση εισοδημάτων και πώς η κατανομή του εισοδήματος αλλάζει με την οικονομική ανάπτυξη. Τα τελευταία χρόνια, με την συνεχή και δυναμική αλλαγή των δεδομένων, καθώς επίσης και της εξέλιξης των θεωριών οικονομικής ανάπτυξης, έχει ανανεωθεί το ενδιαφέρον για την μελέτη και κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν την διανομή του εισοδήματος. Με το θέμα ασχολήθηκαν αρκετοί οικονομολόγοι, όπως ο βραβευμένος με Νόμπελ, Robert Shiller ο οποίος θεωρεί πως το χάσμα της διανομής εισοδήματος έχει γίνει πολύ ευρύ και η προσπάθεια εύρεσης λύσης είναι περισσότερο επιτακτική από ποτέ.

Ενώ το πρόβλημα της διανομής του εισοδήματος υπήρχε ανέκαθεν, οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης υπήρξαν τόσο έντονες, που ανέτρεψαν χρόνια

σύγκλισης των συνθηκών διαβίωσης και άσκησαν σημαντική πίεση στα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Οι ανισότητες αυξήθηκαν, προκαλώντας προβληματισμό για τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης και για την κοινωνική συνοχή. Σύμφωνα με τους κλασικούς οικονομολόγους, το θέμα της διανομής του εισοδήματος εντοπίζεται στο μερίδιο που πρέπει να καρπωθούν οι κάτοχοι των παραγωγικών συντελεστών. Λαμβάνοντας υπόψη ποιους παραγωγικούς συντελεστές κατέχει ο καθένας κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, προκύπτει το ποσοστό διανομής που οφείλει να καρπωθεί. Οι κλασικοί οικονομολόγοι τονίζουν ιδιαίτερα τον καθοριστικό ρόλο του συντελεστή εργασία. Αυτή η πεποίθηση ενισχύεται από το γεγονός ότι η εργασία συμβάλει καθοριστικά στην μεγέθυνση της οικονομίας, διότι αποτελεί την ατμομηχανή της παραγωγικής δραστηριότητας.

Από την άλλη, όταν υπάρχει μικρότερη αναδιανομή του εισοδήματος παρατηρούνται μεγάλες εισοδηματικές ανισότητες. Το φαινόμενο απασχόλησε αρκετούς οικονομολόγους, οι οποίοι όμως κατέληξαν σε διαφορετικά αποτελέσματα. Για κάποιους οικονομολόγους, η ύπαρξη οικονομικών ανισοτήτων είναι αναγκαία για να επιτευχθεί οικονομική ανάπτυξη, ενώ για κάποιους άλλους θα πρέπει οι οικονομικές ανισότητες να περιοριστούν για μία πιο ισόρροπη οικονομική μεγέθυνση. Μελετώντας την παράλληλη πορεία εισοδήματος και ανάπτυξης, έχει διαπιστωθεί ότι αρκετές φορές το εισόδημα που παράγεται σε μια χώρα, αυξάνεται ταχύτερα από τα εισοδήματα που λαμβάνουν τα νοικοκυριά της συγκεκριμένης χώρας, αποδεικνύοντας ότι η ανάπτυξη δεν καλύπτει όλους τους τομείς, καθόσον υπάρχει διαφορετικός βαθμός κατανομής της ανάπτυξης στα νοικοκυριά. Επαλήθευση του ως άνω ισχυρισμού αποτελούν οι ΗΠΑ, στις οποίες πρόκυψε ότι η αύξηση του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια έχει ωφελήσει σχεδόν αποκλειστικά τα νοικοκυριά με τα υψηλότερα εισοδήματα.

Η ανησυχία του σύγχρονου κόσμου για τις συνέπειες της οικονομικής ανάπτυξης εκδηλώθηκε την δεκαετία του 1970 με τις διαμαρτυρίες για τις συνέπειες της οικονομικής ανάπτυξης στην ρύπανση του περιβάλλοντος και την εξάντληση των οικονομικών πόρων (Χαλβατζής & Καλδέλλης, 2005). Η ανησυχία επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς όπως η σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της διανομής του εισοδήματος. Ενώ οι περισσότερες χώρες είχαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, διαπιστώθηκε ότι υπήρχε μια αντίστροφη σχέση ανάπτυξης με την διανομή του εισοδήματος, γεγονός το οποίο οδηγούσε σε μια αυξημένη ανισότητα

και παράλληλη αύξηση της φτώχειας (Todaro, 1994), ενώ η ίδια κατάσταση εξακολούθησε να ισχύει και τις επόμενες δεκαετίες, ανησυχώντας ιδιαίτερα τους οικονομολόγους. Έρευνες κατέδειξαν ότι η εισοδηματική ανισότητα και η φτώχεια αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες που επιβραδύνουν την οικονομική ανάπτυξη. Η ευημερία του συνόλου των πολιτών μέσω μιας ισορροπημένης διανομής του εισοδήματος, αποτελεί έναν καθοριστικό παράγοντα ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε μια επιθυμητή οικονομική ανάπτυξη με κοινωνικές προεκτάσεις.

Όπως θα αναλύσουμε και παρακάτω στην μελέτη, η εισοδηματική ανισότητα είναι υψηλή στις ΗΠΑ, σε σχέση με άλλες χώρες. Σε κάθε περίπτωση, τα υψηλά επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας συνδέονται με τη μείωση της ισότητας των ευκαιριών και για αυτό το λόγο, η αντιμετώπιση της διεύρυνσης του χάσματος μεταξύ των πλουσίων και των φτωχών έχει δικαιωματικά μονοπωλήσει το ενδιαφέρον στις πολιτικό – οικονομικές συζητήσεις στις ΗΠΑ. Σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον και προσπαθώντας να συγκρίνουμε τα επίπεδα διαβίωσης, ο μέσος Αμερικανός είναι πολύ πιο πλούσιος από το σύνολο των πολιτών μέσου εισοδήματος άλλων χωρών.

Σκοπός του παρόντος πονήματος είναι να αναδειχθεί η σχέση μεταξύ της εισοδηματικής ανισότητας και της ανάπτυξης στις ΗΠΑ. Θα αναλυθούν παράγοντες που επηρεάζουν την κάθε έννοια ξεχωριστά και θα επικεντρωθούμε στην μεταξύ τους αλληλεπίδραση στην παραπάνω χώρα. Η μελέτη δεν θα αφορά μόνο οικονομικά, αλλά και αρκετά κοινωνικά φαινόμενα που σχετίζονται με την οικονομική κατάσταση στις ΗΠΑ. Θα χρησιμοποιηθούν δεδομένα από ποικίλες μελέτες οι οποίες αναδεικνύουν το υπόψη θέμα και θα τονιστούν οι πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις του φαινομένου, αναλύοντας οι συνέπειές του στις ΗΠΑ σήμερα.

Στην εισαγωγή της παρούσης εργασίας πραγματοποιείται μια αρχική προσέγγιση στο θέμα παραθέτοντας το γενικό πλαίσιο, καθώς επίσης και τα επιμέρους ζητήματα που θα διαπραγματευτεί η παρούσα μελέτη. Στο πρώτο κεφάλαιο, θα γίνει αναφορά στη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία ασχολήθηκε τόσο με το θέμα της εισοδηματικής ανισότητας, όσο και με το θέμα της ανάπτυξης. Οι παραπομπές θα επιχειρήσουν να αναδείξουν την εξέλιξη των δύο αυτών οικονομικών μεγεθών σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνεχίζοντας, στο δεύτερο κεφάλαιο, θα εστιάσουμε στα οικονομικά μοντέλα τα οποία επιχειρήσαν να αναλύσουν την εισοδηματική ανισότητα και την ανάπτυξη, ενώ θα παρατεθούν αριθμητικά

δεδομένα τα οποία αναδεικνύουν την εξέλιξη των δύο φαινομένων στις ΗΠΑ. Θα ακολουθήσει το τρίτο κεφάλαιο, όπου θα πραγματοποιηθεί ανάλυση των δύο οικονομικών φαινομένων, αρχικά σε θεωρητικό επίπεδο και στη συνέχεια εστιάζοντας στις ΗΠΑ, επικεντρώνοντας στην σχέση της εισοδηματικής ανισότητας και της ανάπτυξης. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο, θα υποβληθούν προτάσεις για τον περιορισμό του φαινομένου της εισοδηματικής ανισότητας, σε συνδυασμό με την οικονομική ανάπτυξη στις ΗΠΑ. Θα αναφερθούν χαρακτηριστικά παραδείγματα, τα οποία επηρέασαν μέχρι σήμερα την εξέλιξη των φαινομένων. Η εργασία θα κλείσει με τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης, περιγράφοντας αφενός μεν την αδυναμία επίλυσης του προβλήματος της εισοδηματικής ανισότητας μέχρι σήμερα, αφετέρου δε, την αναγκαιότητα εξεύρεσης ρεαλιστικής λύσης, παραθέτοντας σειρά προτάσεων για περαιτέρω έρευνα.

1. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

1.1 Εισοδηματική Ανισότητα στον Κόσμο και Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία ασχολήθηκε τόσο με το θέμα της εισοδηματικής ανισότητας, όσο και με το θέμα της ανάπτυξης. Οι παραπομπές θα εστιάσουν κυρίως στις ΗΠΑ, αν και το θέμα της εισοδηματικής ανισότητας είναι ένα θέμα το οποίο δεν πρέπει να θεωρήσουμε ότι αφορά μόνο τις ανεπτυγμένες χώρες, αλλά και τις αναπτυσσόμενες.

Ο Eric Maskin, ο οποίος βραβεύτηκε με το βραβείο Νόμπελ πάνω στη μελέτη του για τον σχεδιασμό μηχανισμών, επεσήμανε ότι ενώ η παγκόσμια ανισότητα μεταξύ του συνόλου των χωρών παγκοσμίως περιοριζόταν, ανησυχούσε υπερβολικά για την αύξηση της ανισότητας στις αναπτυσσόμενες χώρες (Maskin, 2016). Στη μελέτη του εστίασε στο ότι, η υφιστάμενη κατάσταση έρχεται σε αντίθεση με την ευρέως διαδεδομένη οικονομική θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος. Σύμφωνα με αυτή την θεωρία, η οποία προτάθηκε από τον οικονομολόγο David Ricardo τον 19ο αιώνα, οι μισθοί ανειδίκευτων εργαζομένων στις φτωχότερες χώρες πρέπει να αυξάνονται καθώς μπαίνουν στις παγκόσμιες αγορές. Ο Maskin τόνισε ότι αυτό δεν ισχύει πλέον, καθώς έχουμε μια ολοκληρωμένη παγκόσμια αγορά εργασίας - και όχι μια εθνική - με παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού και δίκτυα επικοινωνιών που επιτρέπουν στις εταιρείες να αγνοούν τα εθνικά σύνορα. Επικεντρώθηκε στην ανάγκη αναδιάρθρωσης των πολιτικών δράσεων και αποφάσεων, έτσι ώστε στο μέλλον να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η φτώχεια και η ανισότητα.

Ο Branko Milanovic, οικονομολόγος και ανώτερος ερευνητής του Κέντρου Μελετών Εισοδήματος (Λουξεμβούργο), καθώς επίσης και επισκέπτης καθηγητής στο Κέντρο Μεταπτυχιακών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης αναφέρθηκε στην ανισότητα στο βιβλίο του «Παγκόσμια Ανισότητα – Οικονομική Ανισότητα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης». Συγκεκριμένα, υποστήριξε την χρονικά κυκλική εμφάνιση του φαινομένου με καθοριστική την επιρροή πολέμων, πανδημιών, μεγάλων και απότομων τεχνολογικών αλλαγών, διαφορετικών πολιτικών για την κατανομή του εισοδήματος σε κάθε χώρα. Αναφερόμενος στις δυτικές κοινωνίες, κατέληξε ότι η οικονομική ανισότητα οφείλεται στην αλματώδη τεχνολογική ανάπτυξη των τελευταίων δεκαετιών, υποστηρίζοντας ότι, αυτή η τάση

πρέπει άμεσα να αναχαιτιστεί, διότι ευνοεί την ανάπτυξη της συσσώρευσης πλούτου από λίγους καθώς επίσης θρέφει τον εθνοφυλετικό λαϊκισμό (Milanovic, 2019).

1.2 Εισοδηματική Ανισότητα στις ΗΠΑ και Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Με το θέμα ασχολήθηκε ο Jean Tirole, νικητής του βραβείου Νόμπελ το 2014, ο οποίος δήλωσε ότι η ίδια η οικονομική ανισότητα είναι μια μορφή «αποτυχίας της αγοράς», κάνοντας σαφές ότι οι πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις της αυξανόμενης ανισότητας προέρχονται από εκείνους οι οποίοι βρίσκονται στα ανώτερα οικονομικά στρώματα (Tirole, 2019).

Σε μια άλλη μελέτη, ο James Heckman, ο βραβευμένος με το βραβείο Νόμπελ το 2000, τόνισε ότι η ανισότητα αυξήθηκε ταχύτερα στις ΗΠΑ και στη Μεγάλη Βρετανία από άλλες σύγχρονες δημοκρατίες. Ο Heckman επεσήμανε ότι οι αλλαγές στο φορολογικό σύστημα, οι οποίες ευνόησαν τους οικονομικά εύρωστους, αποτελούσαν βασικό μέρος της εξήγησης. Επίσης επεσήμανε ότι το χαμηλό εισόδημα πολλών μονογονεϊκών οικογενειών, των οποίων ο αριθμός αυξήθηκε απότομα τις τελευταίες δεκαετίες, είχε επίσης αυξήσει την ανισότητα. Υποστήριξε με σθένος τις επιδοτήσεις των μισθών για την αύξηση του εισοδήματος των φτωχών εργαζομένων, οι οποίες στόχευαν στη φροντίδα των παιδιών ώστε να βοηθήσουν περισσότερους μονο - γονείς να εισέλθουν στην αγορά εργασίας (Heckman, 2011).

Ο Peter Diamond και ο Christopher Pissarides, που μοιράστηκαν το βραβείο Νόμπελ το 2010 για τις μελέτες τους στις αγορές εργασίας, επεσήμαναν ότι ένα καθολικό βασικό εισόδημα, θα ήταν απαραίτητο για να ομαλοποιήσει την κατάσταση. Ο Diamond επεσήμανε ότι η αυξανόμενη ανισότητα στις ΗΠΑ ήταν πλέον θέμα που έπρεπε να αντιμετωπιστεί άμεσα και αποφασιστικά, τονίζοντας την μεγάλη απόκλιση που παρατήρησε στις ΗΠΑ σε ένα ευρύ φάσμα μέτρων καταπολέμησης της ανισότητας του εισοδήματος, του πλούτου και της φτώχειας (Diamond, 1999) (Pissarides, 2015). Ο Diamond θεωρεί ότι η διερεύνηση των αιτιών της εισοδηματικής ανισότητας, οδηγεί σε πολιτικά αίτια. Η έλλειψη επενδύσεων στην εκπαίδευση, την έρευνα και τις υποδομές καθώς επίσης και στην αποτυχία επίτευξης ισορροπίας στο ανεξέλεγκτο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης είναι μερικές από τις αιτίες διεύρυνσης του φαινομένου. Θεωρεί ότι δεν αποτελεί πανάκεια η αναδιανομή του πλούτου, πιστεύει όμως ότι, η οικονομική πολιτική των ΗΠΑ πρέπει να αναμορφωθεί επιβάλλοντας ένα υψηλότερο επίπεδο φορολογίας στους

οικονομικά ισχυρούς, το οποίο θα στοχεύει στην άμβλυση των οικονομικών ανισοτήτων (Diamond, 1999).

Άλλη μια μελέτη η οποία ασχολήθηκε με το θέμα είναι αυτή των Bruce D. Meyer και James X. Sullivan, με τίτλο «Η ανισότητα κατανάλωσης και εισοδήματος στις ΗΠΑ από τη δεκαετία του 1960» (Meyer & Sullivan, 2013). Σύμφωνα με τη μελέτη, κατά τις τελευταίες πέντε δεκαετίες, διαπιστώθηκε μια άνοδος της ανισότητας η οποία προκύπτει από την ανάλυση των στατιστικών στοιχείων. Παρόλα αυτά, η μελέτη παρουσιάζει ατέλειες στην καταγραφή τεχνικών θεμάτων, λόγω του γεγονότος ότι αφενός μεν, το τρέχον εισόδημα διαφέρει από το μόνιμο εισόδημα, αφετέρου δε, δεν αναλύει την κατανάλωση που προκύπτει μέσω δανεισμού για αποπληρωμή καταναλωτικών αγαθών, όπως αυτοκίνητα και σπίτια. Η εν λόγω μελέτη εξέτασε την ανισότητα των εισοδημάτων από το 1963 μέχρι και το 2014, χρησιμοποιώντας την τρέχουσα έρευνα του πληθυσμού συγκριτικά με την ανισότητα κατανάλωσης από το 1960. Κύρια βάση αποτέλεσε η Έρευνα για τις Καταναλωτικές Δαπάνες. Εστιάζοντας και αναλύοντας τα στοιχεία της μελέτης, ανέκυψε μια αναλογική σχέση μεταξύ αύξησης κατανάλωσης και τραπεζικών λογαριασμών. Παράλληλα παρατηρήθηκε μια αναλογική αύξηση στην εισοδηματική ανισότητα. Τα ίδια αποτελέσματα παρατηρούνταν μέχρι το 2006. Από εκείνο το χρονικό σημείο και έπειτα, παρατηρήθηκε μια απότομη αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας, η οποία ποίκιλε στις διάφορες κοινωνικές ομάδες όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες. Οι διαφορές στο ποσοστό αύξησης μπορούσαν εν μέρει να στηριχθούν πάνω σε δημογραφικά κριτήρια, γεγονός το οποίο όμως αποτελούσε έναν από τους πολλούς παράγοντες που επηρέασαν την μεταβολή των εισοδηματικών ανισοτήτων. Το τελικό συμπέρασμα της μελέτης ήταν ότι η εξήγηση της εισοδηματικής ανισότητας εξαρτάται από πολλούς και σύνθετους παράγοντες οι οποίοι αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Επιπλέον η εισοδηματική ανισότητα παρουσιάζει διακυμάνσεις τόσο σε επίπεδο κοινωνικής ομάδας όσο και σε επίπεδο δημογραφικής κατανομής, γεγονός το οποίο περιορίζει την εξαγωγή ενός ενιαίου και τελικού πορίσματος για την εξήγηση του φαινομένου.

Το θέμα της κατανομής του εισοδήματος στις ΗΠΑ, αποτέλεσε το έναυσμα μελέτης, η οποία εκπονήθηκε από το Πανεπιστήμιο Stanford, με σκοπό να κατανοήσει τις επιπτώσεις της εισοδηματικής ανισότητας στην αγορά εργασίας και στο μορφωτικό επίπεδο (Bloom, et al., 2018). Αυτή η μελέτη πραγματοποιείται μερικές

από τις σημαντικότερες αναλύσεις για τις ΗΠΑ σχετικά με την κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου. Σκοπός της μελέτης ήταν η εξακρίβωση της σχέσης μεταξύ του εισοδήματος και του πλούτου από τη μια πλευρά και της συνεχιζόμενης απογείωσης της εισοδηματικής ανισότητας από την άλλη πλευρά, προκειμένου να κατανοηθούν καλύτερα οι πηγές του εισοδήματος και να αναλυθούν οι επιπτώσεις του στις επιδόσεις της αγοράς εργασίας, στο μορφωτικό επίπεδο και στην κινητικότητα. Επίσης η μελέτη ασχολείται με τις τάσεις στην ανισότητα των εισοδημάτων και των περιουσιακών στοιχείων. Οι συντάκτες της μελέτης θεωρούν ότι πρέπει να δημιουργηθεί ένα φιλόδοξο έργο υποδομής, που ονομάζουν «Εθνικό Λογαριασμό Διανομής», το οποίο θα βασιστεί σε ένα σύνολο δεδομένων που θα εξαλείψει το σημερινό χάσμα μεταξύ, ανισοτήτων στους εθνικούς λογαριασμούς από τη μια και στην ανάλυση ανισότητας από την άλλη, όπως αυτή προκύπτει από την ανάλυση φορολογικών στοιχείων. Αυτό το νέο σύνολο δεδομένων θα επιτρέψει, να εκτιμηθεί σε ποιο βαθμό η οικονομική ανάπτυξη, η οποία εδώ και πολύ καιρό αποτελεί την προτιμώμενη προσέγγιση για τη μείωση της φτώχειας, ανταποκρίνεται πράγματι σε αυτόν τον στόχο.

Στο πλαίσιο της συνεχούς αναζήτησης των αιτιών του φαινομένου και της προσπάθειας επίλυσης αυτού, εκπονήθηκε μια νέα μελέτη από το πανεπιστήμιο Berkeley με τίτλο «Παγκόσμιο Βασικό Εισόδημα στις ΗΠΑ και στις Προηγμένες Χώρες» η οποία διαπραγματεύεται το ρόλο του εισοδήματος στις προηγμένες χώρες (Hoynes & Rothstein, 2018). Σύμφωνα με αυτή τη μελέτη, ένα χαρακτηριστικό των προηγμένων οικονομιών που τις διαφοροποιεί από τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι η ύπαρξη καλά ανεπτυγμένων, αν και συχνά ατελών, δικτύων ασφαλείας. Πάνω σε αυτό το δεδομένο, αναπτύχθηκε ένα πλαίσιο για να περιγράψουν οι συντάκτες της μελέτης, το Παγκόσμιο Βασικό Εισόδημα, και να συγκριθεί η διάφορα του Παγκόσμιου Βασικού Εισοδήματος με τον υπάρχοντα προγραμματισμό στις Ηνωμένες Πολιτείες. Συμπεραίνουν ότι ένα Παγκόσμιο Βασικό Εισόδημα θα κατευθύνει πολύ μεγαλύτερο μερίδιο των μεταβιβάσεων σε νοικοκυριά χωρίς παιδιά, χωρίς ηλικιωμένους, χωρίς αναπηρία από τα ήδη υπάρχοντα προγράμματα και πολύ περισσότερο στα μεσαία εισοδήματα παρά στα φτωχά νοικοκυριά. Ένα Παγκόσμιο Βασικό Εισόδημα θα ήταν εξαιρετικά δαπανηρό διότι το μόνο που θα επετύγχανε θα ήταν η αύξηση των μεταβιβάσεων σε οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, χωρίς άλλα ιδιαίτερα κριτήρια. Τέλος

υποστηρίχθηκε ότι οι τρέχουσες πιλοτικές μελέτες του Παγκόσμιου Βασικού Εισοδήματος δεν θα κάνουν τίποτα για την επίλυση των σημαντικών εκκρεμών ζητημάτων.

Η εξέλιξη της ανισότητας την περίοδο της οικονομικής κρίσης, αποτέλεσε το επίκεντρο της μελέτης του Edward Wolff με τίτλο «Οι τάσεις του πλούτου των νοικοκυριών στις Ηνωμένες Πολιτείες, από το 1962 έως το 2016. Έχει ανακτηθεί ο πλούτος της Μέσης Κατηγορίας; (Wolff, 2017)». Σύμφωνα με την μελέτη, οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων βυθίστηκαν μεταξύ του 2007 και του 2010, αλλά στη συνέχεια ανέκαμψαν από το 2010 στο 2016. Επίσης σύμφωνα με τη μελέτη, προέκυψε ότι ο μέσος πλούτος έπεσε κατά 44% στα έτη 2007 έως 2010, ενώ παρόλα αυτά η ανισότητα για τη μεσαία τάξη, επεκτάθηκε. Η απότομη άνοδος της συνολικής ανισότητας των περιουσιακών στοιχείων κατά τη διάρκεια αυτών των ετών μπορεί να εντοπιστεί σε μεγάλο βαθμό στην υψηλή αστάθεια των οικονομικών ορίων των μεσαίων τάξεων και στο στο υψηλό μερίδιο των κατοικιών στο χαρτοφυλάκιό τους. Το σχετικό χρέος συνέχισε να μειώνεται για τη μεσαία τάξη από το 2010 έως το 2016 και η ανισότητα του πλούτου αυξήθηκε. Οι φυλετικές και εθνοτικές ανισότητες αυξήθηκαν σημαντικά μεταξύ 2007 και 2016 και ο πλούτος των νοικοκυριών κάτω των 45 ετών μειώθηκε.

Οι ποικίλες διαστάσεις και προεκτάσεις της εισοδηματικής ανισότητας στις ΗΠΑ τονίστηκαν από τους Jessica L. Semega, Kayla R. Fontenot και Melissa Kollar. Συγκεκριμένα εξέδωσαν πόνημα με τίτλο «Το εισόδημα και η φτώχεια στις Ηνωμένες Πολιτείες» (Semega, et al., 2018), εξετάζοντας την οικονομική κατάσταση στις ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια. Από τα κυριότερα συμπεράσματα της μελέτης ήταν ότι, αρχικά, το πραγματικό μέσο εισόδημα των νοικοκυριών αυξήθηκε κατά 1,8% μεταξύ 2016 και 2017, η οποία ήταν η τρίτη συνεχής ετήσια αύξηση του μέσου εισοδήματος των νοικοκυριών. Το 2017, το πραγματικό μέσο εισόδημα όλων των ανδρών εργαζομένων αυξήθηκε κατά 3,0%, σε σχέση με το 2016, ενώ τα πραγματικά μέσα κέρδη των γυναικών δεν παρουσίασαν στατιστικά σημαντική μεταβολή μεταξύ του 2016 και του 2017. Συνεχίζοντας στο ίδιο έτος, το πραγματικό μέσο εισόδημα ανδρών και γυναικών που εργάζονταν με πλήρες ωράριο, μειώθηκε σε σχέση με τους αντίστοιχους μέσους όρους του 2016, κατά 1,1%, ενώ ο αριθμός των ανδρών και των γυναικών με αποδοχές πλήρους απασχόλησης, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους αυξήθηκε κατά 1,4 εκατομμύρια και 1,0 εκατομμύρια δολάρια

αντίστοιχα, μεταξύ 2016 και 2017. Τέλος το επίσημο ποσοστό φτώχειας μειώθηκε κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ 2016 και 2017, η οποία ήταν και η τρίτη συνεχής ετήσια μείωση του ποσοστού της φτώχειας.

Τα πανεπιστήμια Stanford και Harvard συνεργάστηκαν στο εν λόγω θέμα, εκδίδοντας μελέτη με τίτλο «Η ανισότητα έχει βαθύτερα αίτια από τα ταξικά» (Nelson & Korff, 2018), διότι επί δεκαετίες, επικρατούσε η άποψη ότι οικονομική ανισότητα καθοδηγείται κυρίως από την τάξη, με άλλους πιθανούς λόγους ανισοτήτων, όπως η φυλή - εθνικότητα, να διαδραματίζουν μικρότερο ρόλο. Μια νέα μελέτη από τους οικονομολόγους του Stanford και του Harvard φαίνεται να αντικρούει αυτόν τον ισχυρισμό. Η παρούσα μελέτη, η οποία αξιολογεί τα δεδομένα για την οικονομική κινητικότητα μεταξύ των γενεών για 20 εκατομμύρια παιδιά στις ΗΠΑ και τους γονείς τους, δείχνει ότι η τάξη δεν μπορεί να εξηγήσει το χάσμα όταν πρόκειται για φυλετική ανισότητα, κυρίως μεταξύ μαύρων και λευκών Αμερικανών. Τα ευρήματα προέρχονται από το σχέδιο «Ισότητα ευκαιριών», το οποίο συντάχθηκε από τον οικονομολόγο του Stanford, Raj Chetty, αποκαλύπτοντας ιδιαίτερα αποτελέσματα σχετικά με τις προοπτικές για τα μαύρα αγόρια.

Οι μαύροι Αμερικανοί άνδρες, ακόμη και από πλούσιες οικογένειες, είναι πολύ πιθανότερο να καταλήξουν σε χαμηλότερα εισοδήματα από ό,τι οι λευκοί άνδρες που μεγάλωσαν φτωχότεροι. Η μελέτη επικεντρώνεται στα παιδιά που γεννήθηκαν στις ΗΠΑ μεταξύ 1978 και 1983 ή γεννήθηκαν από μετανάστες που ήρθαν στις ΗΠΑ στην παιδική ηλικία, καλύπτοντας ουσιαστικά όλους τους Αμερικανούς. Καταρρίπτει πολλές παρατεταμένες υποθέσεις σχετικά με τη φυλετική ανισότητα, όπως το χάσμα που εξηγείται από την εκπαίδευση, το οικογενειακό υπόβαθρο, τις γειτονίες, την έμφυτη ικανότητα και άλλους παρεμφερείς παράγοντες. Ένα από τα βασικά συμπεράσματα της έκθεσης είναι το γεγονός ότι, όταν συγκρίνουμε τα αποτελέσματα των μαύρων ανδρών που μεγαλώνουν σε οικογένειες με δύο γονείς με παρόμοια επίπεδα εισοδήματος, πλούτου και εκπαίδευσης, συνεχίζουμε να διαπιστώνουμε ότι οι μαύροι άνδρες εξακολουθούν να έχουν σημαντικά χαμηλότερα εισοδήματα κατά την ενηλικίωση. Όσον αφορά στις μεταβολές της εισοδηματικής ανισότητας, στις ΗΠΑ, οι ισπανόφωνοι έχουν υψηλά ποσοστά αυξανόμενης εισοδηματικής κινητικότητας ανά γενεές, γεγονός που τους οδηγεί στο κλείσιμο του χάσματος ανισότητας εισοδήματος με τους λευκούς Αμερικανούς, σύμφωνα με την έρευνα. Ωστόσο, οι μαύροι Αμερικανοί, όχι μόνο έχουν χαμηλότερα ποσοστά

κινητικότητα προς τα πάνω, αλλά έχουν και υψηλότερα ποσοστά κινητικότητας προς τα κάτω. Αυτό σημαίνει ότι το κλείσιμο του μεγάλου και συνεχιζόμενου χάσματος ανισότητας εισοδημάτων με την πάροδο του χρόνου είναι επί του παρόντος μη εφικτό. Για παράδειγμα, τα μαύρα παιδιά που γεννιούνται από γονείς οι οποίοι βρίσκονται στο χαμηλότερο 20% εισοδήματος έχουν μόνο πιθανότητα 2,5% να φτάσουν στο ανώτερο 20% του εισοδήματος των νοικοκυριών. Για τους λευκούς, η πιθανότητα είναι 10,6%. Εν τω μεταξύ, τα μαύρα παιδιά που γεννιούνται από τους γονείς στο ανώτερο 20% του εισοδήματος είναι σχεδόν εξίσου πιθανό να πέσουν στο κατώτερο 20% ως ενήλικες. Τα λευκά παιδιά που γεννιούνται στο ανώτερο 20% του εισοδήματος είναι σχεδόν πέντε φορές πιο πιθανό να παραμείνουν εκεί. Ειδικότερα για τα μαύρα παιδιά, η τάξη δεν είναι μόνιμη και δεν εγγυάται μελλοντική ευημερία.

Η μελέτη διαπιστώνει ότι αυτό το ασπρόμαυρο χάσμα εισοδήματος δεν ταυτίζεται απόλυτα στην εξαγωγή αποτελεσμάτων για τους άνδρες και για τις γυναίκες. Συγκεκριμένα, μεταξύ εκείνων που μεγαλώνουν σε οικογένειες με συγκρίσιμα εισοδήματα, οι μαύρες γυναίκες κερδίζουν λίγο περισσότερο από τις λευκές γυναίκες. Οι μαύροι άντρες, αντίθετα, κέρδισαν λιγότερα από τους λευκούς με παρόμοια εισοδήματα. Για τους άνδρες, αυτή η ανομοιογένεια παρατηρείται επίσης στα ποσοστά ολοκλήρωσης του γυμνασίου, στα ποσοστά συμμετοχής στο κολέγιο και στη φυλάκιση. Το τελευταίο είναι σοβαρά ανησυχητικό: το 21% των μαύρων ανδρών που γεννιούνται στις οικογένειες με τα χαμηλότερα εισοδήματα φυλακίζονται κάποια στιγμή της ζωής τους, ποσοστό πολύ υψηλότερο από οποιαδήποτε άλλη ομάδα. Επιπλέον, η έλλειψη οικονομικής κινητικότητας και το χάσμα της φυλετικής ανισότητας αποτυπώνουν μια εικόνα δύο διαφορετικών περιοχών της Αμερικής. Στις «καλές» γειτονιές με χαμηλά ποσοστά φτώχειας και μεγάλο ποσοστό πτυχιούχων κολλεγίων, η ανοδική κινητικότητα είναι υψηλότερη τόσο για τους μαύρους όσο και για τους λευκούς, αλλά το χάσμα μεταξύ τους είναι στην πραγματικότητα ευρύτερο από ό, τι σε άλλα μέρη. Με λίγα λόγια, τα λευκά αγόρια επωφελούνται περισσότερο από το να μεγαλώσουν σε αυτές τις περιοχές από τους μαύρους. Οι συντάκτες της έκθεσης διαπιστώνουν ότι οι μαύροι άνδρες που μετακινούνται σε αυτές τις «καλύτερες» περιοχές σε νεαρή ηλικία έχουν υψηλότερα εισοδήματα ως ενήλικες, από ότι αν παρέμεναν στις περιοχές που γεννήθηκαν.

Ο Chetty του Στάνφορντ έχει περιγράψει στο παρελθόν πώς επιθυμεί το σχέδιο «Ισότητα Ευκαιριών» να είναι σε θέση να παρέχει τα απαραίτητα δεδομένα στους λήπτες των αποφάσεων, έτσι ώστε να λαμβάνονται καλύτερες αποφάσεις πολιτικής. Πολύ συχνά, οι πολιτικές γίνονται σε θεωρητική βάση, αλλά σήμερα πρέπει να καταστεί εφικτή η εκπόνηση δημόσιας πολιτικής βάσει πραγματικών στοιχείων. Το έργο έχει ήδη αξιολογήσει τους «χαμένους Einstein», τα εκατομμύρια των ανθρώπων που θα μπορούσαν να γίνουν καινοτόμοι, αν είχαν μεγαλώσει σε διαφορετικές γειτονίες και έδειξε ότι η αυξανόμενη ανισότητα οδηγεί στο τέλος του αμερικανικού ονείρου. Στις ΗΠΑ, το χάσμα οικονομικής ανισότητας δεν θα κλείσει ποτέ, εκτός εάν οι πολιτικές κατευθύνονται ειδικά στη βελτίωση της κινητικότητας προς τα άνω των μαύρων ανδρών. Η έκθεση αναφέρει ότι οι πολιτικές που μειώνουν την ανισότητα για μία μόνο γενιά, όπως οι προσωρινές μεταβιβάσεις μετρητών, οι αυξήσεις των κατώτατων μισθών ή τα προγράμματα βασικών εισοδημάτων, δεν αρκούν για να καλύψουν το χάσμα με την πάροδο του χρόνου. Ούτε και οι κινήσεις για τη μείωση του σχολικού και του στεγαστικού διαχωρισμού. Αντίθετα, τα επί μέρους προγράμματα όπως η καθοδήγηση των μαύρων αγοριών, οι προσπάθειες για τη μείωση της φυλετικής προκατάληψης μεταξύ των λευκών και οι παρεμβάσεις για τη μείωση των διακρίσεων στην ποινική δικαιοσύνη θα έχουν μεγαλύτερα αποτελέσματα (Nelson & Korpf, 2018).

Με το θέμα ασχολήθηκε και η Τράπεζα της Minneapolis, η οποία επιχείρησε να αποτυπώσει την ανισοκατανομή του εισοδήματος με την μελέτη η οποία έχει τίτλο «Εισόδημα και Ανισότητα Πλούτου στις ΗΠΑ, 1949 – 2016» (Kuhn, et al., 2018). Σύμφωνα με αυτήν τη μελέτη, η αύξηση της ανισότητας στις ΗΠΑ και γενικότερα στις χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) αντικατοπτρίζει την τάση για μεγαλύτερη διασπορά των μισθών. Η δημογραφική και κοινωνική αλλαγή έπαιξε επίσης ένα ρόλο, αλλά πολύ λιγότερο από τους υπόλοιπους παράγοντες της αγοράς εργασίας. Η τεχνολογική πρόοδος, οι πιέσεις από την παγκοσμιοποίηση και τις κανονιστικές μεταρρυθμίσεις αποτέλεσαν τη βασική κινητήρια δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση της απασχόλησης, αλλά ταυτόχρονα συνέβαλαν έντονα στην άνιση διεύρυνση της μισθολογικής κλίμακας, τονίζοντας ότι η οικονομική κρίση ενίσχυσε την πίεση στα διαθέσιμα εισοδήματα των νοικοκυριών.

1.3 Ανάπτυξη στον Κόσμο και Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Η παγκόσμια ανάπτυξη προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 3,2% για το 2019, βελτιώνοντας το ποσοστό σύμφωνα με τις προβλέψεις, σε 3,5% το 2020 (0,1% μικρότερη για τα δύο έτη από ό,τι στις προβλέψεις World Economic Outlook - WEO του Απριλίου του 2019) (OECD, 2019). Η προβλεπόμενη ανάκαμψη της παγκόσμιας ανάπτυξης το 2020 βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε διάφορους παράγοντες, όπως η σταθερότητα του κλίματος των χρηματοπιστωτικών αγορών, η συνεχιζόμενη εξασθένηση των προσωρινών συρράξεων και η σταθεροποίηση σε ορισμένες έντονες αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς, όπως η Αργεντινή και η Τουρκία.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο ρυθμός ανάπτυξης του 2019 αναμένεται να είναι 2,6%, με σταδιακή μείωση στο 1,9% το 2020. Το τρέχον έτος, ενώ ο ρυθμός οικονομικής δραστηριότητας ήταν έντονος λόγω των ισχυρών εξαγωγών και της συσσώρευσης αποθεμάτων, η εγχώρια ζήτηση ήταν κάπως πιο ήπια από την αναμενόμενη και οι εισαγωγές εξασθενημένες. Αυτές οι εξελίξεις δείχνουν επιβράδυνση της ορμής κατά το υπόλοιπο του έτους (Mutikani, 2019).

Η ανάπτυξη στη ζώνη του ευρώ προβλέπεται να φθάσει το 1,3% το 2019 και το 1,6% το 2020. Η πρόβλεψη για το 2019 αναθεωρείται ελαφρώς για τη Γερμανία (λόγω της ασθενέστερης από την αναμενόμενη εξωτερικής ζήτησης, η οποία επίσης επηρεάζει τις επενδύσεις), αλλά παραμένει αμετάβλητη για τη Γαλλία (όπου τα δημοσιονομικά μέτρα αναμένεται να στηρίξουν την ανάπτυξη) και στην Ιταλία (όπου οι αβέβαιες δημοσιονομικές προοπτικές επιβαρύνουν τις επενδύσεις και την εγχώρια ζήτηση). Η ανάπτυξη της ζώνης του ευρώ αναμένεται να αυξηθεί κατά το υπόλοιπο του τρέχοντος έτους και το 2020 (Mutikani, 2019).

Με την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη ασχολήθηκε ο Paul Romer, ο οποίος ως κάτοχος του βραβείου Νόμπελ το 2018, επεσήμανε ότι οι άνθρωποι είναι καλοί στην εκτίμηση τους για το πώς τα μεγαλύτερα μερίδια συσσωρεύονται σε ορισμένες υψηλού εισοδήματος ιδιοκτησίες, χωρίς όμως να μπορούν να προσδιορίσουν τις μεταβολές του ρυθμού ανάπτυξης στην οικονομία. Για αυτό ακριβώς το στοιχείο ενδιαφέρονται οι τραπεζίτες, οι οποίοι εστιάζουν στον διπλασιασμό των εσόδων τους, χωρίς όμως να ενδιαφέρονται για την γενικότερη αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας που θα φέρει τον συγκεκριμένο διπλασιασμό (Romer, 2016).

Στην μελέτη τονίζει ότι, ανεξάρτητα από τα αισιόδοξα σημάδια της εμπειρίας των τελευταίων δεκαετιών, η διαίσθησή σχετικά με τους περιορισμούς των πόρων υποδηλώνει ότι τελικά η ανάπτυξη δεν μπορεί να διατηρηθεί. Ωστόσο, όταν εξετάζονται μόνο τα αριθμητικά και λογιστικά δεδομένα, φαίνεται ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης μπορούν να αυξηθούν και να έχουν μεγάλα αποτελέσματα πάνω στα πρότυπα διαβίωσης. Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική καθώς δεν αποτελείται μόνο από αριθμούς, ποσοστά και μαθηματικούς τύπους. Για να γίνει αντιληπτή η έννοια της ανάπτυξης, πρέπει να ρωτήσουμε από πού προέρχεται η ανάπτυξη. Στο πιο βασικό επίπεδο, μια οικονομία μεγαλώνει όταν οι άνθρωποι παίρνουν δεδομένους πόρους και τους χρησιμοποιούν με τέτοιο τρόπο ώστε το τελικό επεξεργάσιμο προϊόν να είναι πιο πολύτιμο και να έχει μεγαλύτερη αξία από ότι αρχικά. Μια χρήσιμη μεταφορά για τον τρόπο χρησιμοποίησης των πόρων ως δημιουργία αξίας, προέρχεται από την κουζίνα, όπου για να δημιουργήσουμε πολύτιμα τελικά προϊόντα, αναμειγνύουμε φθηνά συστατικά μαζί, σύμφωνα με μια συνταγή. Το μαγείρεμα που μπορεί κανείς να κάνει είναι περιορισμένο από την κατοχή δεδομένων συστατικών. Εάν η οικονομική ανάπτυξη μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με το να μαγειρεύουμε τα ίδια προϊόντα με τον ίδιο τρόπο, αυτό που τελικά θα πρόκυπτε θα ήταν η εξάντληση των συγκεκριμένων πρώτων υλών (πχ αλεύρι). Στο ίδιο μήκος κύματος, αν συνεχίσουμε να χρησιμοποιούμε τις ίδιες πρώτες ύλες για την παραγωγή ενέργειας (πχ. πετρέλαιο), από τη μία θα εξαντλούνταν ο συγκεκριμένος πόρος και από την άλλη, θα υποφέραμε από απaráδεκτα επίπεδα ρύπανσης. Η ανθρώπινη ιστορία μας διδάσκει ότι, η οικονομική ανάπτυξη προέρχεται από καλύτερες συνταγές, όχι μόνο από το καλύτερο μαγείρεμα των ίδιων συστατικών, διότι οι νέες συνταγές παράγουν λιγότερες δυσάρεστες παρενέργειες και παράγουν περισσότερη οικονομική αξία ανά μονάδα πρώτης ύλης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της υπόψη προσπάθειας, αποτελεί το ακόλουθο. Σε πολλά καφέ μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το πλαστικό καπάκι του ίδιου μεγέθους για μεσαία και μεγάλα χάρτινα ποτήρια καφέ, ενώ πριν κάθε ένα είχε ξεχωριστό καπάκι. Μια μικρή αλλαγή στο σχεδιασμό των χάρτινων ποτηριών σημαίνει ότι ένα κατάστημα μπορεί να εξυπηρετήσει τους πελάτες με χαμηλότερο κόστος. Οι ιδιοκτήτες καταστημάτων είναι υποχρεωμένοι να διαχειρίζονται το

απόθεμα μόνο για έναν τύπο καπακιού, με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι μπορούν να αναπληρώσουν τις προμήθειες πιο γρήγορα.

Οι διαθέσιμοι πόροι κάθε γενιάς είναι δεδομένοι και αν δεν ανακαλυφθούν νέες συνταγές με νέα υλικά, οι πόροι θα εξαντληθούν. Έχουμε υποτιμήσει τις δυνατότητες για την εξεύρεση νέων συνταγών και ιδεών και αποτυγχάνουμε συνεχώς να αντιληφθούμε πόσες ιδέες παραμένουν να ανακαλυφθούν. Οι καινοτόμες δράσεις αποτελούν μονόδρομο στην εξελικτική πορεία των χωρών προς όλες τις κατευθύνσεις. Οι άνθρωποι πρέπει να επικεντρωθούν στις μετα - ιδέες. Αν σκεφτούμε μια ιδέα ως συνταγή που δείχνει πώς να δημιουργήσει αξία αναδιατάσσοντας φυσικά αντικείμενα, ορίζουμε μια μετα - ιδέα ως συνταγή για κοινωνική αλληλεπίδραση που ενθαρρύνει την παραγωγή και τη μετάδοση ιδεών. Οι μετα - ιδέες είναι ιδέες για νέες ιδέες. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες, προτεραιότητα είναι να βρεθεί ένας τρόπος για να αξιοποιηθούν οι δοκιμασμένες στρατηγικές που οι πλουσιότερες χώρες έχουν ήδη χρησιμοποιήσει για να έχουν υψηλότερο βιοτικό επίπεδο.

Μία από τις μεγαλύτερες μετα - ιδέες της σύγχρονης ζωής είναι να αφήσουμε τους ανθρώπους να ζουν μαζί σε πυκνούς αστικούς οικισμούς. Μια δεύτερη μετα - ιδέα είναι να επιτρέψει στις δυνάμεις της αγοράς να καθοδηγήσουν τις περισσότερες από τις λεπτομερείς αποφάσεις που λαμβάνουν οι άνθρωποι σχετικά με το ποιοι αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Μαζί, η πόλη και η αγορά επιτρέπουν σε μεγάλες ομάδες ανθρώπων να συνεργάζονται ανακαλύπτοντας νέες ιδέες, μοιράζοντάς τις και μαθαίνοντας ο ένας από τον άλλο. Η τρίτη μεγάλη μετα - ιδέα είναι η εκμετάλλευση των επιστημών προκειμένου να διερευνηθεί ο τεράστιος αριθμός δυνατοτήτων που προσφέρει ο συνδυασμός τους. Αυτή η μετα - ιδέα έχει τις ρίζες της στον Διαφωτισμό, αλλά συνεχίζει να εξελίσσεται. Παράδειγμα αποτελεί η καινοτομία συνδυασμού «γεωργικών και μηχανικών τεχνών» ως μέρος σπουδών στα πανεπιστήμια των ΗΠΑ, επιβεβαιώνοντας τον τρόπο με τον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες προχώρησαν μπροστά ως ηγέτης στην πετροχημική βιομηχανία.

1.4 Ανάπτυξη στις ΗΠΑ και Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Το δέκατο συναπτό έτος ανάπτυξης πλησιάζει η αμερικανική οικονομία, σημειώνοντας ρυθμό μεγέθυνσης 3,1% του ΑΕΠ το πρώτο τρίμηνο του 2019. Παρόλα αυτά, τα αυξημένα αποθέματα προϊόντων και η συνέχιση της αυξημένης

εξαγωγικής δραστηριότητας δεν είναι σε θέση να βοηθήσουν στην πλήρη ανάκαμψη της κατάστασης στην εγχώρια αγορά. «Οι δείκτες ανάπτυξης κατά τη διάρκεια του πρώτου τρίμηνου του έτους δημιουργούν μία ψεύτικη εικόνα αναφορικά με την ισχύ της αμερικανικής οικονομίας, καθόσον τα οικονομικά στοιχεία του δεύτερου τριμήνου που θα έρθουν, θα υπενθυμίσουν ότι η οικονομία έχει περάσει προ πολλού το σημείο καμπής», δήλωσε η Linda Yueh, επικεφαλής οικονομολόγος στο Oxford Economics στη Νέα Υόρκη. Αφαιρώντας το εμπόριο, τα αποθέματα προϊόντων και τις κρατικές δαπάνες, κατά κύριο λόγο στην άμυνα και σε αυτοκινητοδρόμους, η οικονομία ενισχύθηκε κατά 1,3% το πρώτο τρίμηνο σε ετήσια βάση (Mutikani, 2019).

Από την άλλη, σύμφωνα με στοιχεία της Union Bank of Switzerland (UBS), ο αριθμός των δισεκατομμυριούχων στις ΗΠΑ υπερδιπλασιάστηκε την τελευταία δεκαετία. Παράλληλα, στοιχεία της Federal Reserve αποκαλύπτουν ότι το 1/5 των ευπορότερων Αμερικανών έχουν στα χέρια τους το 88% του συνολικού πλούτου της χώρας, με το μερίδιο να είναι το υψηλότερο από την εποχή της παγκόσμιας κρίσης. Ταυτόχρονα, οι δικαιούχοι κουπονιών σίτισης υπερβαίνουν τα 39 εκατομμύρια, αν και μειωμένοι σε σχέση με την αύξηση του 2013, αλλά αυξημένοι κατά 40% σε σχέση με το 2008.

Η συνολική αξία της αγοράς αμερικανικών μετοχών έχει τριπλασιαστεί τα τελευταία δέκα χρόνια και αυτός είναι ένας από τους κυριότερους παράγοντες, ο οποίος οδηγεί στην όξυνση των οικονομικών ανισοτήτων στις ΗΠΑ, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι επενδύσεις στη Wall Street είναι ένα φαινόμενο, στο οποίο συμμετέχουν οι πιο εύποροι Αμερικανοί. Η εκτόξευση του πληθωρισμού οδήγησε σε αυξήσεις τιμών, ξεκινώντας από τα από τα καθημερινά έξοδα για τη διατροφή και καταλήγοντας στα ενοίκια των σπιτιών (Hunnicut, 2019).

Με την ανάπτυξη στις ΗΠΑ, ασχολήθηκε η μελέτη του Eric Duffin, η οποία στηρίχθηκε σε στοιχεία από το US Department of Commerce και δείχνει τον ρυθμό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ των Ηνωμένων Πολιτειών από το 1990 έως το 2018. Ο εν λόγω δείκτης κινήθηκε με αρκετές διακυμάνσεις σε ένα ποσοστό γύρω στο 3%, με εξαίρεση το 2002 (0%) και το 2009 (-4%) (Duffin, 2019). Επίσης, η παρούσα μελέτη επικεντρώθηκε στο μέγεθος του ΑΕΠ σε παγκόσμιο επίπεδο, τονίζοντας ότι οι ΗΠΑ έχουν το μεγαλύτερο ΑΕΠ από όλες τις χώρες παγκοσμίως και σύγκριση μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την Ευρωπαϊκή Ένωση, με το συνδυασμένο ΑΕΠ όλων κρατών μελών της. Αν και η οικονομία της Κίνας έχει αναπτυχθεί ραγδαία το

τελευταίο χρονικό διάστημα, η Κίνα παράγει μόνο το μισό της αγοραίας αξίας αγαθών και υπηρεσιών που παράγουν οι ΗΠΑ.

Ο ΟΟΣΑ, ως ο πλέον αρμόδιος οργανισμός παγκοσμίως για την ανάπτυξη, παρείχε τα απαραίτητα στοιχεία για να εκπονηθεί μελέτη, αναδεικνύοντας το θέμα της φτώχειας και της ανάπτυξης στις ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, η σχετική φτώχεια και η ανισότητα των εισοδημάτων στις ΗΠΑ είναι από τις υψηλότερες στον ΟΟΣΑ και έχουν αυξηθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες. Η χαμηλή κοινωνική κινητικότητα μεταξύ των γενεών και η χαμηλή αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων για πολλά νοικοκυριά αποτελούν στοιχεία τα οποία επιδεινώνουν την ήδη υπάρχουσα κατάσταση. Εστίασε στο ότι, η ανισότητα υψηλού εισοδήματος οφείλεται κυρίως στη μεγάλη διασπορά εισοδήματος από εργασία, η οποία πρέπει να αντιμετωπιστεί με τη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης, έτσι ώστε να παρέχονται σε όλους τους σπουδαστές οι δεξιότητες που απαιτούνται για την πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού τους. Από τα στοιχεία προέκυψε ότι, οι φόροι και οι μεταβιβάσεις συμβάλλουν λιγότερο στην ανακατανομή του εισοδήματος από ό, τι σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Επίσης, οι μεταρρυθμίσεις που προάγουν την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς μπορούν να συμβάλουν στη μείωση των στρεβλώσεων της αγοράς εφόσον, είναι καλά σχεδιασμένες. Τέλος, η μελέτη υποστηρίζει ότι, η βελτιωμένη ανακατανομή των πόρων και η μείωση της ανισότητας των εισοδημάτων, μπορούν να επιτευχθούν μερικώς με την σταδιακή κατάργηση των δαπανών προσωπικού και εταιρικού φόρου που ωφελούν δυσανάλογα τα υψηλά εισοδήματα, τονίζοντας πως η άμβλυση της φτώχειας θα πραγματοποιηθεί μέσω της καλύτερης στόχευσης στους πραγματικά αδύναμους (OECD, 2018).

Το Πανεπιστήμιο Stanford εξέδωσε μελέτη, αναδεικνύοντας το θέμα της οικονομικής ανάπτυξης παγκοσμίως. Αφετηρία αποτέλεσε η διαπίστωση ότι η ανάπτυξη διαφέρει αφενός μεν, από χώρα σε χώρα, αφετέρου δε, από μια χρονική περίοδο σε μια άλλη. Οι συντάκτες της μελέτης υποστήριξαν ότι, σκοπός της οικονομικής επιστήμης είναι δημιουργία μοντέλων τα οποία θα βοηθήσουν στην ποσοτικοποίηση των μετρήσιμων δεδομένων, προκειμένου να δημιουργηθούν συνθήκες σύγκρισης. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουμε να συγκρίνουμε τις χώρες χρησιμοποιώντας έναν κοινό παρονομαστή. Η οικονομική επιστήμη έχει επιτύχει μερικώς τους στόχους της, με κυριότερο όμως κενό τον σαφή προσδιορισμό των γεγονότων που καθορίζουν την οικονομική ανάπτυξη. Η μελέτη

επιχείρησε να καλύψει πολλές παραμέτρους, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές παράμετροι που αγνοήθηκαν. Μια τέτοια παράμετρος είναι η παγκοσμιοποίηση και οι επιπτώσεις της στην ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, η μείωση των εμπορικών φραγμών, η μείωση του κόστους μεταφοράς και επικοινωνίας καθώς επίσης και οι κάθετες αλυσίδες εφοδιασμού είναι στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη στην μελέτη της οικονομικής ανάπτυξης (Jones, 2016).

Άλλη μια μελέτη που διαπραγματεύτηκε την πορεία της ανάπτυξης στις ΗΠΑ λαμβάνοντας υπόψη πλήθος παραγόντων ήταν η μελέτη του Charles Jones (Stanford University). Από το 1950, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν θέσει ως στόχο την αύξηση του μορφωτικού επιπέδου, την αύξηση της έντασης της έρευνας, την αυξημένη διαφάνεια και την ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, παρόλα αυτά τα αποτελέσματα δεν είναι τα αναμενόμενα. Αντίθετα, η οικονομία των ΗΠΑ απέχει πολύ από μια σταθερή και ισορροπημένη πορεία ανάπτυξης. Το θεωρητικό πλαίσιο που αναλύεται, παρέχει μια συνεκτική ερμηνεία και δείχνει ότι όταν οι εν λόγω αυξήσεις σταματήσουν και η αμερικανική οικονομία φθάσει σε μια σταθερή κατάσταση, η ανάπτυξη θα σταθεροποιηθεί σε χαμηλά επίπεδα. Στα συμπεράσματα, η μελέτη επισημαίνει ότι αν και οι ΗΠΑ έχουν διαχρονικά περίπου σταθερούς ρυθμούς ανάπτυξης και ρυθμούς αύξησης των κεφαλαίων, η άποψη ότι αποτελούν ένα διαχρονικά σταθερό κράτος είναι εσφαλμένη. Μόλις σταθεροποιηθεί η ένταση της έρευνας και η ανάπτυξη εκπαίδευσης και δεξιοτήτων, η ανάπτυξη θα πέσει σε χαμηλά επίπεδα. Το ερώτημα που τίθεται είναι το χρονικό σημείο που το παραπάνω θα πραγματοποιηθεί. Η απάντηση εξαρτάται από την επιλογή των παραγόντων που χρησιμοποιούμε κάθε φορά για να προσδιορίσουμε την ανάπτυξη (Jones, 1997).

2. Μεθοδολογία και δεδομένα

2.1 Μεθοδολογία Μελέτης της Εισοδηματικής Ανισότητας

Προκειμένου να ξεκινήσουμε την ανάλυση της εισοδηματικής ανισότητας και της ανάπτυξης, κρίνεται σκόπιμο να προσδιοριστούν οι τρόποι/μοντέλα τα οποία θα χρησιμοποιηθούν. Η ανάλυσή θα επικεντρωθεί στην εισοδηματική ανισότητα μεταξύ των νοικοκυριών και λιγότερο στο ζήτημα της ανισότητας των αποδοχών. Για τις ανάγκες της υφιστάμενης μελέτης θα μετράμε το διαθέσιμο εισόδημα χρήματος σε ετήσια βάση. Αυτό μπορεί να είναι πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα για τις οικογένειες που έχουν περιορισμένες πιστώσεις, αλλά και πολύ μικρό διάστημα για εκείνες τις οικογένειες που μπορούν να καταναλώνουν με άνεση. Παρόλα αυτά, σχεδόν όλες οι διαθέσιμες έρευνες αναφέρουν το εισόδημα ανά ημερολογιακό έτος. Για τις περισσότερες οικογένειες, η κύρια πηγή εισοδήματος είναι τα έσοδα από μισθούς, αυτοαπασχόληση καθώς και άλλα έσοδα από ιδιωτικές πηγές, ακίνητα, συντάξεις, διατροφές ή κοινωνικά επιδόματα. Η πιο συνηθισμένη μονάδα ανάλυσης είναι το νοικοκυριό, που ορίζεται ως όλα τα άτομα που μοιράζονται το ίδιο κατοικία, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε οικογενειακή σχέση. Επομένως, συνεκτιμούμε το ατομικό διαθέσιμο εισόδημα συγκεντρώνοντας το εισόδημα όλων των μελών του νοικοκυριού και χρησιμοποιούμε αναγωγή για να φθάσουμε σε ατομικά ισοδύναμα έσοδα.

Ένας ορισμός του εισοδήματος συνήθως εσφαλμένα, αποκλείει μεγάλο μέρος των κεφαλαιακών κερδών, ενοίκια, ακίνητα και πηγές εισοδήματος σε είδος. Δεν λαμβάνουμε υπόψη τους έμμεσους φόρους ή τα οφέλη από δαπάνες για κοινωνικά αγαθά, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση ή οι άλλες επιδοτήσεις. Υπάρχουν δύο τύποι διανομής εισοδήματος. Η λειτουργική διανομή και η διανομή μεγέθους, οι οποίες συνυπάρχουν παράλληλα. Η λειτουργική διανομή εισοδήματος, επηρεάζει την προσωπική διανομή και κατ' επέκταση το πόσο μεγάλη θα είναι η οικονομική ανισότητα. Η λειτουργική διανομή του εισοδήματος εμφανώς επιδρά στο μέγεθος των ανισοτήτων, αφού τα πρότυπα ιδιοκτησίας των παραγωγικών συντελεστών και το πόσο συμβάλει ο κάθε συντελεστής στην παραγωγική διαδικασία, προσαυξάνουν τη διανομή μεγέθους. Η διανομή μεγέθους γίνεται περισσότερο άνιση όσο η ιδιοκτησία του κεφαλαίου και η ιδιοκτησία της γης συγκεντρώνονται σε λίγους. Από την άλλη μεριά, όσο μεγαλύτερη είναι η αμοιβή για την παροχή ανειδίκευτης εργασίας μέσω των μισθών, τόσο περισσότερο έχουμε μια

πιο δίκαιη κατανομή μεγέθους, δηλαδή υπάρχει μεγαλύτερη μαζικότητα στην διανομή των διατιθέμενων μεριδίων (Βαβούρας, 2013).

Σύμφωνα με την Κλασική Θεωρία, κύριο θεμέλιο είναι ο διαχωρισμός των τάξεων ο οποίος ιεραρχείται με την κατοχή των παραγωγικών συντελεστών, με βασικό στοιχείο τον προσδιορισμό του πλεονάσματος, της υπεραξίας που απομένει μετά την πληρωμή των μισθών και των λοιπών εσόδων που χρησιμοποιήθηκαν στην παραγωγική διαδικασία. Οι εργάτες αμείβονται στο όριο επιβίωσης, δηλαδή όσο ακριβώς χρειάζονται για να ζήσουν την οικογένειά τους και για να πραγματοποιηθεί αναπαραγωγή και ανανέωση της εργατικής δύναμης, ενώ οι γαιοκτήμονες απολαμβάνουν τα εισοδήματα λόγω κατοχής γης και οι κεφαλαιοκράτες καρπώνονται όλο το απομένον πλεόνασμα της παραγωγής, το οποίο το διατίθεται για επιπλέον αναπαραγωγή κεφαλαίου. Για τους κλασσικούς οικονομολόγους ο βασικός λόγος που δημιουργείται αυτό το πλεόνασμα είναι η εργασία, ενώ διανομή θεωρείται ο καταμερισμός εισοδήματος ανάμεσα στις τάξεις με βάση την κατοχή των συντελεστών παραγωγής (Δρακόπουλος & Καραγιάννης, 2003).

Άλλος ένας οικονομολόγος που διαπραγματεύτηκε το θέμα της εισοδηματικής ανισότητας ήταν ο Adam Smith. Η θεωρία του Adam Smith βασίστηκε στην ταξική διαίρεση και τις μορφές εισοδήματος ανάλογα με τα μερίδια διανομής των διατιθέμενων προϊόντων. Λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστάμενες μορφές εισοδήματος, ο Smith εκλαμβάνει το μισθό ως αμοιβή για την παροχή εργασίας, το κέρδος ως αμοιβή του κεφαλαίου των επιχειρηματιών και το ενοίκιο ή γαιοπρόσοδος ως αμοιβή των ιδιοκτητών της γης, διακρίνοντας τρεις κοινωνικές τάξεις, τους εργαζόμενους, τους καπιταλιστές και τους γαιοκτήμονες. Σύμφωνα με τον Smith η επίτευξη πλεονάσματος επιτυγχάνεται μέσω της εργασίας, με τη δημιουργία αγαθών και πλούτου, τα οποία έχουν άμεση επίδραση στην ευημερία των ανθρώπων. Ο μισθός υπολογίζεται βάσει της δεδομένης συμφωνίας μεταξύ εργοδοτών και εργατών, καθώς και της ποσότητας των κεφαλαίων που προορίζονται για τους μισθούς, αναλόγως της προσφοράς εργασίας. Η διαπραγματευτική δύναμη των εργοδοτών είναι πιο μεγάλη, αφού οι εργοδότες είναι λιγότεροι σε σύγκριση με τους εργάτες και μπορούν ευκολότερα να συνεννοηθούν μεταξύ τους, έτσι ώστε να μπορέσουν να προτείνουν στους εργάτες την αμοιβή που εκείνοι επιθυμούν. Αντίθετα οι εργάτες είναι περισσότεροι σε αριθμό, γεγονός που

δυσχεραίνει τη συνεννόηση μεταξύ τους (Τσουλφίδης, 2011) (Αναστασίου, 2018). Η αμοιβή του κεφαλαίου είναι το κέρδος, το οποίο αποτελεί κίνητρο για τον επιχειρηματία έτσι ώστε να προχωρήσει σε νέες επενδύσεις. Σύμφωνα με τον Smith, στο κέρδος του επιχειρηματία θα πρέπει να περιλαμβάνεται και η αμοιβή του επιχειρηματία για την προσωπική εργασία που ο ίδιος παρέχει στην επιχείρηση. Επίσης θα πρέπει να περιλαμβάνεται και ο τόκος των κεφαλαίων που έχει επενδύσει. Επιπλέον, για τον υπολογισμό του κέρδους θα πρέπει να λογιστεί και το επιχειρηματικό ρίσκο που ανέλαβε ο επιχειρηματίας. Το τρίτο συστατικό της αξίας των αγαθών, σύμφωνα με τον Smith, είναι η έγχειος πρόσδοδος. Ο ιδιοκτήτης του εδάφους απολαμβάνει μερίδιο της διανομής για την εκμίσθωση της γης. Το ύψος του μεριδίου καθορίζεται από την τιμή αγοράς των γεωργικών προϊόντων, από τη γεωγραφική τοποθεσία του εδάφους και από το πόσο γόνιμο είναι. Αναφορικά με τον στόχο της οικονομική μεγέθυνσης, ο Smith έδωσε έμφαση στη σημασία της βιομηχανίας και στην παραγωγικότητα της εργασίας. Τονίζει την σημασία των παραγωγικών δραστηριοτήτων στην οικονομία και θεωρεί ότι βασικός λόγος ανάπτυξης της οικονομίας είναι η εργασία, πιστεύοντας ότι η αύξηση του μεγέθους των παραγωγικών εργασιών είναι το κλειδί για την οικονομική μεγέθυνση.

Επιφανής οικονομολόγος ήταν και ο David Ricardo, ο οποίος εκ πρώτης όψεως συμφωνεί με το Smith στην παραδοχή ότι, η κατοχή των παραγωγικών συντελεστών είναι αυτή που καθορίζει την κοινωνική και οικονομική τάξη που ανήκει ο καθένας. Το βασικό θέμα που πρέπει να λύσει μια οικονομία σύμφωνα με τον Ricardo είναι ο καθορισμός των νόμων που ρυθμίζουν την κατανομή του προϊόντος στις κοινωνικές τάξεις. Έτσι διέκρινε τους εργάτες, τους κεφαλαιούχους - επιχειρηματίες, και τους φεουδάρχες, οι οποίοι εισπράττουν αντιστοίχως το μισθό, το επιχειρηματικό κέρδος και τη γαιοπρόσοδο, για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία (Τσουλφίδης, 2011). Ο Ricardo διακρίνει το ύψος του ημερομίσθιου στην αγορά από τη φυσική τιμή του. Η τιμή του ημερομίσθιου στην αγορά εξαρτάται από την προσφορά και ζήτηση εργασίας, ενώ η φυσική τιμή εξαρτάται από τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, λαμβάνοντας υπόψη το κατώτερο δυνατό επίπεδο διαβίωσης. Στην πραγματικότητα, αυτό που συμβαίνει είναι ότι η τιμή του ημερομίσθιου κυμαίνεται γύρω από την τιμή του φυσικού μισθού, με μακροχρόνια τάση την εξίσωση της τιμής της αγοράς και της φυσικής τιμής.

Ο Ricardo, επίσης υποστήριξε ότι το κυριότερο μέτρο υπολογισμού του ημερομίσθιου είναι ο χρόνος εργασίας και ότι το ύψος της τιμής των παραγόμενων αγαθών καθορίζεται από τον συνολικό χρόνο που απαιτήθηκε. Συγκεκριμένα, η αξία του εμπορεύματος ή η ποσότητα άλλου εμπορεύματος με το οποίο θα ανταλλαχθεί αυτό το εμπόρευμα, εξαρτάται από τη σχετική ποσότητα εργασίας η οποία είναι αναγκαία για την παραγωγή του και όχι τυχόν μεγαλύτερη ή μικρότερη αμοιβή η οποία καταβάλλεται για αυτή την εργασία. Τέλος, ο Ricardo θεωρεί ότι απαιτείται η συνεχής μεγέθυνση και οικονομική ανάπτυξη προκειμένου η τιμή της αγοράς του ημερομίσθιου να είναι μεγαλύτερη από τη φυσική τιμή του, διότι σε μια σταθερή κατάσταση, χωρίς συνεχή μεγέθυνση με αυξανόμενη απασχόληση, οι μισθοί θα τείνουν στο επίπεδο επιβίωσης (Παπαπετρόπουλος, 2001).

Μια διαφορετική προσέγγιση στο θέμα αποτυπώνει η θεωρία του Μαρξ, ο οποίος είναι γνωστός μέσα από τα κείμενά του για την περιγραφή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και για την εκμετάλλευση που υφίστανται οι εργάτες από τους εργοδότες. Περιγράφει τη σχέση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας στην παραγωγική διαδικασία, διαχωρίζοντας το κεφάλαιο σε μεταβλητό και σταθερό. Το μεταβλητό κεφάλαιο αποτελεί την αμοιβή της εργασίας, ενώ το σταθερό κεφάλαιο είναι η αξία των μέσων παραγωγής. Θεωρεί ότι η αξία των παραγόμενων εμπορευμάτων καθορίζεται από το πόση εργασία χρησιμοποιήθηκε στην παραγωγή τους, με τον εργαζόμενο να παράγει μεγαλύτερης αξίας προϊόντα από αυτά που αμείβεται. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται μία υπεραξία, την οποία καρπώνεται ο εργοδότης σε βάρος του εργάτη (Μανιάτης, et al., 1999). Το κεφάλαιο δημιουργείται από τη συσσώρευση υπεραξίας και οι εργοδότες κερδίζουν από την εκμετάλλευση των εργαζομένων (Ρέππας, 2003).

Άλλη μια θεώρηση επί του θέματος είναι η Νεοκλασική, η οποία χρησιμοποιεί ως βάση την σχέση της προτίμησης των καταναλωτών και την προσπάθεια των επιχειρηματιών για μεγιστοποίηση του κέρδους με την συνεχή διαμάχη των δύο παραμέτρων να καθορίζει το ύψος των τιμών. Σύμφωνα με το Marshall (1842 - 1924) που θεωρείται βασικός εκπρόσωπος των νεοκλασικών οικονομολόγων, διακρίνονται οι εξής παραγωγικοί συντελεστές : η εργασία, το κεφάλαιο και το έδαφος, ενώ ως παραγωγικός συντελεστής θεωρείται και η επιχειρηματικότητα, κάτι που αρχικά δεν λαμβάνονταν υπόψη από τους οικονομολόγους (Σταμάτης, 1991) (Mankiw & Taylor, 2006).

Στη νεοκλασική θεωρία οι τιμές των παραγωγικών συντελεστών διαμορφώνονται από την προσφορά και τη ζήτηση, με τους ανθρώπους να κάνουν τις επιλογές τους συνυπολογίζοντας όλους τους διατιθέμενους παράγοντες. Ο καταναλωτής εκδηλώνει τις προτιμήσεις του και έτσι σχηματίζει την καμπύλη ζήτησης του αγαθού (Σταμάτης, 1991), με βάση την οποία οι παραγωγοί - κεφαλαιούχοι διαμορφώνουν την καμπύλη προσφοράς. Αυτή απεικονίζει την ποσότητα που είναι διατεθειμένοι να προσφέρουν για κάθε πιθανή τιμή. Σκοπός τους είναι η επίτευξη του μέγιστου κέρδους, προσπαθώντας να ελαχιστοποιήσουν το κόστος. Η νεοκλασική θεωρία θεωρείται πιο δίκαιη σε σχέση με τη θεωρία του Μάρξ, διότι όλοι καρπώνονται το ποσοστό που τους αναλογεί μέσα στην παραγωγική διαδικασία, με τον καθένα που κατέχει έναν παραγωγικό συντελεστή, να λαμβάνει την αξία του προϊόντος που παρήγαγε ο συγκεκριμένος συντελεστής. Η πραγματικότητα όμως διαφέρει από τα ιδανικά συμπεράσματα της υπόψη θεωρίας, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών ανταγωνισμού, της ύπαρξης μονοπωλίων και των αξιώσεων συγκεκριμένων συνδικαλιστικών οργανώσεων (Σταμάτης, 1991). Αναφορικά με την μεγέθυνση του προϊόντος, η νεοκλασική θεωρία στηρίζεται στο γεγονός ότι όλες οι δραστηριότητες που θεωρούνται απαραίτητες συμπεριλαμβάνονται στην παραγωγική διαδικασία και προσδίδουν αξία στο παραγόμενο προϊόν, συμπεριλαμβανόμενης και της αμοιβής του επιχειρηματία. Επομένως η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας έχει ως συνέπεια την οικονομική μεγέθυνση (Τσαλίκη & Τσουλιφίδης, 2015).

Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε την Κεϋνσιανή Θεωρία. Ο John Maynard Keynes αμφισβήτησε την αυτόματη προσαρμογή των αγορών και της επίτευξης πλήρους ισορροπίας, αναδεικνύοντας ότι σε πολλές περιόδους παρουσιάζεται έντονη οικονομική αστάθεια, με υψηλή ανεργία και με στρεβλώσεις στην πλήρως ανταγωνιστική αγορά. Βάση της θεωρίας του αποτέλεσε η πεποίθηση ότι πρέπει να δημιουργηθούν μηχανισμοί, οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα επέμβασης προκειμένου να διορθώνονται δυσλειτουργίες της αγοράς. Επιπλέον, τόνισε ότι ορθότερο μέτρο για την αντιμετώπιση της ανεργίας δεν είναι η μείωση των μισθών, αλλά η αύξηση της ενεργούς ζήτησης μέσω μιας επεκτατικής πολιτικής. Τέλος υποστήριξε την αναδιανομή υπέρ των χαμηλών εισοδημάτων (Keynes, 2001).

Ο Kaldor, ως υπέρμαχος της κεϋνσιανής θεωρίας, τόνισε τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει στην οικονομία η πλευρά της ζήτησης, υποστηρίζοντας ότι η αναθέρμανση της οικονομίας θα επιτευχθεί μέσω της τόνωσης της ενεργού ζήτησης η οποία θα συμβάλει στον καθορισμό του επιπέδου της παραγωγής και της απασχόλησης. Η αύξηση της ζήτησης αποτελεί προπομπό της οικονομικής μεγέθυνσης καθώς προκαλεί επενδύσεις που αυξάνουν τις παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας προκειμένου να ανταποκριθούν στην ολοένα αυξανόμενη ζήτηση (Τσουλφίδης, 2009).

2.2 Μεθοδολογία Μελέτης της Ανάπτυξης

Στην προσπάθεια εννοιολογικού καθορισμού και θεωρητικού προσδιορισμού της οικονομικής ανάπτυξης, υιοθετήθηκαν δύο προσεγγίσεις οι οποίες οι οποίες καλύπτουν χρονολογικές περιόδους με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά τους. Σύμφωνα με την κλασική προσέγγιση, απώτερος σκοπός του ατόμου είναι η μεγιστοποίηση της απόλαυσης μέσω της κατανάλωσης υλικών αγαθών και υπηρεσιών, με παράλληλη μείωση της συμμετοχής του στην παραγωγική διαδικασία μέσω της εργασίας του. Η οικονομική ανάπτυξη γίνεται αντιληπτή όταν αυξάνονται οι παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας, χωρίς παράλληλα να αυξάνεται και το γενικό επίπεδο των τιμών. Με άλλα λόγια, εκείνο που ενδιαφέρει είναι η δυνατότητα αύξησης του ΑΕΠ, δηλαδή η μεγέθυνση της οικονομίας, χωρίς όμως, δυστυχώς, να δίνεται προσοχή σε άλλες κοινωνικο – οικονομικές παραμέτρους όπως η διανομή του εισοδήματος, η απασχόληση, η φτώχεια, το περιβάλλον κ.λπ. Πιστεύεται ότι οι δυνάμεις του ανταγωνισμού και η ελεύθερη λειτουργία όλων των αγορών της οικονομίας, θα αποκαταστήσουν μακροχρόνια οποιαδήποτε ανισορροπία και αδικία στο σύστημα, επιτρέποντας στα οφέλη της ανάπτυξης να διαχυθούν τελικά σε όλα τα στρώματα της κοινωνίας (Βαβούρας, 2008). Σύμφωνα με την κλασική προσέγγιση, η ασφαλέστερη οδός προς την οικονομική ανάπτυξη μίας χώρας είναι η εκβιομηχάνιση της, δηλαδή η ανάπτυξη του βιομηχανικού και μεταποιητικού τομέα της οικονομίας της. Ο τομέας αυτός θεωρείται ως ο πιο παραγωγικός της οικονομίας και πιστεύεται ότι μπορεί να συμβάλει περισσότερο στην αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης. Η παραπάνω θεωρία αποτυπώνεται στην διαφορά οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ των χωρών. Οι ανεπτυγμένες χώρες ακολούθησαν μία πορεία εκβιομηχάνισης, σε αντίθεση με τις

αναπτυσσόμενες που περιορίστηκαν στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της οικονομίας τους. Αν οι αναπτυσσόμενες χώρες ακολουθήσουν μία πορεία εκβιομηχάνισης, θα φτάσουν, αργά ή γρήγορα, στο επίπεδο των ανεπτυγμένων χωρών.

Από την άλλη, η νεότερη προσέγγιση περί οικονομικής ανάπτυξης λαμβάνει υπόψη όλους τους τομείς της κοινωνικο - οικονομικής δραστηριότητας του ατόμου. Είναι χαρακτηριστικό ότι η UNESCO προσδίδει στην οικονομική ανάπτυξη τρία χαρακτηριστικά (Ψαλιδόπουλος, 1990). Πρώτο χαρακτηριστικό αποτελεί η πεποίθηση ότι η ανάπτυξη είναι ολοκληρωτική και καθολική. Είναι μία διαδικασία που εμπλέκει έναν αριθμό οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων που επικαλύπτονται και συνεχώς επηρεάζουν ο ένας τον άλλον. Δεύτερο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι η ανάπτυξη είναι ενδογενής. Κάθε χώρα επιδιώκει την ανάπτυξη της σύμφωνα με τις δικές της επιλογές και σε αναλογία με τις πραγματικές αξίες, φιλοδοξίες και επιδιώξεις του λαού της. Τρίτο χαρακτηριστικό της ανάπτυξης είναι ότι θεωρείται ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Οι στόχοι και τα προβλήματα της καθορίζονται σε σχέση με τα παγκόσμια προβλήματα και αντικατοπτρίζουν τη γενική φύση της ανάπτυξης. Οι εποχές της απομόνωσης των κοινωνιών έχουν περάσει ανεπιστρεπτί. Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και των μεταφορών έχουν οδηγήσει τις αγορές σε μια παγκόσμια λειτουργία χωρίς εθνικά σύνορα και διασυνοριακούς περιορισμούς. Τυχόν προσπάθειες επαναφοράς στο πρότερο καθεστώς ή διατήρησης εθνικών περιορισμών, το μόνο που πετυχαίνουν είναι προσκόμματα στην αναπτυξιακή πορεία.

Προκειμένου να μπορέσουμε να αναλύσουμε στο επόμενο κεφάλαιο την οικονομική ανάπτυξη, οφείλουμε να προσδιορίσουμε σε θεωρητικό επίπεδο τους παράγοντες και τις ευρύτερες οικονομικές θεωρίες που καθορίζουν την πορεία της. Στο πέρασμα των χρόνων, εμφανίστηκαν αρκετές θεωρίες οικονομικής ανάπτυξης, οι οποίες – πάντα σε θεωρητικό επίπεδο – προσπάθησαν αφενός μεν, να εξηγήσουν τους λόγους δυσλειτουργίας της οικονομίας, αφετέρου δε να προτείνουν τρόπους για να λειτουργεί η οικονομία με τις δικές τους πεποιθήσεις.

Μια αρχική προσπάθεια επιχειρήθηκε με την θεωρία Οικονομικής Ανάπτυξης των Κλασικών. Οι κλασικοί οικονομολόγοι όπως ο Adam Smith, ο David Ricardo, ο Thomas Robert Malthus και ο John Stuart Mill, υιοθετούν την έννοια της αξίας. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, οι λόγοι που ένα αντικείμενο έχει αξία είναι, είτε

επειδή έχει κόστος παραγωγής, και αυτό το κόστος του προσδίδει αξία, είτε επειδή έχει ενσωματωμένη ανθρώπινη εργασία. Επιπλέον, πίστευαν ότι το συνολικό προϊόν εξαρτάται από το μέγεθος της εργατικής δύναμης, το απόθεμα κεφαλαίου, την ποσότητα της διαθέσιμης γης και το επίπεδο της τεχνολογίας (Βαβούρας, 2008) (Δρακόπουλος & Καραγιάννης, 2003). Τα κενά της εν λόγω θεωρίας εστιάζονται κυρίως στο γεγονός, ότι αυτή η σχολή, ακολουθεί τον συνδυασμό της αφαιρετικής και εμπειρικής μεθόδου χωρίς τη χρήση μαθηματικών. Για αυτό το λόγο, ενώ στη μεθοδολογική προσέγγιση των κλασικών παρουσιάζονται πολλά κοινά σημεία, δεν υπάρχει απόλυτη ταύτιση (Ζουμπουλάκης, 2007).

Όπως στην εισοδηματική ανισότητα, έτσι και στην οικονομική ανάπτυξη, μια διαφορετική προσέγγιση επιχειρείται με την θεωρία Οικονομικής Ανάπτυξης του Marx. Ο Marx πίστευε ότι ο καπιταλισμός θα φέρει τα σπέρματα της αυτοκαταστροφής του και η ίδια του η πορεία θα τον καταδικάσει σε κατάρρευση και στη διαδοχή του από ένα ανώτερο στάδιο κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης, το σοσιαλισμό. Ο Marx χρησιμοποίησε διαφορετική ορολογία από αυτήν που χρησιμοποίησαν οι κλασικοί και ο Keynes, διακρίνοντας το κεφάλαιο σε σταθερό, που είναι η αξία των πρώτων υλών και των μηχανημάτων που χρησιμοποιούνται και αναλύονται στην παραγωγή και σε μεταβλητό, που είναι η σύνολο της αμοιβής για την εργασία λόγω της συμμετοχής στην παραγωγική διαδικασία. Υπεραξία είναι η διαφορά μεταξύ της αξίας που παράγει η εργασία και της αξίας της εργατικής δύναμης, δηλαδή είναι η αξία που παράγει ο εργάτης και περιέρχεται στον κεφαλαιοκράτη. Ως ποσοστό εκμετάλλευσης ή ποσοστό υπεραξίας ορίζεται ο λόγος της υπεραξίας προς το μεταβλητό κεφάλαιο. Ο Marx θεωρεί ότι το καπιταλιστικό σύστημα δημιουργεί έναν παραγωγικό μηχανισμό που επαρκεί για τις ανάγκες μίας ανώτερης μορφής ανθρώπινου πολιτισμού. Έβλεπε όμως ότι οι κεφαλαιοκράτες για να αυξήσουν τα κέρδη τους πρέπει να πραγματοποιούν περισσότερες επενδύσεις. Η προσπάθεια τους αυτή αυξάνει το απόθεμα κεφαλαίου και μειώνει το ποσοστό του κέρδους. Για να αποφύγουν τη μείωση του ποσοστού κέρδους, πρέπει να υποκαταστήσουν το κεφάλαιο με εργασία, γεγονός το οποίο βραχυχρόνια θα προκαλέσει οικονομικές διακυμάνσεις, ενώ μακροχρόνια θα οδηγήσει σε επανάσταση και στην κατάρρευση του καπιταλιστικού συστήματος (Sweezy, 1975).

Ο Joseph Alois Schumpeter (1883 - 1950), ο οποίος ήταν ένας από τους μεγαλύτερους οικονομολόγους του 20ού αιώνα και υπέρμαχος της καπιταλιστικής

προσέγγισης, διατύπωσε μια νέα για την εποχή του, θεωρία. Σημείο συμφωνίας μεταξύ του Schumpeter και του Marx ήταν το ότι ο καπιταλισμός κάποτε θα αυτοκαταστρεφόταν. Πίστευε όμως ότι οι επιτυχίες και όχι οι αποτυχίες του καπιταλισμού θα καταδίκάζαν μακροχρόνια το σύστημα σε στασιμότητα και τελικά σε κατάρρευση. Ο Schumpeter υποστήριζε ότι καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της αναπτυξιακής διαδικασίας έχει ο επιχειρηματίας – καινοτόμος, καθόσον δεν κατέχει απλώς τη θέση του ιδιοκτήτη της επιχείρησης, αλλά είναι αυτός που ρισκάρει και επενδύει για να διευρύνει το μερίδιο στην συνολική πίτα των κερδών. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο, η οικονομία εισέρχεται σε μία φάση ανόδου. Κατά το Schumpeter, η ανάπτυξη της οικονομίας δεν είναι μία ομαλή διαδικασία, αλλά διαταράσσεται από οικονομικές διακυμάνσεις. Η αύξηση του κεφαλαίου εξαρτάται από την πρόοδο της τεχνολογίας η οποία εξαρτάται από τις επενδύσεις των επιχειρηματιών, οι οποίες με τη σειρά τους εξαρτώνται από τα αναμενόμενα κέρδη και από το ευρύτερο κλίμα, το οποίο περιγράφει όλες τις κοινωνικές και πολιτικές συνιστώσες μέσα στις οποίες δραστηριοποιούνται. Μακροχρόνια, βελτιώνεται το μορφωτικό επίπεδο της κοινωνίας, η οποία αρχίζει να ενοχλείται από τις ανισότητες του συστήματος. Έτσι το κλίμα στην κοινωνία γίνεται λιγότερο ευνοϊκό για τη δημιουργία επιχειρηματιών που βαθμιαία αντικαθίστανται από μία τάξη μισθωτών επιχειρηματικών στελεχών. Με τη βαθμιαία εξαφάνιση των επιχειρηματιών - καινοτόμων επιβραδύνεται η τεχνολογική πρόοδος, μειώνονται οι επενδύσεις και το σύστημα καταδικάζεται σε στασιμότητα και τελικά σε κατάρρευση (Μιχαηλίδης, 2010).

2.3 Ιστορικά Δεδομένα Εισοδηματικής Ανισότητας στις ΗΠΑ

Το 1915, σαράντα χρόνια από τότε που οι Η.Π.Α. ξεπέρασαν το Ηνωμένο Βασίλειο ως τη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, ένας οικονομολόγος με το όνομα Willford I. King, εξέφρασε την ανησυχία του για το γεγονός ότι το 15% περίπου του εισοδήματος της Αμερικής πήγε στο πλουσιότερο 1% του έθνους. Μια πιο πρόσφατη μελέτη των Thomas Piketty και Emmanuel Saez εκτιμά ότι, το 1913, το 18% περίπου του εισοδήματος έφτασε στο 1% του πληθυσμού (Piketty, et al., 2017).

Ο σημερινός φόρος εισοδήματος της Αμερικής εισήχθη για πρώτη φορά το 1913 με το πρόσχημα της δικαιοσύνης, υποστηρίζοντας σθεναρά τα αγροτικά και λαϊκίστικα κόμματα. Ένας δημοκράτης πολιτικός από την Οκλαχόμα, ο William H.

Murray (1869 – 1956), δήλωσε: «Ο σκοπός αυτού του φόρου δεν είναι παρά να επιβάλει φόρο στον πλεονασματικό αυτό πλούτο και δεν είναι τίποτα περισσότερο από δικαιοσύνη» (Bryant, 1968). Ενώ υπήρχε προσωπική φορολογική απαλλαγή ύψους 3.000 δολαρίων που συμπεριλήφθηκε στο νομοσχέδιο φόρου εισοδήματος που πέρασε, διασφαλίζοντας ότι μόνο οι πλουσιότεροι θα υπόκεινταν σε φορολογία, ο νέος φόρος εισοδήματος δεν απέτρεψε την ανισότητα μεταξύ των πλουσίων και των φτωχών. Τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο ήταν πιο δίκαιος, υπό την έννοια ότι οι πλούσιοι δεν είχαν πλέον τη δυνατότητα να λαμβάνουν το δωρεάν γεύμα τους, αλλά και στο ότι έπρεπε να αρχίσουν να συνεισφέρουν το δίκαιο μερίδιό τους στα δημόσια έσοδα. Ο νέος φόρος εισοδήματος δεν έκανε τίποτα για να θέσει ένα ανώτατο όριο στα εισοδήματα, που αποδεικνύεται από το χαμηλό ανώτατο οριακό φορολογικό συντελεστή 7% επί του εισοδήματος άνω των 500.000 \$ (σε τιμές 2013 αντιστοιχεί σε 11.595.657 \$). Η εισοδηματική ανισότητα συνέχισε να αυξάνεται μέχρι το 1916, έτος κατά το οποίο ο ανώτατος οριακός φορολογικός συντελεστής αυξήθηκε στο 15%. Το υψηλότερο ποσοστό άλλαξε μεταγενέστερα το 1917 και το 1918, φθάνοντας το 73% στα έσοδα άνω των 1.000.000 \$. Είναι ενδιαφέρον ότι μετά το 1916, το υψηλότερο μερίδιο του εισοδήματος του 1% άρχισε να μειώνεται, φθάνοντας σε χαμηλά επίπεδα μόλις κάτω από το 15% του συνολικού εισοδήματος το 1923. Μετά το 1923, η ανισότητα εισοδήματος άρχισε να αυξάνεται και πάλι φθάνοντας σε μια νέα κορύφωση το 1928 πριν από τη συντριβή που θα οδηγούσε στη Μεγάλη Ύφεση, με το πλουσιότερο 1% να κατέχει το 19,6% του συνόλου του εισοδήματος. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι αυτή η άνοδος της ανισότητας των εισοδημάτων αντικατοπτρίζει επίσης τη μείωση των ανώτατων οριακών φορολογικών συντελεστών που αρχίζουν το 1921 με το υψηλότερο ποσοστό να μειώνεται στο 25% στα έσοδα άνω των 100.000\$ το 1925.

Ενώ η σχέση μεταξύ των οριακών φορολογικών συντελεστών και της ανισότητας εισοδήματος είναι ενδιαφέρουσα, αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι στις αρχές του εικοστού αιώνα, η συνολική συμμετοχή των συνδικάτων στις ΗΠΑ ανερχόταν στο 10% περίπου του εργατικού δυναμικού. Ενώ ο αριθμός αυτός κλιμακώθηκε κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, φθάνοντας σχεδόν το 20% μέχρι το τέλος του πολέμου, τα αντι-συνδικαλιστικά κινήματα της δεκαετίας του 1920 εξάλειψαν τα περισσότερα από αυτά τα οφέλη. Η Μεγάλη Ύφεση του 1929 κατέλυσε το συνολικό εισόδημα, οδηγώντας σε μαζική ανεργία και

κακουχίες. Αυτό το γεγονός άφησε τους εργαζόμενους απροστάτευτους, οδηγώντας σε οργανωμένη πίεση για μεταρρυθμίσεις πολιτικής. Λύση για στην παραπάνω κατάσταση προσπάθησαν να δώσουν οι μεταρρυθμίσεις του New Deal. Ο όρος New Deal αναφέρεται σε μια σειρά οικονομικών μέτρων που θεσπίστηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, μεταξύ 1933 και 1938, μέσω προεδρικών διαταγμάτων και νόμων ψηφισμένων, κατά τη διάρκεια που ήταν πρόεδρος ο Φραγκλίνος Ρούσβελτ, τα οποία λήφθηκαν ως αντίδοτο στην Μεγάλη Ύφεση του 1929. Με το New Deal που παρέχει στους εργαζόμενους μεγαλύτερη διαπραγματευτική δύναμη, η συνολική συμμετοχή των εργατών στα συνδικάτα θα φτάσει το 33% μέχρι το 1945, παραμένοντας πάνω από το 24% μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Κατά τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος, η μέση αποζημίωση αυξήθηκε και η παραγωγικότητα της εργασίας σχεδόν διπλασιάστηκε, αυξάνοντας την ολική ευημερία, εξασφαλίζοντας παράλληλα την πιο δίκαιη κατανομή της (Hiltzik, 2011). Κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης, η εισοδηματική ανισότητα έπεσε από την κορυφή της κατά το έτος 1929 και ήταν σχετικά σταθερή, με το πλουσιότερο 1% να κατέχει περίπου το 15% του συνολικού εισοδήματος μεταξύ 1930 και 1941. Μεταξύ του 1942 και του 1952, το 1% μειώθηκε κάτω από το 10% του συνολικού εισοδήματος, σταθεροποιώντας το ποσοστό περίπου στο 8% για σχεδόν τρεις δεκαετίες. Αυτή η περίοδος συμπίεσης εισοδήματος έχει ονομαστεί εύστοχα η Μεγάλη Συμπίεση (McElvaine, 1993).

Η κοινή ευημερία των δεκαετιών μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο θα τερματιστεί κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, μια δεκαετία που χαρακτηρίζεται από αργή ανάπτυξη, υψηλή ανεργία και υψηλό πληθωρισμό. Αυτή η θλιβερή οικονομική κατάσταση παρείχε την ώθηση για νέες πολιτικές που υποσχέθηκαν να τονώσουν την οικονομική ανάπτυξη (Young, 2010). Δυστυχώς, ενώ η παραπάνω εξέλιξη θα οδηγούσε στην ανάπτυξη, τα αποτελέσματά της θα καρπωνόταν οι εύποροι επιχειρηματίες. Τα εργατικά συνδικάτα δέχτηκαν επιθέσεις στο χώρο εργασίας, στα δικαστήρια και στη δημόσια τάξη, οι μειωμένοι φορολογικοί συντελεστές μειώθηκαν σε μια προσπάθεια να κατευθυνθούν περισσότερα χρήματα προς ιδιωτικές επενδύσεις παρά στα χέρια της κυβέρνησης και θεσπίστηκε η απελευθέρωση εταιρικών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Το 1978, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις ανήλθαν στο 23,8% και μειώθηκαν στο 11,3% το 2011. Ενώ οι τρεις δεκαετίες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν μια εποχή κοινής

ευημερίας, η μειούμενη δύναμη των συνδικάτων αντιμετωπίστηκε με μια κατάσταση στην οποία η παραγωγικότητα της εργασίας διπλασιάστηκε από το 1973, αλλά οι μέσες αμοιβές αυξήθηκαν μόνο κατά 4%. Ο ανώτατος οριακός φορολογικός συντελεστής μειώθηκε από 70% σε 50% το 1982 και στη συνέχεια σε 38,5% το 1987 και τα τελευταία τριάντα χρόνια κυμάνθηκε μεταξύ 28% και 39,6%, όπου βρίσκεται σήμερα. Η μείωση της συμμετοχής στις συνδικαλιστικές οργανώσεις και η μείωση των οριακών φορολογικών συντελεστών συμπίπτει με την αύξηση της ανισότητας των εισοδημάτων. Το 1976, το πλουσιότερο 1% κατείχε μόλις το 8% του συνολικού εισοδήματος, αλλά αυξήθηκε στο 23,5% το 2007. Αυτοί οι αριθμοί είναι κοντά σε εκείνους που επιτεύχθηκαν το 1928 που οδήγησαν στη συντριβή που θα οδηγούσε στη Μεγάλη Ύφεση.

Όπως είναι γνωστό, η ιστορία αποτελεί χρήσιμο οδηγό για το μέλλον. Θεωρώντας ως δεδομένο ότι την τελευταία τριακονταετία, η αναλογία κατανομής των εισοδημάτων είναι ευνοϊκή για τους πλούσιους, καθώς επίσης και το γεγονός ότι η υφιστάμενη ανισότητα έχει συνδεθεί με υψηλά επίπεδα άγχους, εγκληματικότητας, ψυχικής ασθένειας και κάποιων άλλων κοινωνικών αδικημάτων, είναι επιβεβλημένη η ανάγκη λήψης δραστικών μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Σήμερα στις ΗΠΑ, στην ισχυρότερη οικονομία του κόσμου, το 15% των νοικοκυριών έχει μικρότερη οικονομική επιφάνεια από το μέσο εθνικό εισόδημα. Το συγκεκριμένο φαινόμενο προκαλεί ερωτήματα τα οποία ανακύπτουν από το γεγονός ότι την τελευταία δεκαετία παρατηρείται ανάπτυξη της αμερικανικής οικονομίας. Παρότι καταγράφεται έπειτα από χρόνια, ενίσχυση των μισθών στις ΗΠΑ, μεγάλο μέρος των εργαζομένων δεν αποκομίζει κανένα όφελος από την ευρωστία και την ανάπτυξη της οικονομίας (OECD, 2019).

Τα προαναφερόμενα στοιχεία του ΟΟΣΑ, δείχνουν ξεκάθαρα τη διαρκή όξυνση του φαινομένου της εισοδηματικής ανισότητας. Καθοριστικό ρόλο στις ΗΠΑ παίζουν δύο παράγοντες. Ένας πρώτος παράγοντας είναι η ελλιπής υποστήριξη των ανέργων από το κράτος, ενώ από την άλλη, οι εργαζόμενοι που αμείβονται με μισθούς μικρότερους από το μέσο εθνικό εισόδημα, δεν είναι σε θέση να διεκδικήσουν υψηλότερα μισθολόγια. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ, το 20% των εργαζομένων στις ΗΠΑ χάνει ή εγκαταλείπει τη δουλειά του κάθε χρόνο, ενώ το 23,3% των εργαζομένων δεν έχει μείνει στην ίδια δουλειά πάνω από ένα χρόνο. Αυτό είναι ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανάμεσα στα κράτη - μέλη του ΟΟΣΑ.

Αν και η κινητικότητα στην αγορά εργασίας αποτελεί ένα υγιές σημάδι, στην προκειμένη περίπτωση το μεγαλύτερο ποσοστό της κινητικότητας οφείλεται στις απολύσεις (OECD, 2019). Η νομοθεσία στις ΗΠΑ δεν παρέχει επαρκή προστασία στα δικαιώματα των εργαζομένων. Ενώ υπάρχει η νομοθεσία Warning Adjustment and Retraining Notification Act (WARN), η οποία επιβάλλει την ενημέρωση των εργαζομένων τουλάχιστον 60 ημέρες πριν το κλείσιμο μιας επιχείρησης, οι μαζικές απολύσεις γίνονται αιφνιδιαστικά χωρίς την απαιτούμενη έγκαιρη προειδοποίηση. Επιπλέον σήμερα, μόνον το 12% των εργαζομένων στις ΗΠΑ καλύπτεται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

2.4 Ιστορικά Δεδομένα Ανάπτυξης στις ΗΠΑ

Οι Αμερικανοί κατέχουν το 41,6% του παγκόσμιου συνολικού πλούτου, ενώ αποτελούν περίπου το ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού εκατομμυριούχων. Οι ΗΠΑ κατέλαβαν την πρώτη θέση στον Δείκτη της Παγκόσμιας Επισιτιστικής Ασφάλειας τον Μάρτιο του 2013, αναφορικά με την προσιτότητα σε τρόφιμα. Οι Αμερικανοί έχουν κατά μέσο όρο πάνω από το διπλάσιο χώρο διαβίωσης ανά κατοικία και ανά άτομο από τους κατοίκους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και περισσότερο από κάθε έθνος της ΕΕ. Το 2017, το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών κατέταξε τις Ηνωμένες Πολιτείες στην 13η θέση μεταξύ των 189 χωρών στον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (inequality.org, 2019). Μετά από χρόνια στασιμότητας, το 2016, σύμφωνα με την απογραφή, το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών έφτασε σε υψηλά επίπεδα μετά από δύο συνεχόμενα έτη ανάπτυξης, αν και η εισοδηματική ανισότητα συνεχίζει να παραμένει σε υψηλά επίπεδα.

Ο πλούτος στις ΗΠΑ, όπως το εισόδημα και οι φόροι, είναι πολύ συγκεντρωμένος. Το πλουσιότερο 10% του ενήλικου πληθυσμού κατέχει το 72% του οικογενειακού πλούτου της χώρας. Σύμφωνα με έκθεση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ, η οποία φορούσε το έτος 2017, το κορυφαίο 1% έλεγχε το 38,6% του πλούτου της χώρας. Την ίδια περίοδο, στις ΗΠΑ υπήρχαν περίπου 578.424 προστατευμένοι άστεγοι, με σχεδόν τα δύο τρίτα να παραμένουν σε καταφύγιο έκτακτης ανάγκης ή μεταβατικό πρόγραμμα στέγασης (SYSTEM, 2018).

Το 2011, 16,7 εκατομμύρια παιδιά ζούσαν με τις οικογένειές τους σε συνθήκες φτώχειας, περίπου 35% περισσότερο από τα επίπεδα του 2007. Σύμφωνα με έκθεση του Γραφείου Απογραφής του 2014, ένας στους πέντε νέους

ενήλικες ζει σε συνθήκες φτώχειας, από έναν στους επτά το 1980. Από τον Σεπτέμβριο του 2017, 40 εκατομμύρια άνθρωποι, περίπου το 12,7% του πληθυσμού των ΗΠΑ, ζούσαν στη φτώχεια, με 18,5 εκατομμύρια από αυτούς να ζουν σε βαθιά φτώχεια (οικογενειακό εισόδημα κάτω από το ήμισυ του ορίου της φτώχειας). Το 2016, 13,3 εκατομμύρια παιδιά ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας, που αποτελούσαν το 32,6% του φτωχού πληθυσμού.

Χρησιμοποιώντας το πραγματικό ΑΕΠ ως δείκτη μέτρησης της ανάπτυξης στις ΗΠΑ την τελευταία εικοσαετία μπορούμε να πούμε ότι η ανάπτυξη έχει εκτοξευτεί. Παρατηρήθηκε αύξηση από τα 10 στα 20 τρις δολάρια περίπου, γεγονός το οποίο δυστυχώς δεν αντικατοπτρίζει την κοινωνικο – οικονομική ανάπτυξη των νοικοκυριών. Ενδελεχής ανάλυση των παραγόντων που συνετέλεσαν σε αυτόν τον διπλασιασμό θα πραγματοποιηθεί στο επόμενο κεφάλαιο (worldometers, 2019).

3. Ανάλυση

3.1 Ανάλυση Εισοδηματικής Ανισότητας

Το θέμα της διανομής του εισοδήματος αποτελεί ένα από τα κυριότερα ζητήματα λειτουργίας μιας κοινωνίας, το οποίο πέρα από τις οικονομικές προεκτάσεις, έχει κοινωνικό αντίκτυπο. Στη σύγχρονη εποχή οι εισοδηματικές ανισότητες αποτελούν ένα φαινόμενο το οποίο αν και επιχειρήθηκε πολλές φορές να αναλυθεί και να επιλυθεί, συνεχίζει να υφίσταται και να διευρύνεται. Αν και ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν κάτω από το επίπεδο της φτώχειας έχει μειωθεί, τα οικονομικά κενά έχουν συνεχίσει να διευρύνονται, καθόσον οι πολύ πλούσιοι συνεχίζουν να συγκεντρώνουν μεγάλες ποσότητες πλούτου. Ανάμεσα στις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες, οι ΗΠΑ βρίσκονται στην πρώτη θέση, όπου το 1% του πληθυσμού κατέχει το μεγαλύτερο μέρος του πλούτου συγκριτικά με άλλες χώρες.

Επιχειρώντας μια γρήγορη, άμεση αλλά και επιπόλαια προσπάθεια επίλυσης του φαινομένου θα μπορούσαμε να προτείνουμε ως λύση την οικονομική ανάπτυξη, η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης και τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των οικονομικά ασθενέστερων. Μέσω της γενικότερης βελτίωσης των οικονομικών συνθηκών, θα αναμενόταν η άμβλυνση των οικονομικών ανισοτήτων. Δυστυχώς αυτή η άποψη δεν επιβεβαιώθηκε, αν και εφαρμόστηκε στην πράξη, καθώς η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος πολλές φορές δεν συνοδεύτηκε από μείωση της ανισότητας (Φέτση, 1990).

Ως εισόδημα χαρακτηρίζεται «το σύνολο των αμοιβών που λαμβάνει ένα άτομο ή ομάδα ατόμων για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία». Η παραγωγική διαδικασία ενεργοποιείται μέσω των παραγωγικών συντελεστών, όπως η εργασία, οι φυσικοί πόροι και το επιχειρηματικό κεφάλαιο. Ο τρόπος της διανομής εισοδήματος βασίζεται στον υπολογισμό του μεριδίου συνεισφοράς του κάθε συντελεστή στη συνολική παραγωγή (INE, 2012). Αν και το εισόδημα είναι από τις πιο απλές έννοιες στην οικονομία, απαιτείται σαφής ορισμός όταν πρόκειται να χρησιμοποιηθεί ως μέτρο βιοτικού επιπέδου. Με την ευρύτερη έννοια, η λέξη εισόδημα υποδηλώνει τι καρπωνόμαστε για να απολαύσουμε. Έτσι, μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικά πλαίσια με εντελώς διαφορετικές έννοιες, με το πιο ευρέως αποδεκτό ορισμό στα οικονομικά τον εξής : εισόδημα είναι το ποσό των χρημάτων, σε μια δεδομένη χρονική περίοδο, που ένα άτομο μπορεί να δαπανήσει

με κατανάλωση χωρίς να αλλάξει το σύνολο του πλούτου του (Gallo, 2002). Παρόλα αυτά, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το προσωπικό εισόδημα είναι μια έννοια που πρέπει να συσχετιστεί με τους ανεπαρκείς πόρους της κοινωνίας. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίδεται ανωτέρω, στον υπολογισμό του προσωπικού εισοδήματος υπολογίζεται το ύψος των παροχών που απολαμβάνει το άτομο χωρίς να μεταβάλλεται η πρότερη δεδομένη κατάσταση. Σε αυτήν την περίπτωση, το εισόδημα αποτελεί το μέτρο για την πρότυπη διαβίωση. Δυστυχώς αυτό σπάνια συμβαίνει, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Στην πραγματικότητα, είναι το συνολικό επίπεδο παροχών χωρίς να προσμετράται πρότερη δεδομένη κατάσταση.

Ο Fisher χρησιμοποιεί την έννοια του πραγματικού εισοδήματος για να διευκρινιστεί αυτό. Το πραγματικό εισόδημα περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες όπως η χρήση του φαγητού, η ένδυση με ρούχα, η παρακολούθηση κινηματογράφου, κλπ., που συμβάλλουν στις δικές μας απολαύσεις. Ωστόσο, τα περισσότερα από αυτά τα γεγονότα συμβαίνουν με διαφορετικούς τρόπους και σε διαφορετικά επίπεδα απόλαυσης για διαφορετικά άτομα. Ως εκ τούτου, είναι δύσκολη μια ενιαία μέτρηση χρησιμοποιώντας οποιαδήποτε τυποποιημένη μονάδα, καθόσον δεν έχουν κοινό παρονομαστή. Ακόμη και το άτομο που τις βιώνει δεν μπορεί να τα ζυγίσει και να τα μετρήσει απευθείας. Το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να μετρήσει τα χρήματα που έχει (Fisher, 1930). Ο Fisher προσδιορίζει τρία στάδια στη διαδικασία που οδηγούν σε αυτές τις απολαύσεις. Αυτά τα στάδια είναι: i) η εσωτερική απόλαυση, την οποία ονομάζει το εισόδημα της απόλαυσης, ii) τα γεγονότα στον εξωτερικό κόσμο που μας χαρίζουν εσωτερική απόλαυση, τα οποία ονομάζει πραγματικό εισόδημα, και iii) το ποσό των χρημάτων που πρέπει να πληρώσουμε για τις εν λόγω απολαύσεις. Εδώ τίθεται το ακόλουθο ερώτημα: τα χρήματα που λαμβάνει το άτομο σε μια ορισμένη χρονική περίοδο ισοδυναμούν με το κόστος ζωής του; Έχουμε ήδη πει ότι, γενικά, η απάντηση είναι όχι. Για να γίνει αντιληπτή η διαφορά, ο Fisher χρησιμοποιεί την έννοια του χρηματικού εισοδήματος ως εξής : «Το χρηματικό εισόδημα περιλαμβάνει όλα τα χρήματα που δεν προορίζονται να αφιερωθούν σε επενδύσεις». Με άλλα λόγια, είναι τα χρήματα που ελήφθησαν και προορίζονται να χρησιμοποιηθούν για δαπάνες (Fisher, 1930). Το εισόδημα είναι συνήθως μικρότερο από το κόστος ζωής, το οποίο ποτέ δεν εξισώνεται με το εισόδημα χρήματος. Πολλά άτομα ζουν πέρα από το εισόδημα τους. Σύμφωνα με τον ορισμό του Fisher, το χρηματικό εισόδημα δεν μπορεί ποτέ

να είναι μεγαλύτερο από το κόστος ζωής. Έτσι, τα χρήματα που το άτομο λαμβάνει σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, είναι εισόδημα χρήματος μόνο στην περίπτωση που το άτομο αυτό ξόδεψε όλα τα χρήματα που ελήφθησαν κατά την περίοδο αυτή χωρίς αποταμίευση. Στην περίπτωση που το άτομο αποταμιεύει ή επενδύει μέρος των χρημάτων που έλαβε, τότε τα εισπραχθέντα ποσά είναι μεγαλύτερα από το κόστος ζωής. Αν το άτομο δεν αποταμιεύει, αλλά δανείζεται, όλα τα χρήματα που λαμβάνει θα είναι το εισόδημα χρήματος, το οποίο θα είναι μικρότερο από το κόστος ζωής. Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω ευμετάβλητους και υποκειμενικούς παράγοντες, καταλήγουμε στο ότι ως εισόδημα χαρακτηρίζονται τα χρήματα που έλαβε το άτομο σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, γεγονός το οποίο συνδέεται με τη μέτρηση του επιπέδου διαβίωσης του. Αν το άτομο δεν αποταμιεύει, ούτε δανείζεται, τότε τα χρήματα που λαμβάνει χαρακτηρίζουν ακριβώς το κόστος ζωής του .

Αναφορικά με την ανισότητα, σε κάθε περίπτωση, αναφέρεται πάντα στη σύγκριση στοιχείων. Η σύγκριση γίνεται συνήθως στη βάση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών τα οποία μπορούν να μετρηθούν με τη χρήση κατάλληλων δεικτών. Με αυτούς τους όρους, η ανισότητα φαίνεται να είναι μια απλή ιδέα που, όπως δηλώνει ο Cowell (1995), "προφανώς" αποκλίνει από την απλή ιδέα της ισότητας, δηλαδή το γεγονός ότι δύο ή περισσότερες ποσότητες έχουν το ίδιο μέγεθος (Cowell, 2009). Ωστόσο, προκύπτουν δυσκολίες όταν η έννοια εντάσσεται στο κοινωνικό πλαίσιο και σε σχέση με οικονομικά προβλήματα. Συζητήσεις για θέματα όπως η σχέση της ανισότητας μεταξύ των ατόμων, της κοινωνικής πρόνοιας, της δικαιοσύνης, της κατανομής του πλούτου, περιβάλλονται και από έναν ηθικό μανδύα.

Σύμφωνα με τον Sen υπάρχουν δύο κατηγορίες μέτρησης της ανισότητας. Από τη μία πλευρά, η κατηγορία με την οποία προσδιορίζουμε την έκταση της ανισότητας στηριζόμενοι σε μετρήσιμα αντικειμενικά στοιχεία, και από την άλλη εκείνη η κατηγορία που προσπαθούμε να μετρήσουμε την ανισότητα χρησιμοποιώντας ορισμένες κανονιστικές διατάξεις όπως η έννοια της κοινωνικής πρόνοιας, χωρίς να υπάρχει σαφής γραμμή που να οριοθετεί τις δύο προσεγγίσεις. Σε κάθε περίπτωση, πέραν των όποιων στατιστικών μετρήσεων, το ενδιαφέρον μας πρέπει να επικεντρωθεί στην ανισότητα και τις κοινωνικές προεκτάσεις της. Αλλά το πρόβλημα πηγαίνει ακόμα πιο πέρα από αυτό το σημείο. Έχει ειπωθεί νωρίτερα ότι η ανισότητα προκύπτει από τη σύγκριση. Δυστυχώς όμως, ακόμα και σε αυτό το

επίπεδο, δεν υπάρχει συμφωνία μεταξύ των κοινωνικών επιστημόνων για το μέσο αποδεκτό βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων (Sen, 1973).

Οι αντιπαράθεσεις προκύπτουν όχι μόνο από τις διαφορετικές ηθικές απόψεις αυτών που θέλουν να μετρήσουν την έκταση της ανισότητας, αλλά και από τις δυσκολίες καταγραφής με ακρίβεια της ευημερίας του ατόμου. Όπως επισημαίνει ο Sen, είναι μάλλον απίθανο να βρεθεί ένας κατάλογος δεδομένων ικανός να παράσχει μια πλήρη ταξινόμηση του βιοτικού επιπέδου. Στη βιβλιογραφία, η ανισότητα και η φτώχεια χρησιμοποιούν συχνά το εισόδημα, την κατανάλωση και τον πλούτο ως μετρήσιμα στοιχεία για το βιοτικό επίπεδο, αλλά καμία από αυτές τις τρεις έννοιες δεν λαμβάνει υπόψη την υγεία, την ελευθερία ή την ευτυχία. Επιπλέον, ο Cowell τονίζει ότι καμία από αυτές τις έννοιες δεν καλύπτει απόλυτα όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες στην κοινωνία (Cowell, 2009).

Σύμφωνα με τους Lipton και Ravallion, με βάση τα μετρήσιμα στοιχεία κατανάλωσης αγαθών και παροχής υπηρεσιών δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα. Αυτά δεν αποκαλύπτουν τίποτα για την ακαταλληλότητα της εργασίας, το εύρος ή την υγεία της ζωής κλπ. Το εισόδημα είναι χρήσιμο αν θέλουμε να προσδιορίσουμε ποιοι οι άνθρωποι ενδέχεται να στερούνται τους πόρους να επιτύχουν ένα κοινωνικά αποδεκτό πρότυπο ζωής σε μία συγκεκριμένη κοινωνία μια δεδομένη χρονική στιγμή. Χρησιμοποιούνται συμπληρωματικοί κοινωνικοί δείκτες μερικές φορές όπως το προσδόκιμο ζωής, η βρεφική θνησιμότητα, η διατροφή, η αναλογία του προϋπολογισμού των νοικοκυριών που δαπανάται για τρόφιμα, τα ποσοστά εγγραφής στα σχολεία, η πρόσβαση στην υγεία - κλινικές ή στο πόσιμο νερό (Wratten, 1995) (Lipton & Ravallion, 1995).

Η ιδέα είναι να υπάρχει μια τυποποιημένη κλίμακα έτσι ώστε να μπορούν να συγκριθούν διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες. Το πρόβλημα είναι ότι όταν χρησιμοποιείται ένα ευρύ φάσμα δεικτών που περιγράφουν την ανισότητα μπορεί να εξαχθούν αντιφατικά συμπεράσματα. Έτσι, κάνοντας την ανισότητα πολυδιάστατη, η πιθανότητα να δοθούν αμφιλεγόμενες απαντήσεις είναι αρκετά υψηλές (Cowell, 2009). Για αυτό το λόγο, η χρήση ενός τυπικού δείκτη είναι χρήσιμη επειδή παρέχει μια ομοιόμορφη κλίμακα έναντι της οποίας μπορούν να γίνουν συγκρίσεις σε διάφορους πληθυσμούς, όπως αστικές περιοχές, περιοχές με αγροτικούς πληθυσμούς που ζουν σε διαφορετικές περιοχές της χώρας, αστικοί πληθυσμοί που ζουν διαφορετικά μέρη της πόλης, άνδρες και γυναίκες, ηλικιωμένοι

και νέοι, κλπ. Από τα παραπάνω συνεπάγεται ότι η ανάγκη προσδιορισμού μετρήσιμων δεικτών είναι επιτακτική. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο στην πράξη, το εισόδημα, η κατανάλωση, και ο πλούτος παραμένουν τα βασικά μέτρα μέτρησης της ανισότητας. Οι παραπάνω δείκτες, παρά τις σοβαρές ενστάσεις για τη συμπίεση των διαφόρων χαρακτηριστικών της ανισότητας, παράγουν ένα χειροπιαστό και μετρήσιμο αποτέλεσμα.

Συνδυάζοντας τις δύο προαναφερθείσες έννοιες, εισόδημα και ανισότητα, εισοδηματική ανισότητα υφίσταται όταν η κατανομή των εισοδημάτων δεν πραγματοποιείται ισόποσα. Η έννοια της εισοδηματικής ανισότητας, αν και έχει υποκειμενική χροιά, υπολογίζεται με τη χρήση δεικτών οι οποίοι υπολογίζουν έναν μέσο όρο απόκλισης από μια κοινωνικά αποδεκτή κατάσταση. Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται περισσότερο είναι ο λόγος S80/S20 και ο συντελεστής Gini.

Με τον λόγο S80/S20 μετράμε εισόδημα ενός έτους του 20% των πιο πλούσιων νοικοκυριών σε συγκριτικά με το 20% των πιο φτωχών νοικοκυριών. Είναι ο δείκτης που απεικονίζει την ανισότητα και αποτελεί σημείο αναφοράς της ανισότητας στην κοινωνία. Όσο υψηλότερος ο δείκτης S80/S20, τόσο μεγαλύτερη η εισοδηματική ανισότητα, ενώ όσο χαμηλότερος ο δείκτης, τόσο μικρότερη η ανισότητα. Κατά την περίπτωση που ο λόγος S80/S20 ισοδυναμεί με 1, υπάρχει απόλυτη εισοδηματική ισότητα, δηλαδή όλα τα νοικοκυριά έχουν το ίδιο ετήσιο εισόδημα (Melossi, et al., 2018).

Ο συντελεστής Gini είναι ο συνηθέστερος δείκτης μέτρησης της εισοδηματικής ανισότητας. Ο εν λόγω δείκτης συγκρίνει την εισοδηματική κατάσταση των νοικοκυριών μετρώντας την διανομή του εισοδήματος. Το εύρος του συντελεστή κυμαίνεται από 0 – 100%. Όταν η τιμή του συντελεστή Gini είναι στο 0%, έχουμε την απόλυτη εισοδηματική ισότητα, ενώ όταν η τιμή του συντελεστή Gini είναι στο 100%, τότε όλα τα εισοδήματα γίνονται προϊόν εκμετάλλευσης από ένα μόνο νοικοκυριό, με αποτέλεσμα να έχουμε την απόλυτη εισοδηματική ανισότητα (Melossi, et al., 2018).

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την εισοδηματική ανισότητα διαφέρουν μεταξύ τους από χώρα σε χώρα. Μολονότι η ανεργία συνιστά παράγοντα ανισότητας στις περισσότερες χώρες, υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις που η λανθάνουσα φορολογική πολιτική διαδραματίζει καίριο ρόλο. Σε ορισμένες

περιπτώσεις, η υψηλή εισοδηματική ανισότητα είναι αποτέλεσμα της ανεργίας σε συνδυασμό με την άνιση κατανομή των εισοδημάτων.

Ένας παράγοντας που επιτείνει την εισοδηματική ανισότητα είναι οι τεχνολογική ανάπτυξη. Αν και το τελικό πρόσημο για τα αποτελέσματα της τεχνολογικής προόδου είναι θετικό, η τεχνολογική πρόοδος συμβάλλει στη μισθολογική ανισότητα δίνοντας υψηλές αμοιβές σε υψηλές δεξιότητες, ιδίως σε σύγχρονους οικονομικούς τομείς, όπως είναι η επικοινωνίες και η πληροφορική. Ταυτόχρονα, η αυτοματοποίηση έχει την τάση να αντικαθιστά τους εργαζόμενους που διαθέτουν χαμηλότερα επίπεδα δεξιοτήτων.

Τα στοιχεία για την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην ανισότητα δεν είναι ξεκάθαρα. Σύμφωνα με την παραδοσιακή – κλασική θεώρηση, αύξηση του εμπορίου μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη ανισότητα στις πλούσιες χώρες. Παρόλα αυτά, από τις μέχρι τώρα διεξαχθείσες μελέτες δεν μπορούμε να εξάγουμε σαφή συμπεράσματα. Αυτό συμβαίνει διότι ο τρόπος με τον οποίο ανταποκρίνονται κάθε φορά τόσο οι εργοδότες, όσο οι εργαζόμενοι στις ποικίλες οικονομικές πολιτικές που χαράσσονται και εφαρμόζονται δεν είναι καθορισμένος. Επιπλέον, η ανισότητα επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες, όπως αριθμητική η σύνθεση των νοικοκυριών. Η αύξηση του ποσοστού των νοικοκυριών που αποτελούνται από ένα μόνο άτομο μπορεί να αυξήσει την ανισότητα μειώνοντας την ικανότητά τους να συγκεντρώνουν πόρους (Atkinson, 2017).

Αν επικεντρωθούμε στην εισοδηματική ανισότητα στις ΗΠΑ, παρατηρούμε ότι, το ένα τέταρτο των Αμερικανών εργατών κερδίζει λιγότερο από 10\$ ανά ώρα. Αυτή η κατάσταση δημιουργεί ένα εισόδημα κάτω από το επίπεδο της φτώχειας, το οποίο ενδεικτικά, περιλαμβάνει ταμίες, εργαζόμενους για γρήγορο φαγητό και βοηθούς νοσοκόμων. Οι πλούσιοι έγιναν πλουσιότεροι μέσω της ανάκαμψης από την οικονομική κρίση του 2008, ενώ το 2012, το 10% των μισθωτών κατέλαβε το 50% του συνόλου των εσόδων, το οποίο αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό της τελευταίας εκατονταετίας, με το ανώτατο 1% να καταλαμβάνει το 20% του εισοδήματος (Piketty, et al., 2017). Μέχρι το 2015, το κορυφαίο 10% της Αμερικής έχει ήδη κατά μέσο όρο πάνω από εννέα φορές περισσότερα έσοδα από το 90%. Επιπλέον, οι Αμερικανοί στο κορυφαίο 1% κατά μέσο όρο πάνω από 40 φορές περισσότερο εισόδημα από το κατώτατο 90%. Ενώ το μέσο οικογενειακό εισόδημα

αυξήθηκε κατά 25,7% από το 1993 έως το 2015, το 52% αυτής της συνολικής αύξησης συσσωρεύτηκε από το 1% του πληθυσμού (Saez, 2016).

Στατιστικές κατανομής για τον πλούτο στις Ηνωμένες Πολιτείες από το 1913, μελετήθηκαν από τους Saez και Zucman, οι οποίοι έλαβαν υπόψη τα μερίσματα, τους τόκους καθώς επίσης και άλλες μορφές εισοδήματος κεφαλαίου που αναφέρθηκαν στις ατομικές φορολογικές δηλώσεις των πολιτών στις ΗΠΑ (Saez & Zucman, 2016). Σύμφωνα με τη μελέτη τους, η ανισότητα έχει αυξηθεί τις τελευταίες δεκαετίες και συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε αύξηση εισοδήματος για το ανώτερο 0,1% των οικογενειών με πλούτο πάνω από 20 εκατομμύρια δολάρια. Αυτή η χρονολογική σειρά έχει σχήμα U, με πολύ μεγάλη μείωση της συγκέντρωσης του πλούτου κατά το πρώτο μέρος του 20ού αιώνα, ακολουθούμενη από την αναζωπύρωση της συγκέντρωσης του πλούτου, έτσι ώστε σήμερα το 0,1% των οικογενειών να κατέχουν πάνω από το 20% του συνολικού πλούτου των νοικοκυριών. Ο πλούτος είναι τόσο συγκεντρωμένος σήμερα, που το ποσοστό του πλούτου που ανήκει στο κατώτατο 90% των οικογενειών είναι μόνο λίγο πάνω από το 20% του συνολικού πλούτου, και ως εκ τούτου περίπου το ίδιο με το μερίδιο του ανώτερου 0,1%. Αυτό σημαίνει ότι ο πλούτος του άνω 0,1% των οικογενειών είναι 900 φορές μεγαλύτερος, κατά μέσο όρο, από το μέσο όρο του 90% των οικογενειών.

Παρόλα αυτά, η ανισότητα έχει αλλάξει με την πάροδο του χρόνου, τόσο σε μέγεθος όσο και σε σύνθεση. Αυτό που εντυπωσιάζει, είναι ότι κατά περιόδους, όπως κατά το πρώτο μέρος του 20ού αιώνα, υπήρξε δημοκρατικοποίηση του πλούτου. Ο εκδημοκρατισμός του πλούτου είχε δύο κύριες παραμέτρους. Η πρώτη παράμετρος αφορούσε στην κατοχή ιδιόκτητης κατοικίας και η δεύτερη στην αύξηση των χρηματοδοτούμενων συντάξεων. Οι προαναφερθέντες παράμετροι σήμερα βρίσκονται σε ύφεση, καθόσον αφενός μεν λόγω της αύξησης του χρέους των ΗΠΑ, έχει μειωθεί το ύψος των συντάξεων, αφετέρου δε, έχουν αυξηθεί τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αγοράς κατοικίας. Άλλες μορφές χρέους, συμπεριλαμβανομένων των πιστωτικών καρτών για καταναλωτές και των φοιτητικών δανείων, έχουν επίσης πλήξει ισχυρά τον πλούτο του 90% των οικογενειών. Η έκρηξη του χρέους σημαίνει ότι το κατώτατο 90%, έχει εξοικονομήσει σχεδόν μηδενικό ποσοστό του εισοδήματός τους τα τελευταία 30 χρόνια. Σήμερα, το 90% των οικογενειών έχουν εισόδημα περίπου 80.000 δολάρια, ενώ το 1% των οικογενειών, 14 εκατομμύρια δολάρια κατά μέσο όρο. Ενδεικτικά παραδείγματα

εισοδηματικής ανισότητας αναφέρονται στη συνέχεια. Η μεγαλύτερη απόκλιση παρατηρήθηκε στην Marathon Petroleum, όπου ο Διευθύνων Σύμβουλος της εταιρείας αμειβόταν με 19,7 εκατομμύρια δολάρια, ήτοι 935 φορές υψηλότερα από τα 21,034 δολάρια του μέσου εργαζόμενου. Σε μια άλλη εταιρεία, ο Διευθύνων Σύμβουλος της Whirlpool αμειβόταν με 7,1 εκατομμύρια δολάρια, δηλαδή 356 φορές υψηλότερα από τον μέσο όρο της μισθοδοσίας των 19.906 δολαρίων. Τέλος, η μέση αμοιβή των εργαζομένων της Honeywell είναι 50.000 δολάρια, ενώ ο Διευθύνων Σύμβουλος της εταιρείας αμειβόταν με 16,8 εκατομμύρια δολάρια (333 φορές).

Αποτέλεσμα της εισοδηματικής ανισότητας στις ΗΠΑ, αποτελεί το γεγονός ότι, την τελευταία εικοσαετία, ο αριθμός των Αμερικανών που ζουν σε συνθήκες φτώχειας αυξήθηκε κατά 15%. Οι περισσότεροι από αυτούς τους χαμηλόμισθους εργαζόμενους δεν λαμβάνουν καμία ασφάλιση ασθενείας, άρρωστων ημερών ή συνταξιοδοτικών προγραμμάτων από τους εργοδότες τους. Δεν μπορούν να αρρωστήσουν και δεν έχουν καμία ελπίδα να συνταξιοδοτηθούν. Η προκύπτουσα ανισότητα στην υγειονομική περίθαλψη αυξάνει το κόστος της ιατρικής περίθαλψης για όλους, καθόσον οι χαμηλο - εισοδηματίες δεν έχουν την δυνατότητα προληπτικής υγειονομικής περίθαλψης. Άτομα που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στο κόστος της προληπτικής φροντίδας καταλήγουν στα επείγοντα περιστατικά των νοσοκομείων, τα οποία χρησιμοποιούν ως θεραπεία γιατρό.

Εξαιτίας της φθηνής εργασίας στην Κίνα και των αθέμιτων συναλλαγματικών ισοτιμιών, πολλές εταιρείες των ΗΠΑ έχουν αναθέσει σε εξωτερικούς συνεργάτες τις εργασίες υψηλής τεχνολογίας και κατασκευής, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να έχουν χάσει το 20% των εργοστασιακών τους θέσεων από το 2000. Από την άλλη, οι θέσεις εργασίας στις υπηρεσίες αυξήθηκαν, αλλά σε πολύ χαμηλότερο ποσοστό. Η Wal-Mart που είναι ο μεγαλύτερος εργοδότης του έθνους, απασχολεί 1,4 εκατομμύρια εργαζόμενους. Δυστυχώς, έχει θέσει νέα πρότυπα για τη μείωση των μισθών και των παροχών των εργαζομένων, με τους ανταγωνιστές της εταιρείας να πρέπει να ακολουθήσουν το παράδειγμά της για να παρέχουν τις ίδιες «χαμηλές τιμές» προϊόντων. Αναφορικά με την παράμετρο αγοράς κατοικίας, ενώ οι τιμές κατοικιών έχουν μειωθεί τα τελευταία χρόνια, ο μέσος Αμερικανός εξακολουθεί να μην έχει αρκετά εισοδήματα για να αγοράσει ένα σπίτι. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τους νέους, οι οποίοι συνήθως αποτελούν νέα νοικοκυριά, με αποτέλεσμα οι χαμηλά

αμειβόμενες θέσεις εργασίας, να τους αναγκάζουν να παραμένουν στο σπίτι με τους γονείς είτε να ζουν με συγγάτοικους.

Πολλές από τις αιτίες της εισοδηματικής ανισότητας των Η.Π.Α. μπορούν να εντοπιστούν σε μια βασική στροφή στην παγκόσμια οικονομία. Τα αναδυόμενα εισοδήματα των αγορών αυξάνονται και χώρες όπως η Κίνα, η Βραζιλία και η Ινδία γίνονται πιο ανταγωνιστικές στην παγκόσμια αγορά, με το εργατικό δυναμικό τους να γίνεται όλο και πιο εξειδικευμένο. Επίσης, οι ηγέτες τους γίνονται όλο και πιο περίπλοκοι στη διαχείριση των οικονομιών τους. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, ο πλούτος μετατοπίζεται σε αυτούς από τις Ηνωμένες Πολιτείες και άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Αυτή η μετατόπιση αφορά τη μείωση της παγκόσμιας ανισότητας εισοδήματος. Συγκεκριμένα, το πλουσιότερο 1% του παγκόσμιου πληθυσμού έχει το 40% του πλούτου του, με τους Αμερικανούς να κατέχουν το 25% αυτού του πλούτου, τους Κινέζους το 22% και τους Ινδούς το 4%. Καθώς οι άλλες χώρες αναπτύσσονται, ο πλούτος τους αυξάνεται και ο πλούτος απομακρύνεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ιαπωνία.

3.2. Ανάλυση της Ανάπτυξης

Ο όρος ανάπτυξη χρησιμοποιείται για να περιγράψει την πρόοδο ενός μεγέθους ή φαινομένου. Συνήθως προσδιορίζεται με μετρήσιμα στοιχεία, προκειμένου να διαχωρίζει το φαινόμενο από την πρότερη κατάσταση. Ένα τέτοιο φαινόμενο είναι και οικονομική ανάπτυξη στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά στη συνέχεια. Στην προκειμένη περίπτωση, ο όρος αναφέρεται στην διεύρυνση των οικονομικών δυνατοτήτων μιας κοινωνίας.

Για την ποσοτικοποίηση της ανάπτυξης ενός κράτους, χρησιμοποιούνται δύο μέθοδοι. Η πρώτη μέθοδος λαμβάνει ως κύριο κριτήριο το κατά κεφαλήν εισόδημα, όπου σύμφωνα με αυτό το κριτήριο, το επίπεδο του εισοδήματος θεωρείται ότι είναι ένα κατά προσέγγιση μέτρο σύγκρισης του επιπέδου ανάπτυξης των κρατών και ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα δύναται να ληφθεί υπόψη ως ένα μετρήσιμο στοιχείο για τον καθορισμό του οικονομικού αποτυπώματος της κοινωνικής προόδου. Η άλλη μέθοδος στηρίζεται στην αντίληψη ότι η ανάπτυξη είναι πιο σύνθετο φαινόμενο, ευρύτερο από την οικονομική μεγέθυνση και επομένως πρέπει να μετριέται με τελείως διαφορετικά μέτρα. Σε αυτή την περίπτωση, χρησιμοποιούνται ως κριτήριο,

οι δείκτες της ανάπτυξης ή πιο συγκεκριμένα, ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης ο οποίος θα αναλυθεί στις επόμενες παραγράφους.

Προκειμένου να προσδιορισθεί η αύξηση του παραγόμενου προϊόντος, πρέπει να καθοριστούν ορισμένοι συντελεστές ανά χώρα οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν ως βάση για την ποσοτικοποίηση των μεταβολών. Ως τέτοιοι συντελεστές παραγωγής θεωρούνται οι ανθρώπινοι πόροι (εργασία), οι οικονομικοί πόροι (κεφάλαιο) και οι φυσικοί πόροι. Η εργατική δύναμη αποτελεί έναν βασικό παράγοντα, η οποία συνδέεται άμεσα με το μέγεθος του πληθυσμού, καθώς επίσης και το ποσοστό του πληθυσμού που συμμετέχει ενεργά στην παραγωγική διαδικασία. Η εκπαίδευση, η υγεία και η διατροφή, τα οποία αποτελούν ενδεικτικά μέτρα επένδυσης στο εργατικό δυναμικό, μπορούν να αυξήσουν μεσοπρόθεσμα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της εργατικής δύναμης. Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί ότι η εργατική δύναμη δεν είναι κάτι ενιαίο και αδιαίρετο, αλλά συντίθεται από διάφορα υποσύνολα, τα οποία διαδραματίζουν ξεχωριστό ρόλο. Ένα τέτοιο υποσύνολο, που βρίσκεται στην κορυφή της εισοδηματικής πυραμίδας είναι ο επιχειρηματίας, ο οποίος είναι ο ενορχηστρωτής και ο χορηγός των συντελεστών παραγωγής. Σε ένα υγιές επιχειρηματικό περιβάλλον, ο επιχειρηματίας οφείλει να βρίσκει τρόπους, ώστε να αξιοποιεί όλους τους συντελεστές με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο, προκειμένου να παράγονται κέρδη προς όφελος όλων των συμμετεχόντων σε αυτή την διαδικασία. Ένα άλλο υποσύνολο είναι ο υλικός εξοπλισμός, ο οποίος περιλαμβάνει τα εργοστάσια, τα κτίρια, τον υλικό εξοπλισμό και τα μηχανήματα, καθώς και κάθε είδους υποδομή, ώστε να διευκολύνεται και να εξελίσσεται η παραγωγική διαδικασία. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και τα δίκτυα μεταφορών αποτελούν απτά παραδείγματα αξιοποίησης σύγχρονων υποδομών που δείχνουν την αναβάθμιση των διαδικασιών, με την τεχνολογική πρόοδο και την ενσωμάτωση καινοτόμων δράσεων στην παραγωγική διαδικασία, να οδηγεί σε αύξηση του παραγόμενου προϊόντος. Οι φυσικοί πόροι είναι τα «δώρα» της φύσης στην παραγωγική διαδικασία. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει η γη, τα δάση, οι λίμνες, οι ωκεανοί, τα μεταλλεία, καθώς και κάθε άλλη εκμεταλλεύσιμη πηγή ενέργειας όπως ο ήλιος, το νερό και οι άνεμοι. Κάθε χώρα έχει τις δικές της πλουτοπαραγωγικές πηγές, η εκμετάλλευση των οποίων εξαρτάται από την βούληση του κεφαλαίου να εστιάσει και να επενδύσει σε αυτές. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια στροφή στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Αν και η ανθρωπότητα έχει φτάσει σε οριακά μη

αναστρέψιμα όρια περιβαλλοντικής καταστροφής και ρύπανσης, τα δείγματα δράσεων είναι ενθαρρυντικά. Σημαντικό και καθοριστικό ρόλο, όπως προαναφέρθηκε διαδραματίζει η τεχνολογική πρόοδος, η οποία αποτελεί το αποτέλεσμα της ερευνητικής διαδικασίας με την τεχνολογία να επιταχύνει την παραγωγικότητα μέσω της αναβάθμισης των διαδικασιών. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος μέσω των διαδικτυακών εφαρμογών, οι οποίες αφενός μεν, έχουν μειώσει το κόστος λειτουργίας, αφετέρου δε, έχουν εκτοξεύσει την ταχύτητα των συναλλαγών.

Ο δημοφιλέστερος δείκτης μέτρησης των αποτελεσμάτων της παραγωγικής διαδικασίας είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), το οποίο ορίζεται ως η αξία των υπηρεσιών και των αγαθών που παράγονται στο εσωτερικό μιας χώρας σε ένα δεδομένο χρονικό διάστημα (συνήθως 1 έτος). Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι κάθε οικονομία, δεν ξεκινά από μηδενική βάση τη μέτρηση του ΑΕΠ, υπάρχουν προϊόντα τα οποία έχουν παραχθεί σε προηγούμενες περιόδους, τα οποία όμως δεν αποτελούν μέρος του ΑΕΠ της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Δηλαδή το ΑΕΠ μετρά τα παραγόμενα αγαθά μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου και δεν αποτελεί ένα άθροισμα/απόθεμα αγαθών μιας χώρας. Αν και αποτελεί το κορυφαίο μετρήσιμο στοιχείο για την οικονομία μιας χώρας, υπάρχουν αρκετά αγαθά τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται στο ΑΕΠ διότι είναι αδύνατος ο ποσοτικός προσδιορισμός τους, όπως πχ. η συνεισφορά στις οικιακές εργασίες, τα κέρδη από παράνομες δραστηριότητες και οι εθελοντικές δραστηριότητες. Από την άλλη το ύψος του ΑΕΠ αποτελεί το κυριότερο μετρήσιμο στοιχείο, το οποίο αποτυπώνει το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων της χώρας, που μεταβάλλεται από χρόνο σε χρόνο.

Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (ΔΑΑ) - Human Development Index, ο οποίος εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90, αποτελεί ένα νέο μέτρο προσδιορισμού των μεταβολών της ανάπτυξης. Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης είναι ένας δείκτης που χρησιμοποιεί ως μετρήσιμα στοιχεία το προσδόκιμο ζωής, την εκπαίδευση και την ποιότητα ζωής και χρησιμοποιείται από τον ΟΗΕ, αρχικά για να χαρακτηρίσει μια χώρα (υπανάπτυκτη, αναπτυσσόμενη, αναπτυγμένη) και επιπρόσθετα για να ταξινομήσει την συγκεκριμένη χώρα σε έναν κατάλογο ανάλογα με το μέγεθος του συγκεκριμένου δείκτη ανάπτυξης. (Ψηφιακό Σχολείο, p. 2019).

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η ανάπτυξη είναι μία έννοια η οποία επηρεάζεται, επηρεάζει ή εξαρτάται από αρκετούς δείκτες. Αυτοί οι δείκτες ποικίλουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με τις κάθε φορά επικρατούσες συνθήκες και το ισχύον επίπεδο ανάπτυξης της χώρας. Συγκεκριμένα για τις ΗΠΑ, αυτοί οι δείκτες, εκτός από την εισοδηματική ανισότητα, θα αναλυθούν στις επόμενες παραγράφους.

Ως πληθυσμός μιας χώρας νοούνται όλοι οι υπήκοοι που είναι παρόντες ή προσωρινά απόντες από μια χώρα καθώς επίσης και οι αλλοδαποί που έχουν μόνιμη εγκατάσταση σε μια χώρα. Τα ποσοστά αύξησης είναι οι ετήσιες μεταβολές στον πληθυσμό που οφείλονται σε γεννήσεις, θανάτους και πληθυσμιακές μετακινήσεις κατά τη διάρκεια του έτους. Ο συνολικός πληθυσμός επίσης περιλαμβάνει τα εξής: εθνικές ένοπλες δυνάμεις που σταθμεύουν στο εξωτερικό, ναυτικοί στη θάλασσα, διπλωματικό προσωπικό που βρίσκεται στο εξωτερικό, αλλοδαποί πολίτες που διαμένουν στη χώρα, εκτοπισθέντες που διαμένουν στη χώρα. Ωστόσο, αποκλείει τα εξής: ξένες ένοπλες δυνάμεις που σταθμεύουν στη χώρα, ξένο διπλωματικό προσωπικό που βρίσκεται στη χώρα, αλλοδαποί που διαμένουν προσωρινά στη χώρα. Οι προβλέψεις πληθυσμού αποτελούν κοινό δημογραφικό εργαλείο και παρέχουν τη βάση για άλλες στατιστικές προβλέψεις, βοηθώντας τις κυβερνήσεις στη λήψη αποφάσεων. Για τις ΗΠΑ ο πληθυσμός ανέρχεται σε 327,2 εκατομμύρια κατοίκους.

Δείκτης που λαμβάνεται υπόψη, αποτελεί ο τομέας της εκπαίδευσης που εστιάζει σε τρία διαφορετικά επίπεδα, με το πρώτο επίπεδο να ασχολείται με τη μαθηματική απόδοση, το δεύτερο με την επιστημονική επίδοση και το τρίτο με την απόδοση ανάγνωσης. Οι μετρήσεις γίνονται με τους δείκτες του PISA (Programme for International Student Assessment) που αποτελεί ένα πρόγραμμα του ΟΟΣΑ, σύμφωνα με το οποίο, κάθε τρία χρόνια, δοκιμάζει 15χρονους μαθητές από όλο τον κόσμο στην ανάγνωση, τα μαθηματικά και την επιστήμη. Οι δοκιμές έχουν σχεδιαστεί για να μετρήσουν πόσο καλά οι μαθητές κυριαρχούν στα βασικά θέματα προκειμένου να προετοιμαστούν για τον κόσμο των ενηλίκων (OECD, 2019). Η μαθηματική απόδοση για την PISA μετρά το μαθηματικό επίπεδο ενός 15χρονου για να διατυπώσει, να χρησιμοποιήσει και να ερμηνεύσει τα μαθηματικά σε διάφορα πλαίσια, προκειμένου να είναι σε θέση να περιγράψει, να προβλέψει και να εξηγήσει τα φαινόμενα, αναγνωρίζοντας το ρόλο που παίζουν τα μαθηματικά στον κόσμο, με την μέση βαθμολογία να αποτελεί το μέτρο σύγκρισης. Συνεχίζοντας, η

επιστημονική επίδοση για την PISA μετρά το επιστημονικό επίπεδο ενός 15χρονου στη χρήση των επιστημονικών γνώσεων για την υποβολή ερωτημάτων, την απόκτηση νέων γνώσεων, την εξήγηση επιστημονικών φαινομένων και την εξαγωγή συμπερασμάτων που βασίζονται σε δεδομένα σχετικά με ζητήματα που σχετίζονται με την επιστήμη με τη μέση βαθμολογία να αποτελεί το μέτρο. Τέλος, η απόδοση ανάγνωσης, για την PISA, μετρά την ικανότητα κατανόησης, χρήσης της γλώσσας σε γραπτά κείμενα για την επίτευξη στόχων, την ανάπτυξη γνώσεων και δυνατοτήτων και τη συμμετοχή στην κοινωνία, με την μέση βαθμολογία και σε αυτήν την περίπτωση να αποτελεί το μέτρο.

Η έννοια του ΑΕΠ αναλύθηκε σε προηγούμενη παράγραφο. Στην περίπτωση των ΗΠΑ αξίζει να μελετήσουμε την μεταβολή της αύξησης ή μείωσης του ΑΕΠ την τελευταία εικοσαετία. Από τα στοιχεία που προκύπτουν φαίνεται μια τάση με θετικό πρόσημο, πλην της περιόδου 2000 – 2002 και της περιόδου 2008 - 2009.

Άλλος ένας δείκτης σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ είναι ο φόρος επί του εισοδήματος, που εισπράττεται από το καθαρό εισόδημα (ακαθάριστο εισόδημα μείον επιτρεπόμενες φορολογικές ελαφρύνσεις) και τα κεφαλαιουχικά κέρδη των ιδιωτών. Ο δείκτης αυτός αφορά την κυβέρνηση στο σύνολό της (όλα τα επίπεδα της κυβέρνησης) και μετράται σε ποσοστό επί του ΑΕΠ.

Σημαντικός δείκτης για τον ΟΟΣΑ είναι και το χρέος, το οποίο χωρίζεται σε δύο κατηγορίες. Το χρέος των νοικοκυριών και το χρέος της γενικής κυβέρνησης. Ως χρέος νοικοκυριών ορίζεται το σύνολο των υποχρεώσεων των νοικοκυριών που απαιτούν πληρωμές τόκων ή κεφαλαίου από τα νοικοκυριά στους πιστωτές σε καθορισμένες ημερομηνίες στο μέλλον και υπολογίζεται ως το άθροισμα των δανείων και των λοιπών λογαριασμών. Ο δείκτης μετράται ως ποσοστό του καθαρού διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Από την άλλη, ο δείκτης χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ μετρά το ακαθάριστο χρέος της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ. Αποτελεί βασικό δείκτη για τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, με τις μεταβολές του δημόσιου χρέους με την πάροδο του χρόνου, να αντικατοπτρίζουν κυρίως τον αντίκτυπο των προηγούμενων δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Άλλος ένας δείκτης είναι το ποσοστό ανεργίας που καθορίζεται ως ο αριθμός των ανέργων ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού, όπου ο τελευταίος αποτελείται από τους ανέργους συν αυτούς που αμείβονται ή αυτοαπασχολούνται. Οι άνεργοι

είναι εκείνοι που αναφέρουν ότι είναι χωρίς εργασία, ότι είναι διαθέσιμοι για εργασία και ότι έχουν λάβει ενεργά μέτρα για να βρουν εργασία. Όταν η ανεργία είναι υψηλή, μερικοί άνθρωποι αποθαρρύνονται και σταματούν να αναζητούν εργασία. Σε αυτή την περίπτωση, αποκλείονται από το εργατικό δυναμικό, με αυτό να σημαίνει ότι το ποσοστό ανεργίας μπορεί να μειωθεί ή να σταματήσει να αυξάνεται, παρόλο που δεν υπήρξε σημαντική βελτίωση στην αγορά εργασίας.

Παράμετρος που επηρεάζει τα τελευταία χρόνια την ανάπτυξη είναι οι εκπομπές αερίων και αερίων θερμοκηπίου, αποτελώντας επιβαρυντικούς για το περιβάλλον παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν παραγωγική διαδικασία. Το μέτρο επιρροής συνίσταται στην προσπάθεια εξεύρεσης καινοτόμων δράσεων με μειωμένο ενεργειακό αποτύπωμα και εκμηδένιση της μόλυνσης του περιβάλλοντος.

Ο ΟΟΣΑ, πέραν από τους δείκτες που προαναφέρθηκαν, καταμετρά και άλλους δείκτες με μικρότερη επιρροή, οι οποίοι όμως δεν μπορούν να αγνοηθούν. Ένας τέτοιος δείκτης είναι η προγραμματιζόμενη βοήθεια ανά χώρα (Country Programmable Aid - CPA), η οποία συνιστά το τμήμα της βοήθειας που προγραμματίζουν οι χορηγοί σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο. Η CPA είναι πιο κοντά στην καταγραφή των πραγματικών ροών βοήθειας προς τις χώρες από ό, τι στην έννοια της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας και έχει αποδειχθεί καλός δείκτης για τη βοήθεια που καταγράφεται σε επίπεδο χώρας. Η CPA προέρχεται από την τυποποιημένη επιτροπή αναπτυξιακής βοήθειας του ΟΟΣΑ (Development Assistance Committee - DAC) και το σύστημα αναφοράς πιστωτών (Common Reporting Standard - CRS). Ο δείκτης αυτός μετράται σε σταθερές τιμές δολαρίων, χρησιμοποιώντας το 2016 ως έτος βάσης. Άλλος ένας τέτοιος δείκτης είναι η κατανομή της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας (EAB) που ορίζεται ως επιχορηγήσεις γεωγραφικής βοήθειας. Η EAB μπορεί να διανέμεται ανά ομάδα εισοδήματος (λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, άλλες χώρες χαμηλού εισοδήματος, χαμηλότερες χώρες μεσαίου εισοδήματος, ανώτερες χώρες μεσαίου εισοδήματος, πιο προηγμένες αναπτυσσόμενες χώρες και εδάφη) ή γεωγραφικά (Υποσαχάρια Αφρική, Νότια και την Κεντρική Ασία, άλλες χώρες της Ασίας και της Ωκεανίας, Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική, Λατινική Αμερική και Καραϊβική, Ευρώπη), με τον κατάλογο να αναθεωρείται ανά τριετία. Έχει σχεδιαστεί για στατιστικούς σκοπούς και όχι ως καθοδήγηση για τη διανομή της βοήθειας ή για άλλη μεταχείριση. Ειδικότερα, οι κατανομές γεωγραφικής βοήθειας είναι αποφάσεις και αρμοδιότητες

εθνικής πολιτικής. Ο δείκτης αυτός μετράται σε εκατομμύρια δολάρια, χρησιμοποιώντας το 2017 ως έτος βάσης. Στο ίδιο μήκος κύματος με τον προηγούμενο δείκτη, η επισιτιστική βοήθεια περιλαμβάνει επιχορηγήσεις και δάνεια με ευνοϊκούς όρους που συμμορφώνονται με την επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια (ΕΑΒ). Η επισιτιστική βοήθεια κατηγοριοποιείται και αναφέρεται ως προς τις χρήσεις και τους τρόπους εφοδιασμού της. Όσον αφορά τη χρήση της επισιτιστικής βοήθειας, διακρίνονται τρεις κατηγορίες : ως μεταφορά πόρων που παρέχει ισοζύγιο πληρωμών ή δημοσιονομική στήριξη, ως στήριξη συγκεκριμένων δραστηριοτήτων μείωσης της φτώχειας και πρόληψης καταστροφών, ως μέτρα για την ανακούφιση σε θύματα φυσικών ή ανθρωπογενών καταστροφών. Ο δείκτης αυτός μετράται σε εκατομμύρια δολάρια, χρησιμοποιώντας το 2017 ως έτος βάσης. Ένας άλλος δείκτης της ίδιας εμβέλειας είναι οι επιχορηγήσεις ιδιωτικών εθελοντικών οργανισμών και μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ), που ορίζονται ως μεταφορές, οι οποίες πραγματοποιούνται από ιδιωτικούς εθελοντικούς οργανισμούς και ΜΚΟ σε μετρητά, αγαθά ή υπηρεσίες για τα οποία δεν απαιτείται πληρωμή. Ο ιδιωτικός τομέας περιλαμβάνει ιδιωτικές επιχειρήσεις, νοικοκυριά και μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά τα οποία το έχουν ανάγκη. Ο δείκτης αυτός μετράται σε εκατομμύρια δολάρια, χρησιμοποιώντας το 2014 ως έτος βάσης. Οι άλλες επίσημες ροές (Other Official Flows - OOF) ορίζονται ως συναλλαγές επίσημου τομέα που δεν πληρούν τα κριτήρια επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας (ΕΑΒ) και περιλαμβάνουν : υποτροφίες προς αναπτυσσόμενες χώρες για εμπορικούς σκοπούς, επίσημες διμερείς συναλλαγές που αποσκοπούν στην προώθηση της ανάπτυξης με στοιχείο επιδότησης μικρότερο από 25% και επίσημες διμερείς συναλλαγές, οι οποίες διευκολύνουν κατά κύριο λόγο τη διευκόλυνση των εξαγωγών. Ο δείκτης αυτός μετράται σε εκατομμύρια δολάρια, χρησιμοποιώντας το 2014 ως έτος βάσης. Τέλος, οι ιδιωτικές ροές ορίζονται ως χρηματοοικονομικές ροές που χρηματοδοτούνται από πόρους του ιδιωτικού τομέα και ιδιωτικές επιχορηγήσεις. Οι ροές ιδιωτικών κεφαλαίων μπορούν να χωριστούν σε: άμεσες ξένες επενδύσεις, μετοχές χαρτοφυλακίου, καθώς επίσης και εμβάσματα που αποστέλλονται από τους μετανάστες, με τον δείκτη αυτό να μετράται σε εκατομμύρια δολάρια, χρησιμοποιώντας το 2014 ως έτος βάσης.

3.3 Σχέση Εισοδηματικής Ανισότητας και Ανάπτυξης κατά Kuznets

Στα μέσα του εικοστού αιώνα και ιδίως μετά τη δημοσίευση του άρθρου του Simon Kuznets (1955), αναπτύχθηκε έντονο ενδιαφέρον για τη σχέση της οικονομικής μεγέθυνσης με την οικονομική ανισότητα. Αναπτύχθηκαν θεωρίες σχετικά με το αν η οικονομική μεγέθυνση έχει θετική ή αρνητική επίδραση στην ύπαρξη οικονομικών ανισοτήτων και το κατά πόσο τα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα επωφελούνται αυτής της συνολικά θετικής οικονομικής συγκυρίας. Ο Kuznets προσπάθησε να εξάγει εμπειρικά συμπεράσματα μέσω της μελέτης του για την εξέλιξη της ανισότητας σε συνάρτηση με την οικονομική μεγέθυνση. Εκτίμησε ότι στο πρώτο στάδιο της οικονομικής μεγέθυνσης η ανισότητα θα τείνει να αυξάνει, στη συνέχεια θα σταθεροποιείται και στα προχωρημένα στάδια της μεγέθυνσης θα φθίνει. Θα ακολουθεί δηλαδή της πορεία ενός ανεστραμμένου U. Αναλυτικότερα, ο Kuznets στη μελέτη του υποστήριξε ότι η μεγέθυνση του ΑΕΠ προκαλεί κατ' ανάγκη διεύρυνση της ανισοκατανομής των εισοδημάτων σε πρώτη φάση, αλλά μακροχρόνια αυτό τείνει να ανατραπεί.

Για να ερμηνεύσει την άποψή του, που ήταν αντίθετη με τα μέχρι τότε δεδομένα, επικαλέστηκε ότι αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Ο πρώτος έχει να κάνει με την εκβιομηχάνιση της κοινωνίας, υποστηρίζοντας ότι σε χαμηλά επίπεδα εισοδήματος και βιομηχανοποίησης οι διαφορές στα εισοδήματα δεν είναι υψηλές, διότι τα εισοδήματα κινούνται στα όρια της επιβίωσης. Όσο όμως η οικονομία αναπτύσσεται, έχουμε μια μετάβαση του πληθυσμού από τον αγροτικό στο βιομηχανικό τομέα. Στο βιομηχανικό τομέα που ήδη παρουσιάζει μεγαλύτερη ανισοκατανομή από τον αγροτικό τομέα, εισέρχονται εργάτες χωρίς εμπειρία και ιδιαίτερα τυπικά προσόντα, με χαμηλές αμοιβές. Αυτή η μεγέθυνση του βιομηχανικού τομέα, επιτείνει ακόμα περισσότερο την οικονομική ανισότητα τόσο στο εσωτερικό του βιομηχανικού τομέα, όσο και στο σύνολο της οικονομίας. Όσο όμως αυξάνεται και σταθεροποιείται, ο αστικός πληθυσμός αποκτάει δεξιότητες και διεκδικεί μεγαλύτερους μισθούς, ενώ έχει και μεγαλύτερη πολιτική επιρροή αφού πλέον πρόκειται για ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού, άρα διεκδικεί με μεγαλύτερες αξιώσεις την αναδιανομή. Επίσης, με τη μετάβαση του πληθυσμού στο βιομηχανικό τομέα, το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι πιο δυσεύρετο στον αγροτικό τομέα, κάτι που δημιουργεί πιέσεις για την αύξηση των εργαζομένων στον αγροτικό τομέα. Ως επακόλουθο αυτών επέρχεται μια μεγάλη πτώση της ανισοκατανομής του

εισοδήματος και στους δύο επιμέρους τομείς, αγροτικό και βιομηχανικό, καθώς επίσης και στο σύνολο της οικονομίας. Με αυτή την αναπτυξιακή διαδικασία σύμφωνα με τον Kuznets η εισοδηματική ανισότητα μειώνεται.

Παρ' όλα αυτά ο Kuznets υποστηρίζει ότι η θεωρία του ανεστραμμένου U ίσως δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση των αναπτυσσόμενων χωρών. Αυτό γίνεται καταρχήν επειδή για να πραγματοποιηθεί οικονομική μεγέθυνση απαιτούνται επενδύσεις, οι οποίες χρηματοδοτούνται από τις αποταμιεύσεις. Αποταμιεύσεις μπορούν να πραγματοποιήσουν μόνο τα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα και μάλιστα στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν εμφανίζονται να είναι τόσο μεγάλες αναλογικά σε σχέση με τις αναπτυγμένες χώρες. Επίσης ακόμα και αν υπάρχει αποταμίευση δεν είναι καθόλου σίγουρο αν τα χρήματα θα επενδυθούν στο εσωτερικό της χώρας αντί να επενδυθούν στο εξωτερικό, όπου ίσως υπάρχει μια πιο βέβαιη απόδοση, με μεγαλύτερη ασφάλεια. Παράγοντας ανησυχίας είναι ακόμα και το γεγονός ότι στα αρχικά στάδια της μεγέθυνσης η ανισότητα διευρύνεται και η φτώχεια μεγαλώνει, κάτι που μπορεί να προκαλέσει αναταραχές, κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτική αστάθεια. Αυτό ίσως αποτελέσει αιτία ανατροπής της πορείας προς την ανάκαμψη και την περαιτέρω μεγέθυνση που θα οδηγούσε σε μείωση της ανισότητας.

3.4 Σχέση Εισοδηματικής Ανισότητας και Ανάπτυξης στις ΗΠΑ

Η εισοδηματική ανισότητα στις ΗΠΑ είναι η υψηλότερη και αυξήθηκε περισσότερο από ό,τι στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ. Η ανισότητα του διαθέσιμου εισοδήματος, δηλαδή του εισοδήματος χωρίς τους φόρους και τις μεταβιβάσεις, στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι η τέταρτη υψηλότερη στον ΟΟΣΑ όταν μετράται με τον συντελεστή Gini, ένα μέτρο ανισότητας, όπου 0 σημαίνει ότι όλοι έχουν το ίδιο εισόδημα και 1 σημαίνει ότι ένα άτομο έχει όλο το διαθέσιμο εισόδημα. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει και όταν χρησιμοποιούνται άλλα μέτρα ανισότητας εισοδήματος, π.χ. το χάσμα μεταξύ του μέσου εισοδήματος του πλουσιότερου και του φτωχότερου 10%. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, το μέσο εισόδημα του πλουσιότερου 10% είναι 16 φορές μεγαλύτερο από αυτό του φτωχότερου 10%. Ο μέσος όρος του ΟΟΣΑ είναι 9,6 και μόνο στο Μεξικό και στη Χιλή είναι υψηλότερο από αυτό των ΗΠΑ.

Η ανισότητα των εισοδημάτων στις Ηνωμένες Πολιτείες αυξήθηκε σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες και με εντονότερο ρυθμό από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Μεταξύ του 1980 και του 2012, η ανισότητα (μετρούμενη με το συντελεστή Gini) αυξήθηκε κατά σχεδόν πέντε μονάδες (ή 15%) στις Ηνωμένες Πολιτείες, από 0,34 σε λίγο κάτω από 0,39. Εν τω μεταξύ, κατά μέσο όρο σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, η ανισότητα αυξήθηκε από 0,29 σε 0,32. Μόνο η Σουηδία, το Ισραήλ και η Νέα Ζηλανδία είχαν ανισότητα ταχύτερα αναπτυσσόμενη από ότι στις ΗΠΑ. Στις ΗΠΑ η αύξηση συγκεντρώθηκε σε τρεις περιόδους: από τη δεκαετία του 1980 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1990, κατά τις αρχές της δεκαετίας του 2000 και από τα τέλη της δεκαετίας του 2000 .

Στις αρχές του 2000 στις Ηνωμένες Πολιτείες, το 10% των φτωχότερων νοικοκυριών δεν μπορούσαν να απολαύσουν τα αποτελέσματα της ανάπτυξης όπως τα νοικοκυριά μεσαίων και υψηλότερων εισοδημάτων. Το μέσο εισόδημα αυτών των φτωχότερων νοικοκυριών μειώθηκε πραγματικά κατά 10%, σε πραγματικούς όρους, μεταξύ 2000 και 2008 και κατά 7% επιπλέον μεταξύ 2008 και 2010, πριν ανακάμψει με μέτριο ρυθμό το 2011 και το 2012. Ακόμη και αν κοιτάξουμε προς τα πίσω, η εξέλιξη των εισοδημάτων στο κάτω μέρος ήταν επίσης απογοητευτική: μεταξύ 1985 και 2005, το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών στις Ηνωμένες Πολιτείες αυξήθηκε κατά 25%, αλλά μόνο κατά 3% για το φτωχότερο 10% των Αμερικανών. Συγκρίνοντας το επίπεδο διαβίωσης όσον αφορά το εισόδημα σε όλο τον κόσμο, ο μέσος Αμερικανός είναι πολύ πιο πλούσιος από τους περισσότερους: για κάθε 100 δολάρια που ο μέσος όρος των πολιτών του ΟΟΣΑ κερδίζει, ένας Αμερικανός κερδίζει 123 δολάρια. Αλλά αυτό δεν ισχύει για τους φτωχότερους 10% Αμερικανούς, οι οποίοι κερδίζουν μόνο 73 σεντς για κάθε δολάριο των συναδέλφων τους του ΟΟΣΑ. Έτσι, ενώ οι ΗΠΑ καταλαμβάνουν το τρίτο κατά μέσο όρο εισόδημα με βάση τα στοιχεία του ΟΟΣΑ, πίσω από το Λουξεμβούργο και τη Νορβηγία, αυτό δεν ισχύει για το κατώτατο 10% το οποίο βρίσκεται στη 18η θέση.

Οι αγορές εργασίας υφίστανται βαθιές μεταβολές εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, των τεχνολογικών αλλαγών και των μεταρρυθμίσεων πολιτικής. Τα προαναφερθέντα αποτελούν τους τρεις βασικούς παράγοντες της ανισότητας. Τα άτομα με υψηλές δεξιότητες πχ. στην τεχνολογία των πληροφοριών ή στον χρηματοπιστωτικό τομέα, είδαν τα κέρδη τους να αυξάνονται σημαντικά, ενώ οι

εργαζόμενοι με χαμηλές και μεσαίες δεξιότητες έχουν μείνει πίσω. Επιπλέον, οι ΗΠΑ και οι περισσότερες άλλες χώρες του ΟΟΣΑ εφάρμοσαν μεταρρυθμίσεις, τόσο στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών όσο και στις αγορές εργασίας, όπως χαμηλότεροι ελάχιστοι έως μέσοι μισθοί, χαμηλότερα ποσοστά αποζημίωσης ή ασθενέστερη νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης. Αυτά έχουν προωθήσει την παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη και έχουν φέρει περισσότερους ανθρώπους στη δουλειά τους, ιδίως πολλές γυναίκες και χαμηλόμισθους εργαζόμενους. Όμως, η εργασία με μερική απασχόληση, η χαμηλόμισθη εργασία και οι άτυπες συμβάσεις εργασίας συνεπάγονται επίσης τη διεύρυνση της κατανομής των μισθών. Ωστόσο, η αύξηση της προσφοράς ειδικευμένων εργαζομένων συνέβαλε στην αντιστάθμιση - αλλά μόνο εν μέρει - στην αύξηση της μισθολογικής ανισότητας που απορρέει από την τεχνολογική πρόοδο, τις μεταρρυθμίσεις και τις θεσμικές αλλαγές. Η αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού είχε επίσης σημαντική θετική επίδραση στην αύξηση της απασχόλησης. Η εξέλιξη της ανισότητας των εισοδημάτων στις χώρες του ΟΟΣΑ τις τελευταίες δεκαετίες μπορεί να αντιμετωπιστεί καλύτερα ως η διαφορά μεταξύ ζήτησης και προσφοράς δεξιοτήτων ή όπως συνοψίζεται από τον ολλανδό οικονομολόγο Jan Tinbergen πριν από περίπου 40 χρόνια, «Αγώνα μεταξύ εκπαίδευσης και τεχνολογίας». Η εξήγηση αυτή, ωστόσο, δεν καλύπτει ικανοποιητικά την ταχεία άνοδο των υψηλών εισοδημάτων, καθόσον πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλοι παράγοντες, οι οποίοι περιλαμβάνουν μια παγκόσμια αγορά ταλέντων που σχετίζονται με τις επιδόσεις, γεγονός που ωφελεί ιδιαίτερα τα ανώτατα στελέχη και τους επαγγελματίες του χρηματοπιστωτικού τομέα. Η ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα διαδραμάτισε επίσης ρόλο (Bakija, et al., 2012).

Επιπλέον, οι φορολογικοί συντελεστές που επηρεάζουν τα υψηλότερα εισοδήματα ήταν μειωμένοι. Τα υψηλότερα ποσοστά φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων, που ήταν ίσα ή υψηλότερα από το 70% στις μισές χώρες του ΟΟΣΑ, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ στα μέσα της δεκαετίας του '70, έπεσαν για παράδειγμα, σε περίπου 40% κατά μέσο όρο στα τέλη της δεκαετίας του 2000. Το κράτος πρόνοιας μετρίασε τον αντίκτυπο της κρίσης στο εισόδημα των νοικοκυριών, τουλάχιστον κατά τα πρώτα έτη έως το 2010. Στις ΗΠΑ, η συνδυασμένη επίδραση των υψηλότερων δαπανών στην κοινωνική πρόνοια, οι μεταβιβάσεις και οι χαμηλότερες φορολογικές επιβαρύνσεις αντιστάθμισαν τα δύο τρίτα της μέσης

πτώσης του εισοδήματος των νοικοκυριών από τα έσοδα της αγοράς, έναντι 60% του μέσου όρου του ΟΟΣΑ. Οι αυξημένες δημόσιες δαπάνες στις ΗΠΑ συνέβαλαν κάπως περισσότερο (35%) από την πτώση των φόρων εισοδήματος (30%). Ως αποτέλεσμα, ενώ το εισόδημα στην αγορά μειώθηκε κατά 5%, το διαθέσιμο εισόδημα των αμερικανικών νοικοκυριών μειώθηκε μόνο κατά 1,6% μεταξύ 2008 και 2010. Αλλά η αναδιανομή δεν αφορά μόνο τα μετρητά. Οι κυβερνήσεις δαπανούν τόσο στις δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες, όπως στην εκπαίδευση, στην υγειονομική περίθαλψη και στις υπηρεσίες φροντίδας. Οι ΗΠΑ δαπανούν σε αυτές τις υπηρεσίες, ως ποσοστό του ΑΕΠ, όσο ο μέσος όρος του ΟΟΣΑ: 13%. Ενώ ο πρωταρχικός στόχος αυτών των υπηρεσιών δεν είναι η ανακατανομή, μείωσαν την εισοδηματική ανισότητα κατά ένα πέμπτο.

Πραγματοποιώντας μια χρονική ανασκόπηση των δεικτών στις ΗΠΑ από το 1950 μέχρι σήμερα, μπορούμε να καταλήξουμε σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Συγκεκριμένα μέχρι το 1950, ο Kuznets διαπίστωσε ότι η ανισότητα κορυφώθηκε στη δεκαετία του 1890, παρέμεινε σταθερή για μερικές δεκαετίες και έπειτα στράφηκε προς πτώση μετά τη δεκαετία του 1920. Οι μεταγενέστερες έρευνες επιβεβαίωσαν τα ευρήματα του Kuznets (Lindert & Williamson, 1985). Το ΑΕΠ των ΗΠΑ την εν λόγω χρονική περίοδο ήταν 2,29 τρις δολάρια, ενώ ο πληθυσμός των ΗΠΑ το 1950 ήταν 152 εκατομμύρια πολίτες. Την ίδια χρονολογία η φορολογία των εισοδημάτων ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν στο 7,7% και ο συντελεστής Gini το 1950 ήταν 0,38 (OECD, 2019).

Κατά την περίοδο 1950 – 1970, δηλαδή μετά τον Β' ΠΠ, η ανισότητα παρουσίασε μια σταθερότητα περίπου στο 0,37. Οι ΗΠΑ παρουσιάζουν σταθερά υψηλά ποσοστά ανισότητας εισοδήματος από ό,τι τα περισσότερα ανεπτυγμένα έθνη λόγω της ενισχυμένης υποστήριξης του έθνους στον καπιταλισμό της ελεύθερης αγοράς και των λιγότερο προοδευτικών δαπανών για τις κοινωνικές υπηρεσίες (Burtless & Jenks, 2003). Το ΑΕΠ των ΗΠΑ την εν λόγω χρονική περίοδο αυξήθηκε κατά 2,66 τρις δολάρια (116%), ενώ ο πληθυσμός των ΗΠΑ από το 1950 μέχρι το 1970 αυξήθηκε κατά 53 εκατομμύρια πολίτες. Η φορολογία των εισοδημάτων ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμάνθηκε από το 7,4% (1965) έως το 9,8% (1969) και η ανεργία κυμάνθηκε από το 3,5% (1969) μέχρι το 6,8% (1958) (OECD, 2019). Δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για την σχέση του

συντελεστή Gini και των συντελεστών της ανάπτυξης καθόσον αναφερόμαστε σε μια μεταβατική περίοδο με ιδιόμορφα χαρακτηριστικά.

Κατά την περίοδο 1970 – 2000, αυτό που παρατηρήθηκε είναι ότι μετά από τέσσερις δεκαετίες μετριοπάθειας της ανισότητας, η εισοδηματική ανισότητα στις ΗΠΑ άρχισε να αυξάνεται γύρω στο 1970. Μια παρόμοια ανάκαμψη της ανισότητας παρατηρήθηκε και σε άλλες βιομηχανικές κοινωνίες εκτός από τις ΗΠΑ, υποδηλώνοντας ότι το φαινόμενο έχει διεθνή χαρακτήρα (Green, et al., 1992). Το ΑΕΠ των ΗΠΑ την εν λόγω χρονική περίοδο αυξήθηκε κατά 8,8 τρις δολάρια (165%), ενώ ο πληθυσμός των ΗΠΑ από το 1970 μέχρι το 2000 αυξήθηκε κατά 77 εκατομμύρια πολίτες. Η φορολογία των εισοδημάτων ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμάνθηκε από το 8,3% (1976) έως το 11,9% (2000) και η ανεργία κυμάνθηκε από το 4% (2000) μέχρι το 9,7% (1982). Το συμπέρασμα που προκύπτει από τη μελέτη των συντελεστών την εν λόγω χρονική περίοδο είναι ότι η υψηλή φορολογία και η υψηλή ανεργία δεν βοηθούν στην μείωση της ανισότητας.

Την κρίσιμη περίοδο πριν την παγκόσμια οικονομική κρίση, δηλαδή από το 2000 μέχρι το 2008, το ΑΕΠ των ΗΠΑ αυξήθηκε κατά 2,47 τρις δολάρια (19%). Ο πληθυσμός των ΗΠΑ από το 2000 μέχρι το 2008 αυξήθηκε κατά 22 εκατομμύρια πολίτες και η φορολογία των εισοδημάτων ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμάνθηκε από το 11,9% (2000) έως το 8,4% (2004). Η ανεργία κυμάνθηκε από το 4% (2000) μέχρι το 6% (2003) και ο συντελεστής Gini παρουσίασε μικρή αύξηση με γενικότερες σταθεροποιητικές τάσεις (OECD, 2019). Το συμπέρασμα που προκύπτει από την μελέτη της εν λόγω περιόδου, συγκριτικά με την περίοδο 1970 – 2000, είναι ότι η μείωση της ανεργίας, λειτούργησε σταθεροποιητικά για τον συντελεστή Gini, καθόσον η φορολογία παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα.

Μπαίνοντας στην περίοδο της οικονομικής κρίσης, δηλαδή από το 2008 μέχρι το 2010, το ΑΕΠ των ΗΠΑ διατηρήθηκε σταθερό. Ο πληθυσμός των ΗΠΑ από το 2008 μέχρι το 2010 αυξήθηκε κατά 5 εκατομμύρια πολίτες και η φορολογία των εισοδημάτων ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμάνθηκε από το 10,2% (2008) έως το 7,9% (2009). Η ανεργία κυμάνθηκε από το 5,8% (2008) μέχρι το 9,6% (2010) ενώ ο συντελεστής Gini παρουσίασε σταθεροποιητικές τάσεις (OECD, 2019). Για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα καθόσον η παγκόσμια οικονομία βρισκόταν σε μια εξαιρετικά ρευστή και μερικώς ανεξέλεγκτη κατάσταση.

Μελετώντας την περίοδο από το 2010 μέχρι σήμερα, το ΑΕΠ των ΗΠΑ αυξήθηκε κατά 3 τρις δολάρια (19%). Ο πληθυσμός των ΗΠΑ από το 2010 μέχρι το 2019 αυξήθηκε κατά 10 εκατομμύρια πολίτες και η φορολογία των εισοδημάτων ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμάνθηκε από το 8,2% (2010) έως το 10,6% (2015). Η ανεργία κυμάνθηκε από το 3,9% (2018) μέχρι το 9,6% (2010), ενώ ο συντελεστής Gini παρουσίασε αύξηση. Αυτό που προκύπτει για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, είναι ότι τα συμπεράσματα ταυτίζονται με αυτά της περιόδου 1970 – 2000, δηλαδή ότι η υψηλή φορολογία και η υψηλή ανεργία δεν βοηθούν στην μείωση της ανισότητας.

Αυτό που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περίπτωση των ΗΠΑ είναι ότι ο δείκτης Gini παρουσιάζει μεταβολές στην τιμή του από τη μια πολιτεία στην άλλη. Οι πολιτείες οι οποίες είναι γεωγραφικά στη «μέση» όπως Utah, Idaho και Wyoming παρουσιάζουν τη μικρότερη τιμή, δηλαδή μικρότερη εισοδηματική ανισότητα. Οι πολιτείες οι οποίες είναι γεωγραφικά στο «άνω» γεωγραφικό όριο, όπως Montana, North Dakota και Minnesota παρουσιάζουν μέση τιμή εισοδηματικής ανισότητας, ενώ οι πολιτείες οι οποίες είναι γεωγραφικά στο «κάτω» γεωγραφικό όριο όπως California, Georgia και Florida παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη τιμή εισοδηματικής ανισότητας (OECD, 2019).

4. Συστάσεις Πολιτικής

Με την αντιμετώπιση της εισοδηματικής ανισότητας έχουν ασχοληθεί στο πέρασμα των ετών αρκετοί επιφανείς οικονομολόγοι. Δυστυχώς όμως τα προτεινόμενα μέτρα αντιμετώπισης δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Όλες οι δράσεις πρέπει να στοχεύουν στη λήψη μέτρων πολιτικής με μακροπρόθεσμο οικονομικό αντίκτυπο. Για να υπάρχει αποτέλεσμα απαιτείται ο συνδυασμός αντιμετώπισης των υψηλών ανισοτήτων και η επέκταση των ευκαιριών, με μέτρα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης καθώς επίσης και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Είναι παραδεκτό από αρκετούς οικονομολόγους ότι η ανισότητα στα αρχικά στάδιά της μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για την περαιτέρω επέκταση αύξηση των επενδύσεων. Αυτό ισχύει διότι οι εισοδηματικά ανίσχυροι επιδιώκουν την άμβλυση της εισοδηματικής ανισότητας μέσω της σκληρής εργασίας. Επιπλέον οι εισοδηματικά ισχυροί εκμεταλλεύονται την παραπάνω κατάσταση και αυξάνουν τις επενδύσεις τους (Αναστασιάδης, 2014). Παρόλα αυτά όταν η ανισότητα διευρύνεται και η ανάπτυξη απειλείται. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα δεν είναι σε θέση να εκπαιδευτούν και να διευρύνουν τις δεξιότητές τους, ώστε να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της οικονομίας.

Προκειμένου να ενισχυθεί η εισοδηματική ισότητα στις ΗΠΑ, πρέπει να ληφθούν πολιτικές αποφάσεις, οι οποίες θα στοχεύουν στην μακροπρόθεσμη άμβλυση των κοινωνικών ανισοτήτων. Η επένδυση στην εκπαίδευση και η εξάλειψη των αποκλεισμών στην εργασία αποτελούν ενδεικτικά μέτρα οικονομικής φύσεως. Από την άλλη, η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών κοινωνικού χαρακτήρα και η δημιουργία κοινού μετώπου αντιμετώπισης του φαινομένου αποτελούν μονόδρομο ηθικής δράσης.

4.1 Εκπαίδευση

Αναβαθμίζοντας την παρεχόμενη εκπαίδευση με παράλληλη ανάπτυξη των δεξιοτήτων, επιτυγχάνεται μεγαλύτερο εισόδημα. Είναι γενικά παραδεκτό ότι ένας εξειδικευμένος εργάτης αμείβεται καλύτερα από έναν ανειδίκευτο, διότι οι ειδικές υπηρεσίες που παρέχει, απαιτούν έστω και έναν στοιχειώδη βαθμό εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση αυξάνει το εισόδημα, το οποίο με τη σειρά του δημιουργεί μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με την εταιρεία McKinsey (McKinsey & Company), η οποία δραστηριοποιείται στον επαγγελματικό προσανατολισμό, όσοι Αμερικανοί

έχουν αποφοιτήσει από το κολέγιο αμείβονται τουλάχιστον με διπλάσιους μισθούς από όσους αποφοίτησαν από το γυμνάσιο. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Anthony Atkinson, η εκπαίδευση ορίζεται ως ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την εισοδηματική ανισότητα. Η υψηλότερη εκπαίδευση χαρακτηρίζεται ως ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό εργαλείο για τη μείωση της ανισότητας εισοδήματος. Ωστόσο, οι θεωρητικές μελέτες δείχνουν ότι η σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και αύξησης του δεν είναι πάντα σαφής (Atkinson, 2015). Παραδείγματος χάριν, ενώ το θεωρητικό μοντέλο των Schultz, Becker και Mincer, το οποίο περιγράφει το επίπεδο του εισοδήματος και το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού προβλέπει αναμφισβήτητα θετική συσχέτιση μεταξύ της εκπαιδευτικής ανισότητας και της εισοδηματικής ανισότητας, η επίδραση της αύξησης της μέσης εκπαίδευσης μπορεί να είναι είτε θετική είτε αρνητική (Schultz, et al., 2004).

Σύνολο λοιπών μελετών για το ίδιο θέμα κινούνται στο ίδιο μήκος κύματος. Οι Psacharopoulos and Woodhall, δείχνουν στενή σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης και της κατανομής του εισοδήματος στις αναπτυσσόμενες χώρες (Psacharopoulos & Woodhall, 1985). Οι Becker και Chiswick δείχνουν ότι, στις περιφέρειες των Ηνωμένων Πολιτειών, η εισοδηματική ανισότητα συσχετίζεται θετικά με την ανισότητα στο σχολείο και συσχετίζεται αρνητικά με το μέσο επίπεδο σχολικής φοίτησης. Οι περισσότεροι από αυτούς διαπιστώνουν ότι ένα υψηλότερο επίπεδο σχολικής φοίτησης μειώνει την εισοδηματική ανισότητα, ενώ η ανισότητα της εκπαιδευτικής ικανότητας την αυξάνει (Becker & Chiswick, 1966).

4.2 Κοινή Πολιτική Αντιμετώπιση

Παρόλο το γεγονός ότι η εισοδηματική ανισότητα έχει αυξηθεί, υπάρχει ενεργός διάλογος στις Ηνωμένες Πολιτείες σχετικά με τις κατάλληλες μετρήσεις, αιτίες, επιπτώσεις και λύσεις για το υπόψη θέμα. Οι μετρήσεις έχουν μια υποκειμενική χροιά, καθόσον τα μέτρα ανισότητας ποικίλλουν σε σημαντικό βαθμό εάν, για παράδειγμα, χρησιμοποιούνται διαφορετικά σύνολα δεδομένων ανάλογα με το αποτέλεσμα στο οποίο επιθυμούν να καταλήξουν. Τα δύο μεγάλα πολιτικά κόμματα έχουν διαφορετικές προσεγγίσεις στο θέμα. Ενώ οι δημοκράτες τονίζουν ιστορικά ότι η οικονομική ανάπτυξη θα πρέπει να οδηγήσει σε κοινή ευημερία μέσω μέτρων κοινωνικής πολιτικής, οι ρεπουμπλικανοί τείνουν να αποφεύγουν την κυβερνητική παρέμβαση στην παραγωγή εισοδήματος και πλούτου, δηλαδή ένα

επιχείρημα υπέρ του κεφαλαίου κατά της αναδιανομής. Σύμφωνα με πρόσφατες δημοσκοπήσεις, μεγάλο μέρος των Αμερικανών ενηλίκων πιστεύει ότι η κυβέρνηση πρέπει να κάνει «πολλά» για να μειώσει την εισοδηματική ανισότητα, με μεγάλο χάσμα μεταξύ των δημοκρατών και των ρεπουμπλικανών (Rappoza, 2019).

4.3 Εφαρμογή Παρεμβατικής Πολιτικής

Σύμφωνα με τον κάτοχο του βραβείου Νόμπελ για τα οικονομικά το 2010 και καθηγητή οικονομικών στο London School of Economics, Χριστόφορο Πισσαρίδη, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να καταπολεμήσουν την ανισότητα χρησιμοποιώντας τα φορολογικά τους έσοδα για τη δημιουργία θέσεων εργασίας αντί να ανακατανέμουν απλά τα χρήματα από τους πλούσιους στους φτωχούς. Υποστηρίζει ότι αν και οι πολίτες σε όλο τον κόσμο υποφέρουν από ακραία ανισότητα, η τιμωρία των ανθρώπων με υψηλά εισοδήματα δεν είναι η απάντηση. Η αναδιανομή αποτελεί μια εύκολη λύση, αλλά δεν προτρέπει τα άτομα με χαμηλή ειδίκευση να αποκτήσουν δεξιότητες και να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Θεωρεί ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να ενεργοποιηθούν βρίσκοντας καινοτόμους τρόπους για την επανεξισορρόπηση των εισοδημάτων, δημιουργώντας περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα. Επιπλέον, η παροχή υπηρεσιών παιδικής μέριμνας και μακροχρόνιας περίθαλψης είναι επίσης καθοριστικής σημασίας για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, η οποία μπορεί να συμβάλει στη μείωση της ανισότητας των φύλων. Σήμερα, η ανισότητα φύλου στην αγορά εργασίας αποτελεί μια τροχοπέδη στην οικονομική και κοινωνική ευημερία. Τέλος, στο πλαίσιο της αναδιανομής, πρέπει να γίνει κατανοητό από τις κυβερνήσεις, ότι η αναδιανομή δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά μέσο για την επίτευξη ενός κοινωνικά επιθυμητού αποτελέσματος (Agbonlahor, 2015).

4.4 Αναδιάρθρωση Φορολογικής Πολιτικής

Το φορολογικό σύστημα αποτελεί έναν βασικό μοχλό πολιτικής για την αντιμετώπιση της εισοδηματικής ανισότητας. Η εκπαίδευση μπορεί να φέρει αποτέλεσμα σε βάθος χρόνου, αλλά μια επιμελώς σχεδιασμένη φορολογική αναδιάρθρωση μπορεί να έχει βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα. Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η ανοικτή επιστολή οργανωμένων λόμπι προς τα Ρεπουμπλικανικά μέλη της Γερουσίας των ΗΠΑ, σύμφωνα με την οποία ζητείται η

άμεση κατάργηση όλων των σχεδίων για την εξάλειψη του ομοσπονδιακού φόρου ακίνητης περιουσίας. Η επιστολή τονίζει ότι, ο φόρος ακίνητης περιουσίας εισήχθη πριν από έναν αιώνα, όταν η οικονομική ανισότητα είχε φθάσει σε ιστορικά επίπεδα που θεωρούνταν απειλή για την εθνική σταθερότητα, θεωρώντας ότι η ίδια ανισορροπία ισχύει και σήμερα (Millionaires, 2019). Η φορολογική πολιτική πρέπει να έχει κοινωνικό πρόσημο και να είναι ηθικά αποδεκτή από το σύνολο των φορολογούμενων πολιτών. Ακόμα και ο φτωχός, πρέπει να έχει πεισθεί ότι δικαίως πληρώνει φόρους. Από την άλλη, όσοι βρίσκονται στην κατηγορία των υψηλών εισοδημάτων, πρέπει να νιώθουν ότι με την φορολόγησή τους, ανταποδίδουν στο κράτος το δικαίωμά τους για υψηλή αμοιβή. Η φορολογία δεν συνιστά τιμωρία. Συνιστά την δυνατότητα του κράτους να παρέχει στους πολίτες του, τα αυτονόητα που απαιτούνται για μια ομαλή συμβίωση. Μια συμβίωση που θα διέπεται από την παροχή των απαραίτητων εφοδίων για αξιοπρεπή διαβίωση, σύμφωνα με τα κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα.

4.5 Εφαρμογή Κοινωνικής Εταιρικής Πολιτικής

Αρχίζοντας το 2018, οι δημόσιες επιχειρήσεις των ΗΠΑ έπρεπε να αναφέρουν ετησίως την αναλογία μεταξύ του Διευθύνοντος Συμβούλου και της μέσης αποζημίωσης των εργαζομένων. Οι ομάδες των λόμπι και οι Ρεπουμπλικάνοι πολέμησαν σκληρά για να καταργήσουν, να καθυστερήσουν ή να περιορίσουν αυτό το μέτρο, το οποίο θεσπίστηκε αρχικά ως μέρος της νομοθεσίας για τη χρηματοοικονομική μεταρρύθμιση Dodd-Frank του 2010 (Dodd & Frank, 2010). Το 2016, η πόλη Πόρτλαντ στην πολιτεία του Όρεγκον, ενέκρινε την πρώτη φορολογική κύρωση στον κόσμο για τις εταιρείες που πληρώνουν στον Διευθύνοντα Σύμβουλό τους περισσότερο από 100 φορές το μέσο μισθό των εργαζομένων τους. Αυτή η κίνηση αλλάζει τα δεδομένα σε μια χρόνια κατάσταση η οποία τροφοδοτεί την ανισότητα. Μέχρι σήμερα, η εν λόγω φορολογική μεταρρύθμιση έχει υιοθετηθεί από επτά πολιτείες. Δυστυχώς η κάλυψη του χάσματος της διανομής των κερδών και η εξισορρόπηση των μισθών αποτελεί ένα ακόμη ευχολόγιο. Οι επιχειρήσεις σήμερα είναι διατεθειμένες να πληρώσουν αδρά τα διευθυντικά στελέχη τους, προκειμένου να εξασφαλίσουν ακόμη μεγαλύτερα κέρδη. Τα διευθυντικά στελέχη έχουν επενδύσει στην εκπαίδευσή τους, παρακολουθώντας σπουδές σε παγκοσμίως γνωστά πανεπιστήμια με υψηλά δίδακτρα. Από την άλλη, η μεγάλη δεξαμενή των

χαμηλά ειδικευόμενων εργατών, οι οποίοι δεν έχουν την αντίστοιχη δυνατότητα σπουδών, αποτελεί το τέλειο άλλοθι για την διατήρηση των αμοιβών τους σε χαμηλά επίπεδα.

4.6 Διατήρηση της Οικονομικής Ανάπτυξης

Μελετώντας συνδυαστικά τον ρυθμό ανάπτυξης και τον συντελεστή Gini, προσαρμόζοντας τις δύο χρονοσειρές, συμπεραίνουμε ότι η οικονομική ανάπτυξη και η εισοδηματική ανισότητα έχουν μια εξάρτηση. Όχι απαραίτητα αναλογική, αφού ακόμη και σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η ανισότητα αυξανόταν. Η σχέση τους εξαρτάται από τα επιμέρους χαρακτηριστικά που επηρεάζουν την ανάπτυξη κάθε χρονική περίοδο. Η διατήρηση της οικονομικής ανάπτυξης αποτελεί μονόδρομο για την εξάλειψη των εισοδηματικών ανισοτήτων. Μια ενδεχόμενη σταθερότητα ή και ύφεση θα οδηγήσει σε μείωση των μισθών και κατάργηση θέσεων εργασίας. Η ανάπτυξη πρέπει να συνδεθεί με επενδύσεις οι οποίες θα απευθύνονται στους χαμηλόμισθους Αμερικανούς. Αυτοί αποτελούν την κινητήριο δύναμη στην ατμομηχανή της οικονομικής ανάπτυξης. Μια ενδεχόμενη ύφεση, μεταξύ των άλλων οικονομικών συνεπειών, θα οδηγήσει σε αγανάκτηση, διαμαρτυρία και κοινωνικές επαναστάσεις. Όλα τα μέτρα παρεμβατικής κοινωνικής πολιτικής οφείλουν να στοχεύουν στην ενίσχυση του δυναμισμού των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων, προκειμένου να ισχυροποιηθούν οι οικονομικά αδύναμοι. Η ανάπτυξη πρέπει να έχει κοινωνικό πρόσημο, λαμβάνοντας υπόψη την εξάλειψη των ανισοτήτων. Μελετώντας τα στοιχεία του κεφαλαίου 3 της παρούσας μελέτης, προκύπτει ότι η ανάπτυξη σε συνδυασμό με τα ελεγχόμενα ποσοστά ανεργίας, είναι σε θέση να περιορίσουν την εισοδηματική ανισότητα.

Συμπεράσματα – Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα

Η πραγματικότητα της εισοδηματικής ανισότητας στην οικονομική ανάπτυξη έχει μελετηθεί εντατικά για περισσότερα από 20 χρόνια. Αν και υπάρχει συνεχής συζήτηση ως προς τις αιτίες, τις οικονομικές επιπτώσεις και τις λύσεις σχετικά με την εισοδηματική ανισότητα, το φαινόμενο συνεχίζει να υφίσταται και να απαιτεί περαιτέρω έρευνα από τους ειδικούς. Η εισοδηματική ανισότητα στις ΗΠΑ είναι μεγαλύτερη από το σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ. Ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπαράκ Ομπάμα χαρακτήρισε το διευρυμένο εισοδηματικό χάσμα ως μια καθοριστική πρόκληση της εποχής μας.

Σύμφωνα με όσα αναλυθήκαν σε προηγούμενα κεφάλαια, η ανισότητα των εισοδημάτων επιβραδύνει την οικονομική ανάπτυξη. Οι εργαζόμενοι και οι ιδιοκτήτες, πάντοτε αγωνίστηκαν πάνω από την οικονομική πίτα που αποκτά ο καθένας, με απώτερο στόχο την απόκτηση μεγαλύτερου μεριδίου. Όσοι βρίσκονται ψηλά στην εισοδηματική πυραμίδα, οι οποίοι καθορίζουν συνήθως την κατανομή των μεριδίων, βρίσκονται σε θέση ισχύος. Είναι δύσκολο να πεισθούν τα υψηλά εισοδηματικά στρώματα ότι πρέπει να μειωθούν οι απολαβές τους. Για την ανάλυση της εισοδηματικής ανισότητας χρησιμοποιήθηκαν διάφορες θεωρίες, οι οποίες προσπάθησαν να προσεγγίσουν το φαινόμενο από διαφορετική οπτική. Ανάλογα με την εισοδηματική κατηγορία που ανήκε ο κάθε θεωρητικός, πραγματοποιούνταν μια ανάλυση η οποία αν και είχε την ίδια στόχευση, επικεντρωνόταν σε διαφορετικά σημεία. Παρά την ύπαρξη σημαντικών προβλημάτων, η αντιπαράθεση βασιλεύει. Η υποκειμενικότητα στον τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου θα αποτελεί συνεχώς μια τροχοπέδη στην λήψη των κατάλληλων μέτρων.

Τα βασικά συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από τη συζήτηση σχετικά με τη σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της ανισότητας των εισοδημάτων, είναι ότι η αν και η συζήτηση ήταν πολύ μεγάλη, δεν έχει βρεθεί σαφής σχέση, με αποτέλεσμα οι συζητήσεις να κινούνται στο πλαίσιο ανάπτυξης γενικοτήτων και ευσεβών πόθων. Όλοι συμφωνούν ότι κάτι πρέπει να γίνει, κανένας όμως, που βρίσκεται σε θέση ισχύος, δεν είναι σε θέση να θυσιάσει δικαιωματικά «κεκτημένες» απολαβές. Ο Γάλλος οικονομολόγος Thomas Piketty απέδωσε τη νίκη του Donald Trump στις προεδρικές εκλογές του 2016, την οποία χαρακτηρίζει ως «εκλογική αναστάτωση», στην έκρηξη της οικονομικής και γεωγραφικής ανισότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες για αρκετές δεκαετίες και στην αδυναμία διαδοχικών

κυβερνήσεων να το αντιμετωπίσουν (Piketty, 2016). Από την άλλη, σε μια έκθεση του 2017 του Philip Alston, ειδικού εισηγητή των Ηνωμένων Εθνών για την ακραία φτώχεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα, αναφέρθηκε ότι ο Donald Trump και το Ρεπουμπλικανικό Κογκρέσο πιέζουν για εφαρμογή πολιτικών που θα κάνουν τις Ηνωμένες Πολιτείες τον «παγκόσμιο πρωταθλητή των ακραίων ανισοτήτων» (Pilkington, 2018). Ο οικονομολόγος Alan B. Krueger έγραψε το 2012: «Η άνοδος της ανισότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες τις τελευταίες τρεις δεκαετίες έχει φτάσει στο σημείο ότι, η ανισότητα στα εισοδήματα προκαλεί μια ανθυγιεινή κατανομή ευκαιριών και αποτελεί απειλή για την οικονομική μας ανάπτυξη. Ένας μεγαλύτερος βαθμός δικαιοσύνης στην αγορά εργασίας των ΗΠΑ θα ήταν καλός για τις επιχειρήσεις, καλός για την οικονομία και καλός για τη χώρα» (Krueger, 2012). Μεταξύ των οικονομολόγων και των αναφορών που επισημαίνουν ότι η ανισότητα βλάπτει την οικονομική ανάπτυξη, είναι μια έρευνα του Associated Press του Δεκεμβρίου 2013, που δημοσιεύθηκε από τους οικονομολόγους Tr. Alperovitz, Robert Reich, Joseph Stiglitz και Branko Milanovic. Συγκεκριμένα, ο Joseph Stiglitz υποστηρίζει ότι η συγκέντρωση του πλούτου και του εισοδήματος οδηγεί την πολιτικά ισχυρή οικονομική ελίτ να επιδιώκει να προστατευθεί από τις αναδιανεμητικές πολιτικές, αποδυναμώνοντας το κράτος και αυτό οδηγεί σε λιγότερες δημόσιες επενδύσεις από το κράτος οι οποίες θα οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη (Queally, 2013). Από την άλλη, ο Ρόμπερτ Γκόρντον, θεωρεί ότι η εισοδηματική ανισότητα δεν επιβραδύνει την ανάπτυξη. Απαντώντας στο κίνημα Occupy, ο νομικός επιστήμονας Richard A. Epstein υπερασπίστηκε την ανισότητα σε μια κοινωνία της ελεύθερης αγοράς, υποστηρίζοντας ότι «ακόμη μεγαλύτερη φορολόγηση, σημαίνει λιγότερο πλούτο και λιγότερες θέσεις εργασίας» (Epstein, 2017). Αναφορικά με την εισοδηματική ανισότητα στις ΗΠΑ, το φαινόμενο αναφέρθηκε ως μία από τις αιτίες της Μεγάλης Ύφεσης από τον Δικαστή του Ανώτατου Δικαστηρίου, Louis D. Brandeis το 1933. Συγκεκριμένα, έγραψε: «Όλοι οι συγγραφείς έχουν δείξει ότι, συνακόλουθα με την ανάπτυξη αυτών των γιγαντιαίων εταιρειών, σημειώθηκε μια έντονη συγκέντρωση του ατομικού πλούτου» (Brandeis, 1933).

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί ότι τα μέτρα που θα ληφθούν για να εξαλειφθεί το φαινόμενο της εισοδηματικής ανισότητας, πρέπει να λάβουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας. Δεν υπάρχει κάποια λύση γενικής

εφαρμογής. Κάθε περίπτωση πρέπει να εξετάζεται διαφορετικά. Η μορφή και ο τρόπος της οικονομικής ανάπτυξης που θα υιοθετηθεί, πρέπει να έχει ενσωματωμένα τα κατάλληλα μέτρα. Ο συντελεστής Gini αυξάνεται όταν οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι ή όταν οι φτωχοί γίνονται φτωχότεροι. Σε πρώτο στάδιο, αυτό που οφείλουμε να κάνουμε είναι να αποφύγουμε το δεύτερο. Τα εισοδήματα των χαμηλών εισοδημάτων πρέπει να κινηθούν ανοδικά. Σε μια άκρως καταναλωτική και υλιστική κοινωνία, όπως είναι αυτή των ΗΠΑ, μεγαλύτερα εισοδήματα θα οδηγήσουν σε μεγαλύτερη κατανάλωση. Η μεγαλύτερη κατανάλωση θα οδηγήσει μακροπρόθεσμα στην επιθυμητή οικονομική ανάπτυξη. Όλα τα οικονομικά φαινόμενα που αναφέρθηκαν στην παρούσα εργασία περιλαμβάνουν την έννοια της υποκειμενικότητας και του συμφέροντος. Αυτός που θεωρεί ότι αδικείται, διαμαρτύρεται και ζητεί νέα δεδομένα προκειμένου να βελτιωθεί η κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Από την άλλη, αυτός που βρίσκεται σε θέση ισχύος, όχι μόνο δεν θέλει να χάσει κεκτημένα, αλλά επιθυμεί να κερδίσει ακόμη περισσότερα. Η επίλυση του συγκεκριμένου ζητήματος δυστυχώς δεν μπορεί να γίνει μέσω συμβιβασμού. Όπως έχει αποδείξει η ιστορία μέχρι σήμερα, μόνο ισχυρά πολιτικό – οικονομικά γεγονότα (πόλεμοι, οικονομικές κρίσεις, κλπ.) είναι σε θέση να επαναπροσδιορίσουν ένα νέο status quo. Κλείνοντας το παρόν πόνημα και επιχειρώντας να δοθεί ένας τόνος αισιοδοξίας αλλά και ρεαλισμού, μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί γενική αίσθηση πως η λύση στο συγκεκριμένο φαινόμενο της εισοδηματικής ανισότητας, πρέπει να έχει πολιτική αφετηρία. Μια πολιτική λύση σε ένα κοινωνικό πρόβλημα με οικονομικές προεκτάσεις. Τα ευχολόγια και οι θεωρητικές προσεγγίσεις πρέπει να αντικατασταθούν από ρεαλιστικές λύσεις που θα βλέπουν ανθρώπους και όχι ποσοστά και αριθμούς.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΜΕΛΕΤΕΣ - ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Agbonlahor, W., 2015. Punishing the rich is not the answer to inequality, warns top economist. The Guardian, 23 Jan.
2. Atkinson, A., 2015. Inequality. Harvard University Press.
3. Atkinson, A., 2017. ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ - Τι μπορεί να γίνει. Πατάκης.
3. Bakija, J., Cole, A. & Heim, B., 2012. Jobs and Income Growth of Top Earners and the Causes of Changing Income Inequality: Evidence from U.S. Tax Return Data.
4. Becker, G. & Chiswick, B., 1966. Education and the distribution of earnings, American Economic Review.
5. Bloom, N., Chetty, R. & Saez, E., 2018. Income and Wealth Inequality, Stanford Center on Poverty and Inequality.
6. Brandeis, L., 1933. Other People's Money, and How Bankers Use it, Jacket Library.
7. Bryant, K., 1968. Alfalfa Bill Murray. University of Oklahoma Press.
8. Burtless, G. & Jenks, C., 2003. American Inequality and its Consequences.
9. Cowell, F., 2009. Measuring Inequality, Oxford University Press.
10. Diamond, J., 1999. Guns Germs & Steel: The Fates of Human Societies. Paperback.
11. Dodd, C. & Frank, B., 2010. Dodd–Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act.
12. Duffin, E., 2019. Real GDP growth of the United States from 1990 to 2018.
13. Fisher, R., 1930. The Genetical Theory Of Natural Selection.
14. Gallo, C., 2002. ECONOMIC GROWTH AND INCOME INEQUALITY: THEORETICAL BACKGROUND AND EMPIRICAL EVIDENCE.
15. Green, G., Coder, J. & Ryscavage, P., 1992. INTERNATIONAL COMPARISONS OF EARNINGS INEQUALITY FOR MEN IN THE 1980s.
16. Heckman, J., 2011. The Economics of Inequality, American Educator.
17. Hiltzik, M., 2011. The New Deal: A Modern History, FIRST PRINT.
18. Hoynes, H. & Rothstein, J., 2018. Universal Basic Income in the US and Advanced Countries, Symposium on Universal Basic Income in Annual Review of Economics.
19. Hunnicutt, T., 2019. Rich get richer. Reuters.

20. Jones, C., 1997. The Upcoming Slowdown in U.S. Economic Growth, NBER.
21. Jones, C., 2016. The Facts of Economic Growth, NBER.
22. Keynes, J. -. M., 2001. Η γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος, Παπαζήσης.
23. Krueger, A., 2012. The Rise and Consequences of Inequality in the United States, Council of Economic Advisers.
24. Kuhn, M., Schularick, M. & Steins, U., 2018. Income and Wealth Inequality in America 1949-2016, Federal Reserve Bank of Minneapolis.
25. Lindert, P. & Williamson, J., 1985. Growth, equality, and history.
26. Lipton, M. & Ravallion, M., 1995. Handbook of Development Economics.
27. Mankiw, G. & Taylor, M., 2006. Economics, THOMSON.
28. Maskin, E., 2016. Low Skills Low Wages, IMF.
29. McElvaine, R., 1993. The Great Depression: America 1929-1941. Reprint edition επιμ. Times Books.
30. Melossi, D., Sozzo, M. & Brandariz - Garzia, J., 2018. The Political Economy of Punishment Today, New York: Routledge.
31. Meyer, B. D. & Sullivan, J. X., 2013. Winning the War: Poverty from the Great Society to the Great Recession, NBER.
32. Mutikani, L., 2019. Παραπλανητική η εικόνα της ανάπτυξης στις ΗΠΑ. Καθημερινή.
33. Nelson, E. & Kopf, D., 2018. A new study from Stanford and Harvard proves that US inequality goes deeper than class, World Economic Forum.
34. OECD, 2018. OECD Economic Surveys, OECD.
35. Piketty, T., 2016. 'The main lesson for Europe and the world is clear'. The Guardian.
36. Piketty, T., Saez, E. & Zucman, G., 2017. Economic growth in the US: A tale of two countries.
37. Pilkington, E., 2018. Trump's 'cruel' measures pushing US inequality to dangerous level, UN warns. The Guardian.
38. Pissarides, C., 2015. Punishing the rich is not the answer to inequality. The Guardian.
39. Psacharopoulos, G. & Woodhall, M., 1985. Education for development, an analysis of invest and choices, Washington, DC: Oxford University Press.

40. Rappoza, K., 2019. How Democrats And Republicans Differ On Matters Of Wealth And Equality. Forbes, 24 June.
41. Romer, P., 2016. The Deep Structure of Economic Growth.
42. Saez, E., 2016. Striking it Richer: The Evolution of Top Incomes in the United States, UC Berkeley.
43. Saez, E. & Zucman, G., 2016. WEALTH INEQUALITY IN THE UNITED STATES SINCE 1913: EVIDENCE FROM CAPITALIZED INCOME TAX DATA.
44. Schultz, T., Becker, G. & Mincer, J., 2004. Human Capital Theory.
45. Semega, J., Frontenot, K. R. & Kollar, M., 2018. Income and Poverty in the United States: 2017, U.S Department of Commerce.
46. Sen, A., 1973. On Economic Inequality.
47. Sweezy, P., 1975. Θεωρία της Καπιταλιστικής Ανάπτυξης. 12η επιμ. Gutenberg.
48. SYSTEM, B. O. G. O. T. F. R., 2018. Report on the Economic Well-Being of U.S. Households in 2017.
49. Tirole, J., 2019. Inequalities in the Twenty First Century, Toulouse School of Economics.
50. Todaro, M., 1994. Economic Development. Longman.
51. Wolff, E. N., 2017. Household Wealth Trends in the United States, 1962 to 2016: Has Middle Class Wealth Recovered?, National Bureau of Economic Research.
52. Wratten, E., 1995. Conceptualizing urban poverty.
53. Young, W., 2010. World War II and the Postwar Years in America : A Historical and Cultural Encyclopedia, ABC-CLIO.
54. Αναστασιάδης, Τ., 2014. Ανισότητα, αναδιανομή και οικονομική ανάπτυξη. EUROΚΕΡΔΟΣ, π. 70.
55. Αναστασίου, Σ., 2018. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ.
56. Βαβούρας, Ι., 2008. Πολιτική Οικονομικής Ανάπτυξης, Παπαζήση.
57. Βαβούρας, Ι., 2013. Οικονομική Πολιτική, Παπαζήση.
58. Δρακόπουλος, Σ. & Καραγιάννης, Α., 2003. Ιστορία της Οικονομικής Σκέψης, Κριτική.
59. Ζουμπουλάκης, Μ., 2007. Προβλήματα μεθόδου στην Οικονομική Επιστήμη, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
60. INE, 2012. Ετήσια Έκθεση 2012, INE.

61. Μανιάτης, Θ., Τσαλίκη, Π. & Τσουλφίδης, Λ., 1999. Ζητήματα Πολιτικής Οικονομίας, Ιδρυμα Σάκη Καράγιωργα.
62. Μιχαηλίδης, Π., 2010. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, UNIVERSITY STUDIO PRESS.
63. Παπαπετρόπουλος, Π., 2001. Κρατικές και Μετακρατικές Πολιτικές στη Διανομή του Εισοδήματος και του Πλούτου.
64. Ρέππας, Π., 2003. Οικονομική Ανάπτυξη : Θεωρίες και Στρατηγικές, Παπαζήση.
65. Σμίθ, Α., 1776. Έρευνα για τη Φύση και τα Αίτια του Πλούτου των Εθνών.
66. Σταμάτης, Γ., 1991. Κλασική Μικροοικονομική Θεωρία, Κριτική.
67. Τσαλίκη, Π. & Τσουλφίδης, Λ., 2015. Δοκίμια Πολιτικής Οικονομίας, Τζιόλα.
68. Τσουλφίδης, Λ., 2009. Οικονομική Ιστορία της Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
69. Τσουλφίδης, Λ., 2011. Classical vs. Neoclassical Conceptions of Competition.
70. Φέτση, Α., 1990. Θεωρίες της διανομής του προσωπικού εισοδήματος από εργασία.
71. Χαλβατζής, Κ. & Καδέλλης, Ι., 2005. Περιβάλλον και Βιομηχανική Ανάπτυξη Τόμος Α.
72. Ψαλιδόπουλος, Μ., 1990. Κευνσιανή θεωρία και Ελληνική Οικονομική Πολιτική, Κριτική.
73. Ψηφιακό Σχολείο, Μέτρηση Ανάπτυξης και Οικονομικής Μεγέθυνσης. Τεχνολογία και Ανάπτυξη. Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων 'Διόφαντος' (ITYE).

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

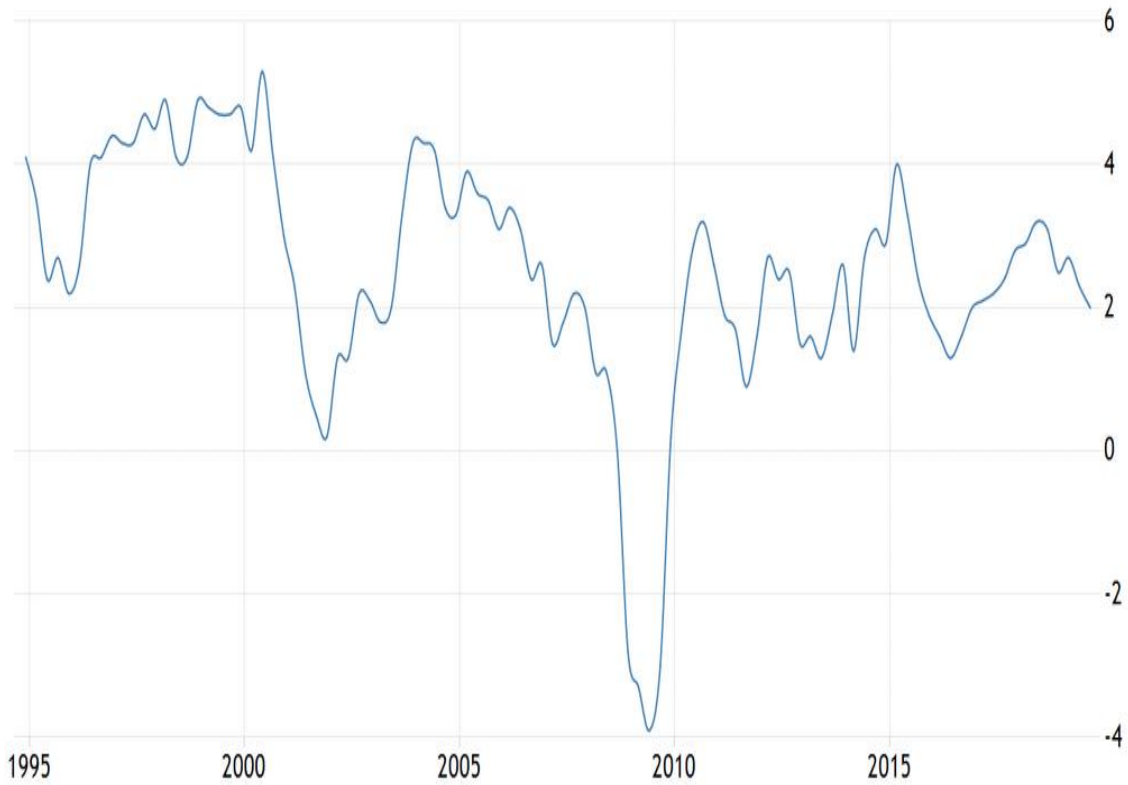
1. Byanyima, W., 2015. World Economic Forum. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2015/01/inequality-and-climate-change-twin-challenges-of-2015/>
2. Epstein, R., 2017. Defining Ideas. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.hoover.org/research/income-inequality-obsession>
3. inequality.org, 2019. Global Inequality. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://inequality.org/facts/global-inequality/>
4. Millionaires, P., 2019. Defend the Estate Tax. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://defendestatetax.com/>

5. Nelson, E. & Kopf, D., 2018. A new study from Stanford and Harvard proves that US inequality goes deeper than class. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2018/03/a-huge-new-stanford-and-harvard-study-proves-that-us-inequality-isn-t-just-about-class>
6. OECD, 2019. OECD Data. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://data.oecd.org/united-states.htm>
7. Queally, J., 2013. Common Dreams. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.commondreams.org/news/2013/12/18/economists-agree-us-inequality-killing-economy>
8. TRADING ECONOMICS, 2019. TRADING ECONOMICS. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://tradingeconomics.com/united-states/gdp-growth-annual>
9. worldometers, 2019. worldometers. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.worldometers.info/gdp/us-gdp/>
10. logistis, [Ηλεκτρονικό] Available at:
https://logistikoskosmos.blogspot.com/2017/03/2017_12.html

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

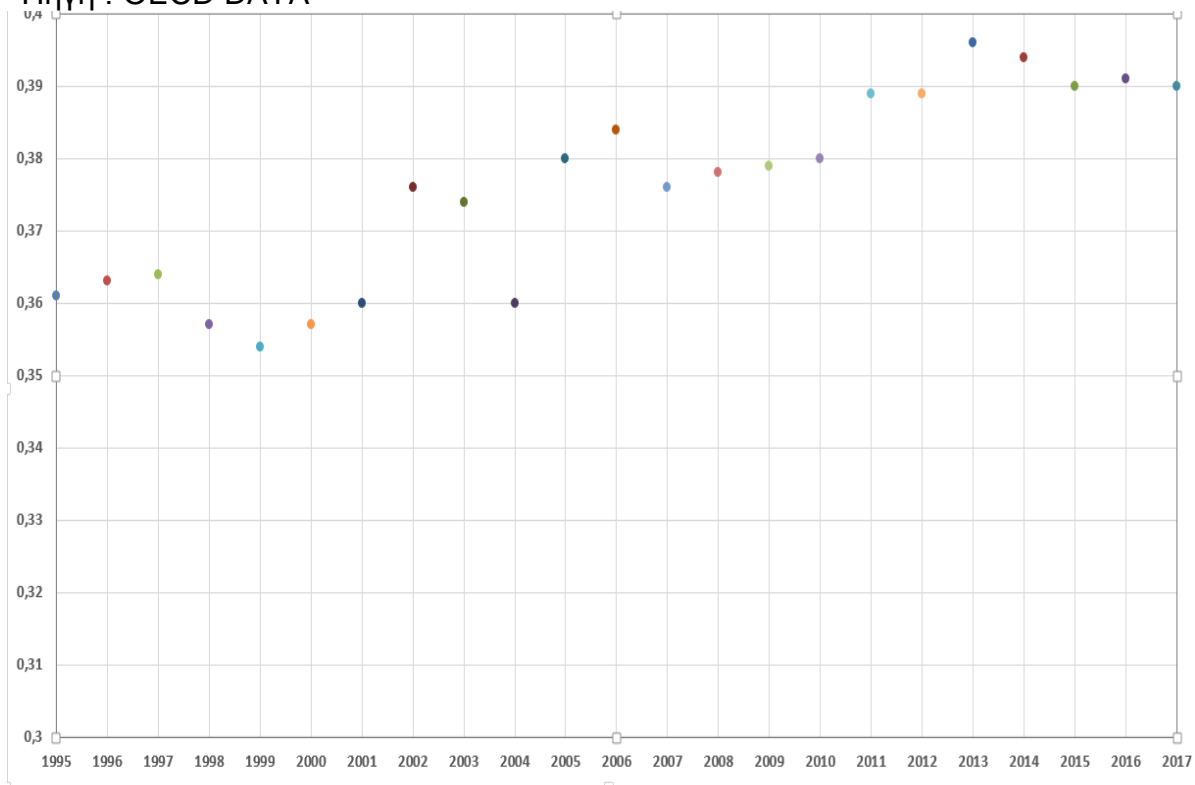
Θέμα : ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΕΠ ΤΩΝ ΗΠΑ

Πηγή : TRADINGECONOMICS.COM

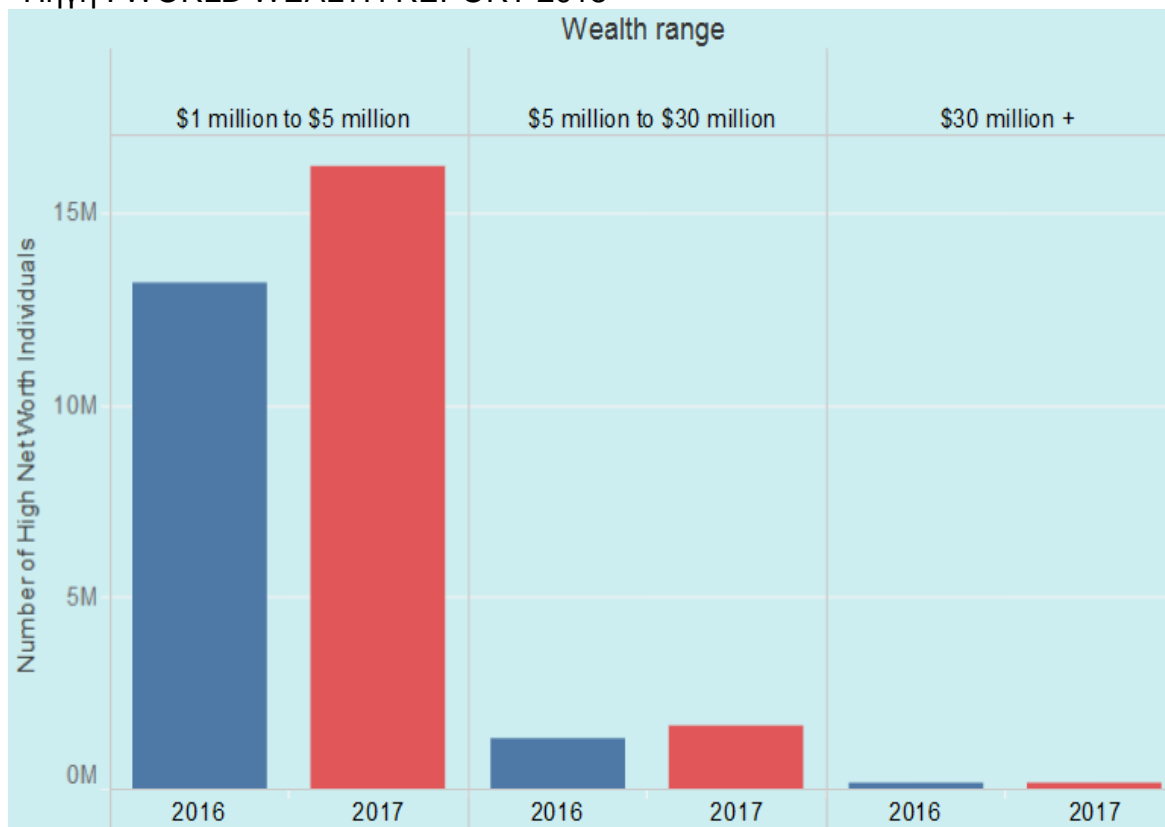

Θέμα : GINI COEFFICIENT ΣΤΙΣ ΗΠΑ

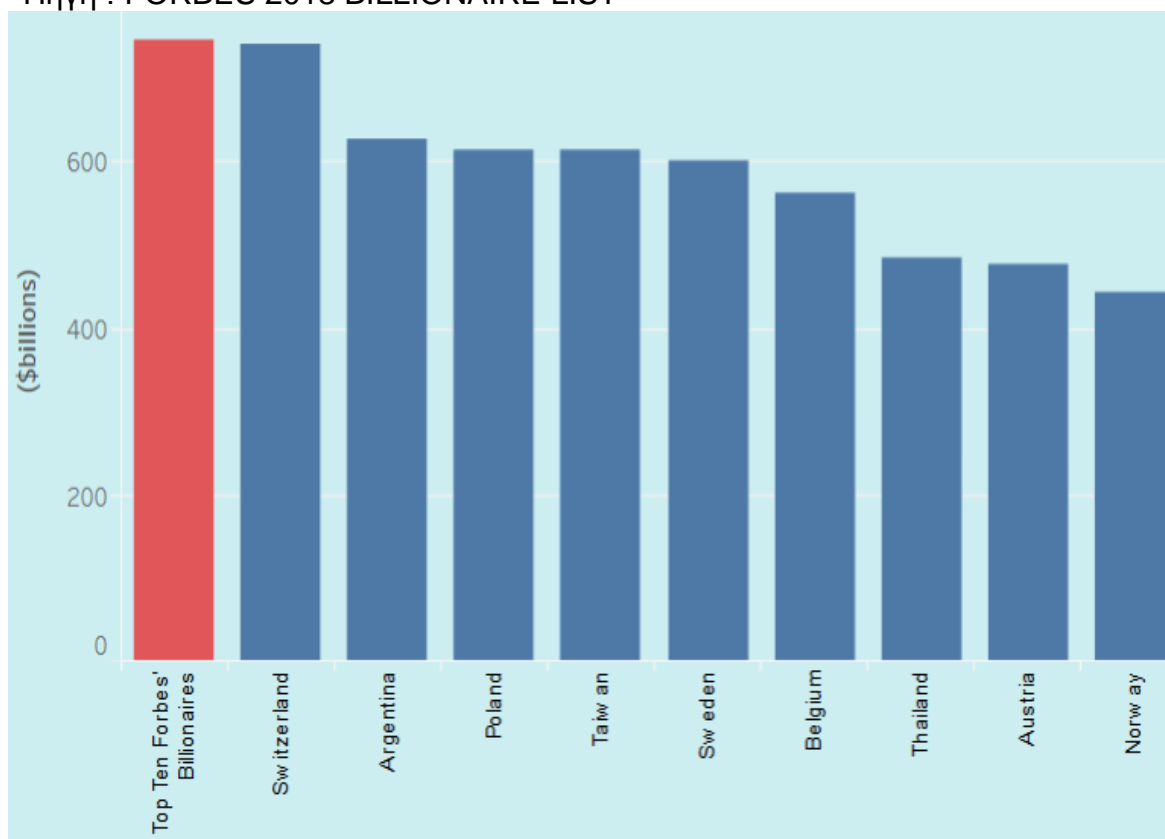
Πηγή : OECD DATA

Θέμα : ΣΥΝΕΧΗΣ ΑΥΞΗΣΗ ΑΡΙΘΜΟΥ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΥΧΩΝ
 Πηγή : WORLD WEALTH REPORT 2018

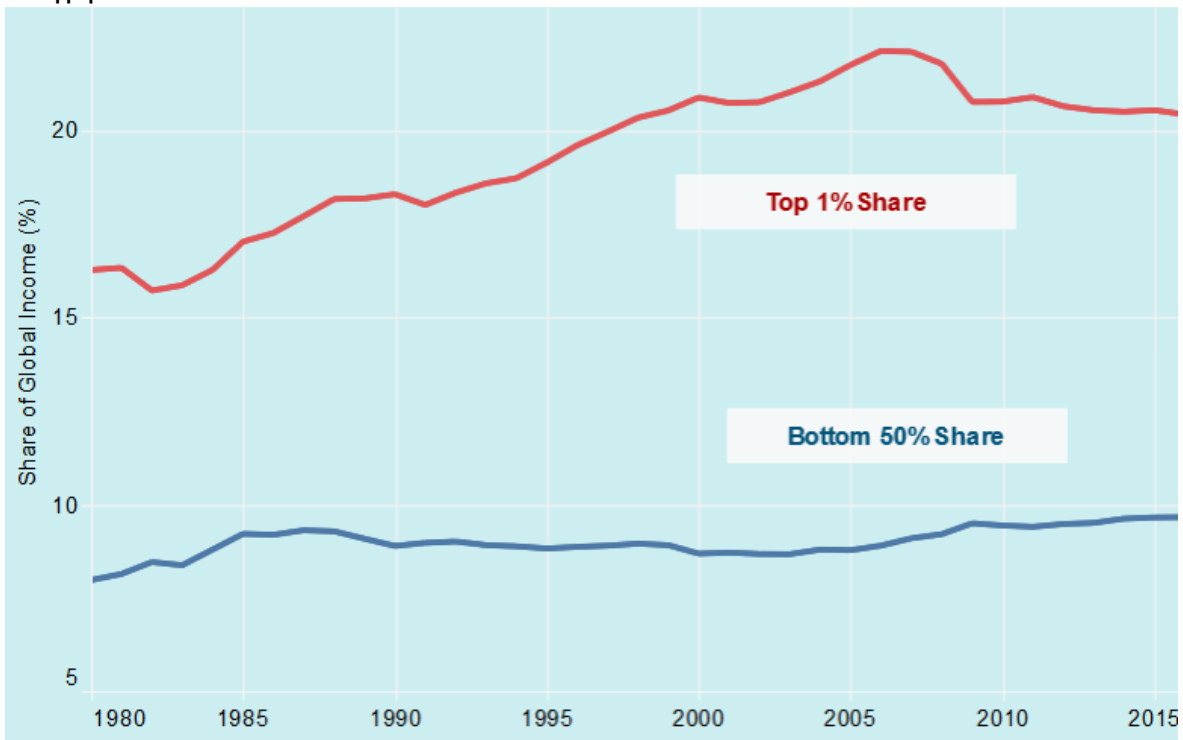

Θέμα : ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗ ΠΛΟΥΤΟΥ
 Πηγή : FORBES 2018 BILLIONAIRE LIST

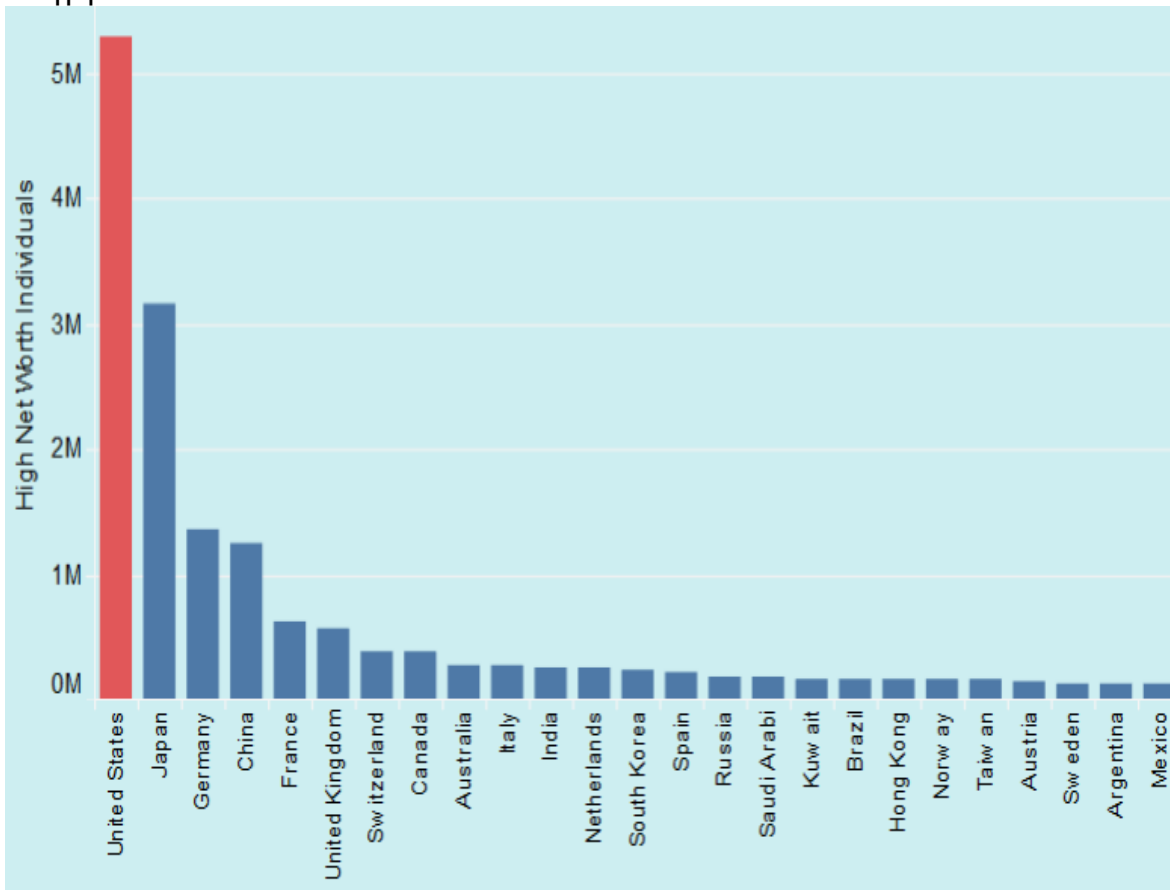
Θέμα : ΤΟ 1% ΤΩΝ ΠΛΟΥΣΙΟΤΕΡΩΝ ΚΑΤΕΧΕΙ ΔΙΠΛΑΣΙΟ ΠΛΟΥΤΟ ΑΠΟ ΤΟ 50% ΤΩΝ ΦΤΩΧΟΤΕΡΩΝ

Πηγή : WORLD INEQUALITY REPORT 2018

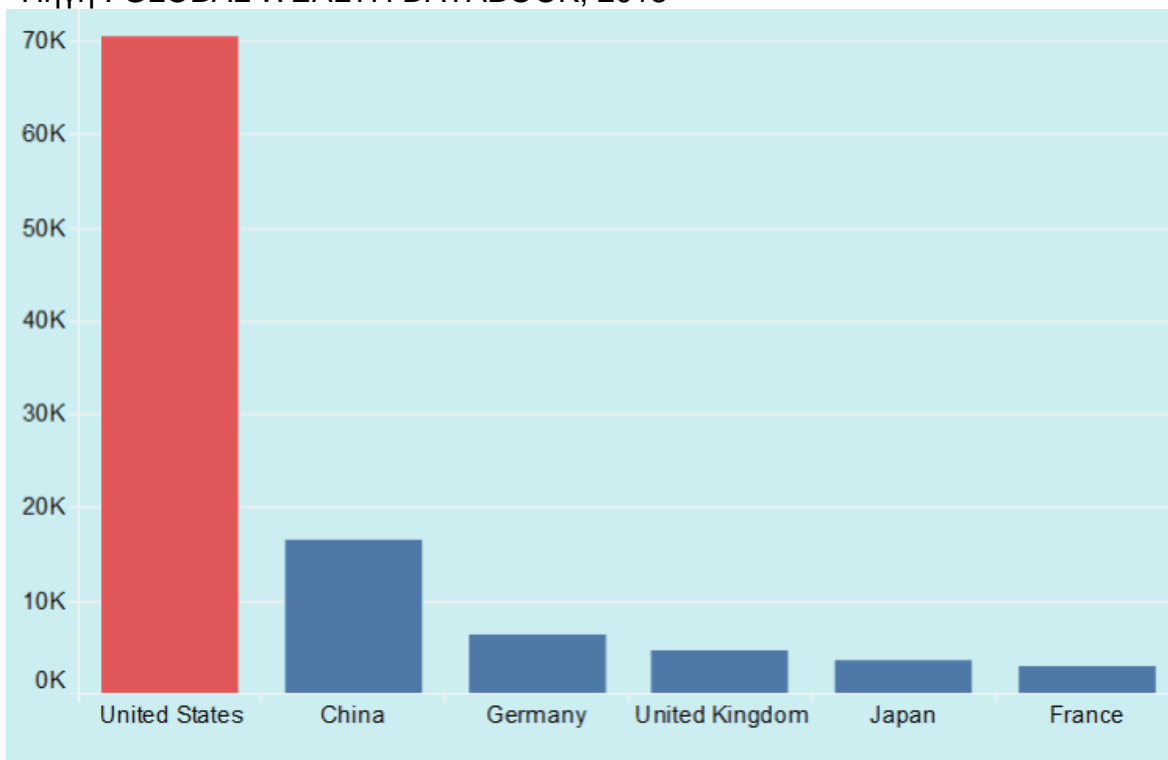

Θέμα : ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΥΡΙΟΥΧΟΥΣ

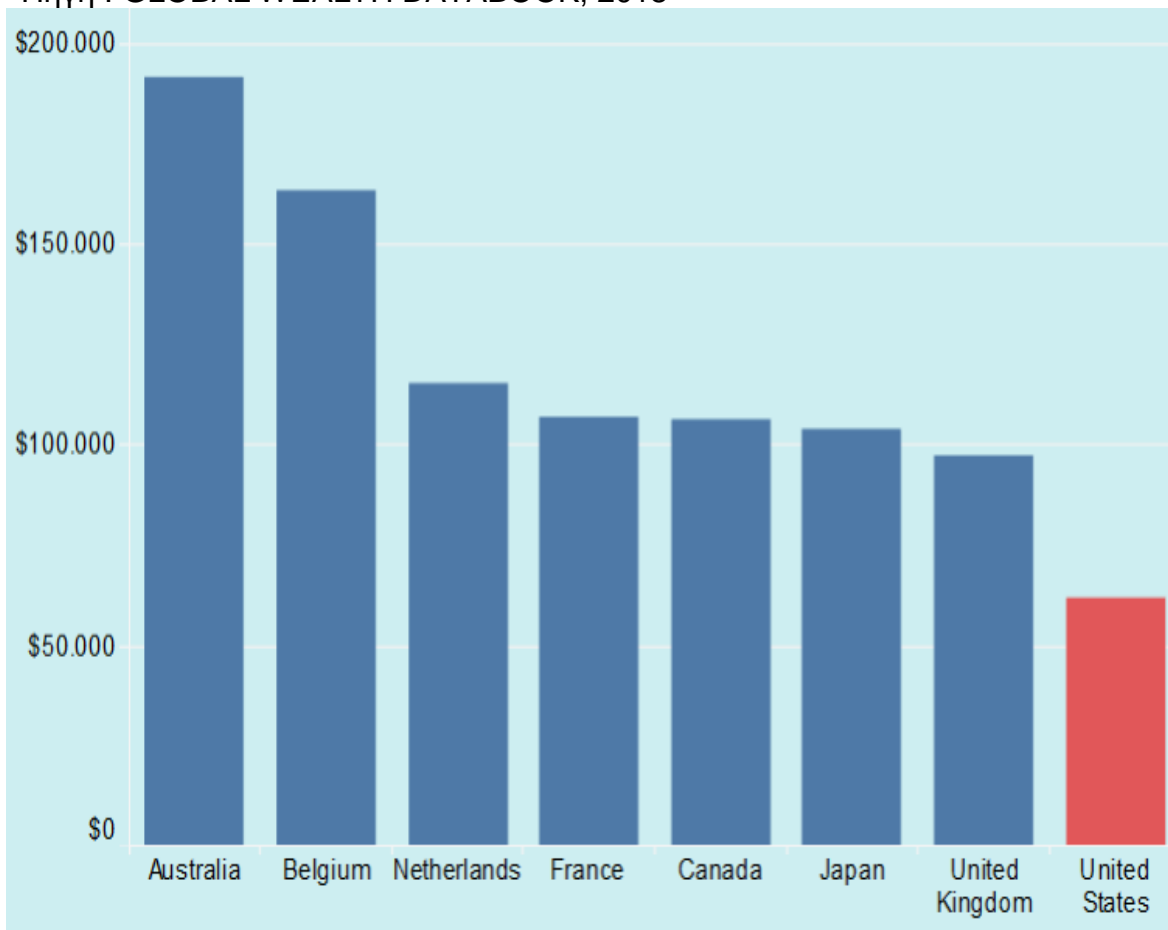
Πηγή : WORLD WEALTH REPORT 2018

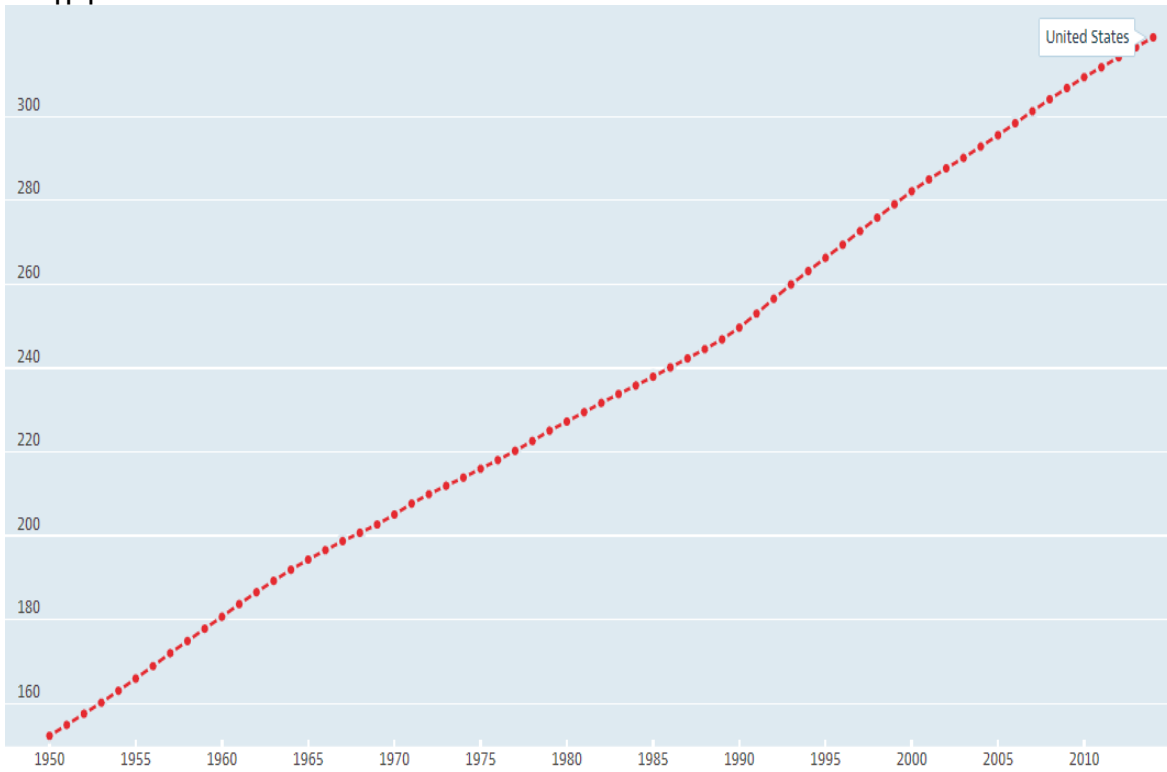
Θέμα : ΕΝΗΛΙΚΕΣ ΜΕ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΑΝΩ ΤΩΝ 50 ΕΚ. ΔΟΛΑΡΙΩΝ
Πηγή : GLOBAL WEALTH DATABOOK, 2018

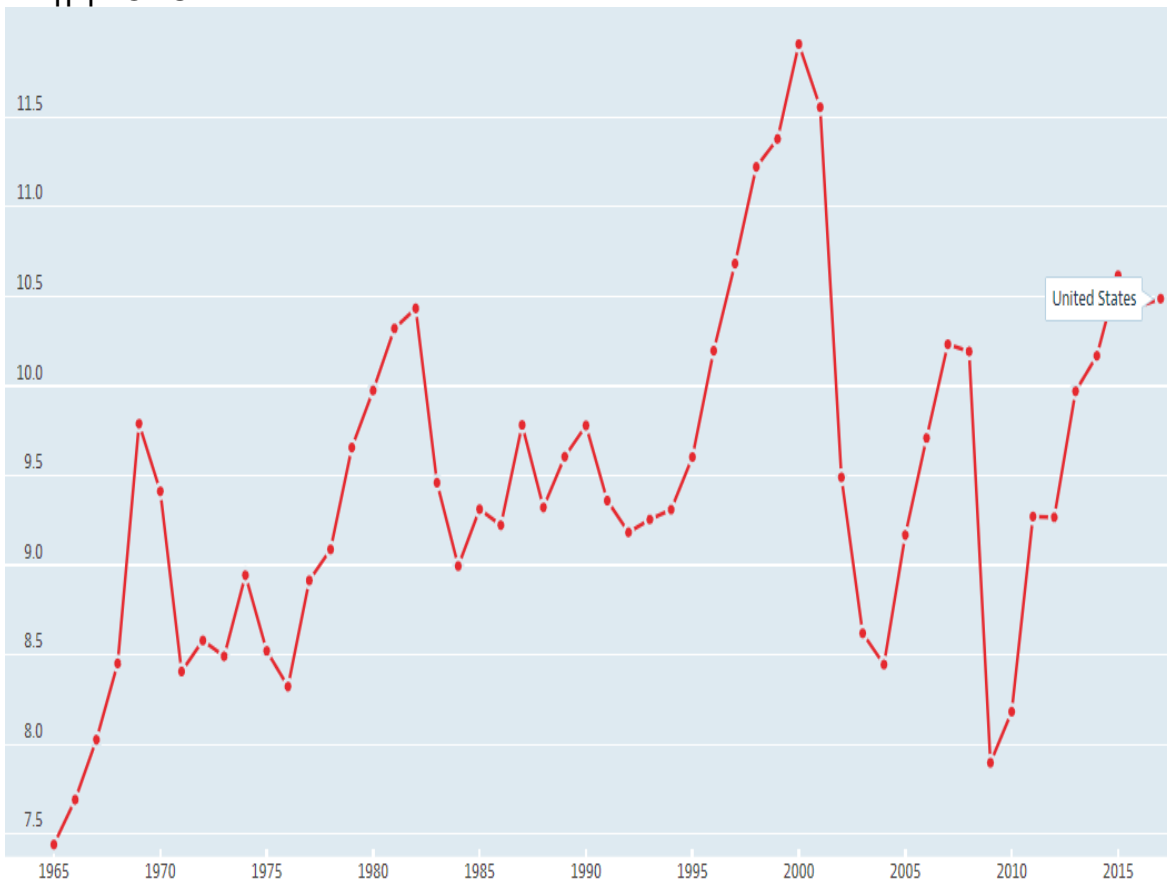
Θέμα : ΜΕΣΟ ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ
Πηγή : GLOBAL WEALTH DATABOOK, 2018

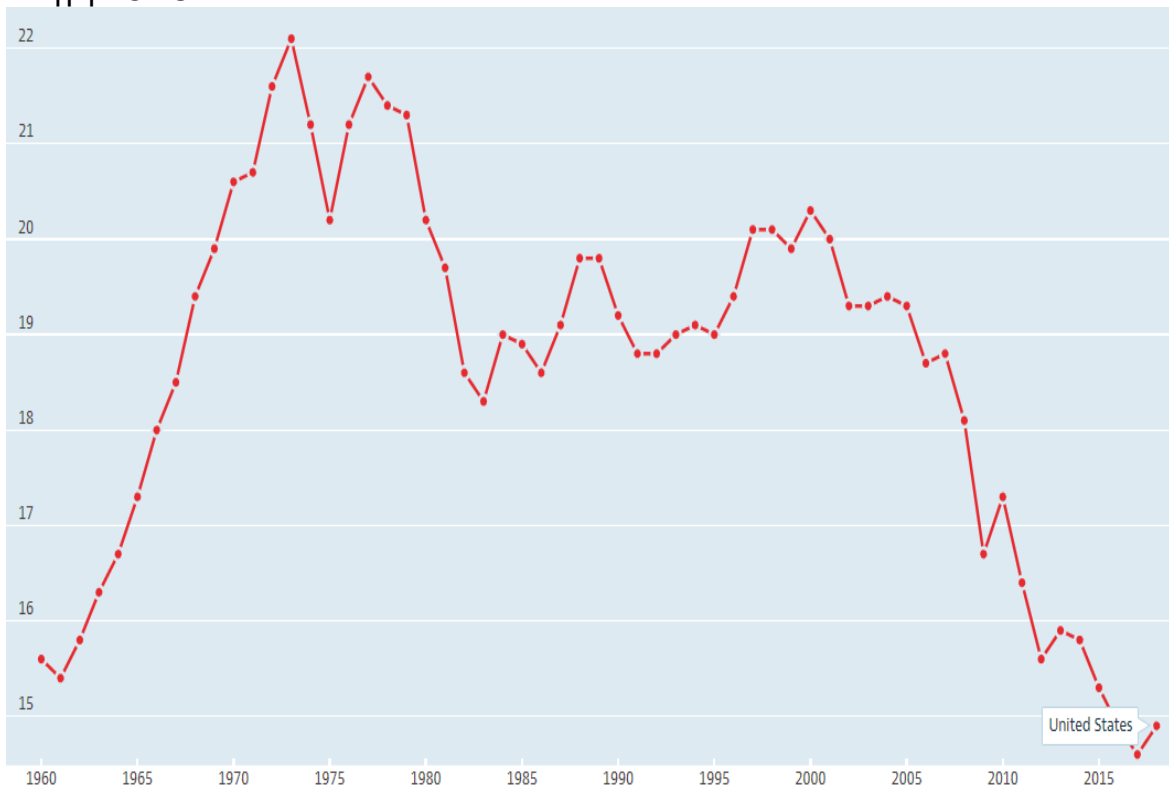
Θέμα : ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΗΠΑ
Πηγή : OECD DATA

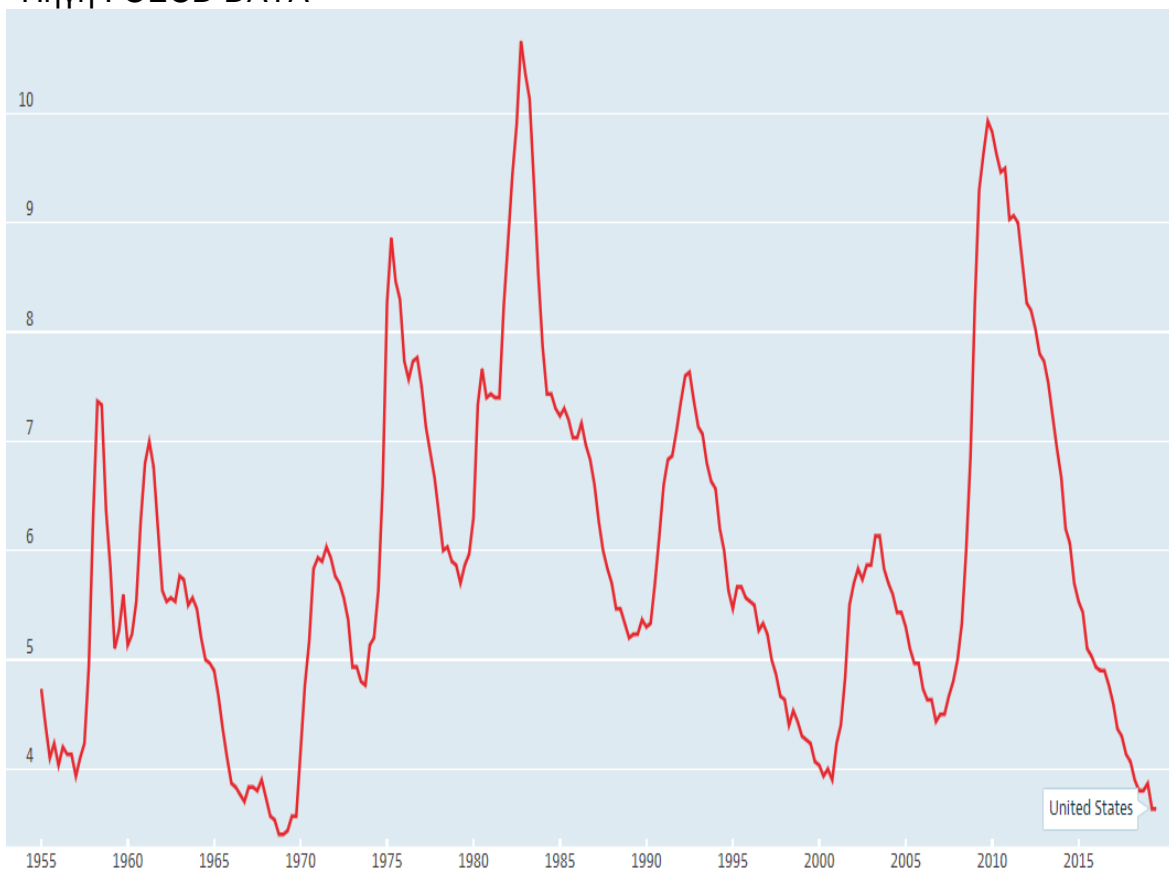
Θέμα : ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΦΟΡΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
Πηγή : OECD DATA

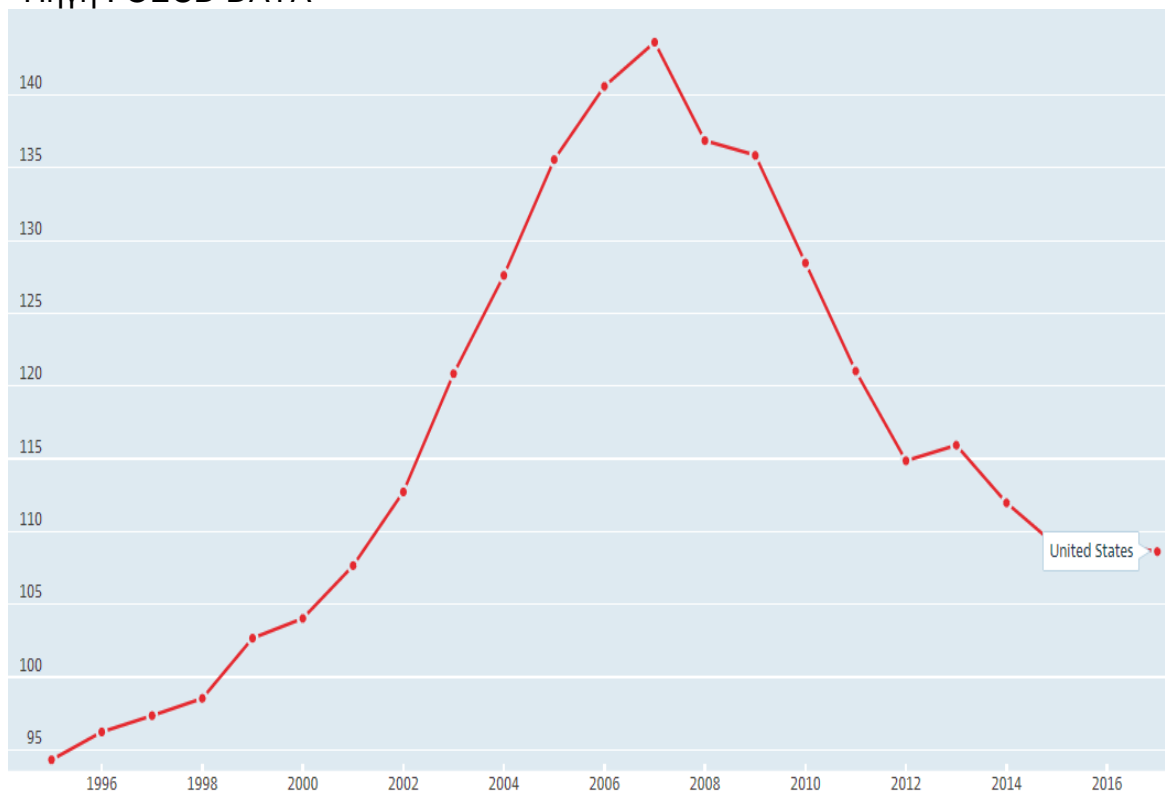
Θέμα : ΕΚΠΟΜΠΕΣ CO2 (tones/capita)
Πηγή : OECD DATA

Θέμα : ΑΝΕΡΓΙΑ
Πηγή : OECD DATA

Θέμα : ΧΡΕΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ
Πηγή : OECD DATA

Θέμα : ΧΡΕΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ
Πηγή : OECD DATA

